

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği
Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

AB Uzmanlık Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ASMA VE MEYVE
SERTİFİKASYON SİSTEMİ

Burçak YÜKSEL
AB Uzman Yardımcısı

Ankara
2007

Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

AB Uzmanlık Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ASMA VE MEYVE SERTİFİKASYON SİSTEMİ

Burçak YÜKSEL

T.C.

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği

Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

Sertifikasyon, resmi tüzüklerce tarif edildiği ya da yetkili devlet ajanslarınca onay verildiği şekilde belirli patojenlerden arınmışlığı ve ismine doğruluğu güvence altına almak için fidanlık stoklarının ve ticari üretimin, kontrole tabi tutulduğu bir prosedürdür.

AB, asma ve meyve çoğaltım materyali sertifikasyonu ve pazarlanmasıyla ilgili işlemleri 68/193/AET ve 92/34/AET sayılı direktiflerle yürütmektedir. Vejetatif çoğaltım materyalinin sağlığının geliştirilmesi sorununa gönderimde bulunan uluslararası ilk eylem örneği 68/193/AET sayılı direktiftir. Ancak, sadece zararlı virüs hastalıklarından özellikle, asma kısa boğum virüsü ve asma yaprak kıvrılması virüsünden arınmışlığı tarif ettiği için önemli ölçüde eleştirilmiştir. Bazı AB Üye Devletleri, mevcut Direktifte tanımlanan sağlık şartlarından daha katı şartları olan sertifikasyon programlarını uygulamakta ve aynı virüs saptama protokollerini kullanmaktadırlar. Fakat, bu ülkelerin ulusal protokolleri birbirlerinden oldukça farklıdır. 68/193/AET sayılı direktif, 2002/11/AT ve 2005/43/AT sayılı AB direktifleriyle tadil edilmiştir. 92/34/AET sayılı direktif ise tadil edilme sürecindedir. AB'ye üyelik sürecinde ülkemiz, bu alandaki mevzuatını AB'nin ilgili mevzuatıyla uyumlu hale getirmek zorundadır. Bu çerçevede, 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile önemli bir adım atılmış, ancak asıl uyumun 5553 sayılı Tohumculuk Kanuna bağlı olarak çıkartılacak ikincil mevzuatlarla gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada; asma ve meyve sertifikasyonu ile ilgili AB mevzuatının yanı sıra seçilen Üye Devletlerin ulusal mevzuatları ve bu alandaki uygulamaları incelenmiştir. Bu çalışmanın; hem sağlıklı ve ismine doğru sertifikalı materyal üretimi, hem de AB'ye üyelik yolunda ikincil mevzuatlarını hazırlama aşamasında olan ülkemizdeki sorumlu kuruluşlar için, Türkiye'nin sertifikalı asma ve meyve fidan üretimi politikalarına ve kendi koşullarına en uygun programı seçmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu amaçla, 8.11.2007 tarihine kadar yürürlüğe girmesi gereken Meyve / Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik taslağı incelenmiştir. Çalışmada, asma ve meyve için önce zorunlu daha sonra meyve için kademeli gönüllü sertifikasyon programına geçilmesi, 92/34/AET sayılı Direktifle ilgili güncelleme çalışmalarının dikkate alınması, ortak tanımların kullanılması, uluslararası sertifikasyon programlarına yer verilmesi, meyve ve asma sertifikasyonu için ayrı yönetmelikler hazırlanması, gelecekte etiket yerine Bitki Pasaportu kullanılması gibi öneriler sunulmuştur.

2007, 139 sayfa

Anahtar Kelimeler: Asma çoğaltım materyali, meyve çoğaltım materyali, sertifikasyon, Tohumculuk Kanunu, 68/193/AET, 92/34/AET

ABSTRACT

EU Expertise Thesis

CERTIFICATION SYSTEM OF THE GRAPEVINE AND FRUIT PROPAGATING MATERIALS IN THE EU AND EU MEMBER STATES

Burçak YÜKSEL

MINISTRY OF AGRICULTURE AND RURAL AFFAIRS OF TURKEY
Foreign Affairs and EU Coordination Department

Certification is a procedure which nursery stocks and commercial production undergoes control so as to ensure trueness-type and being free from certain pathogens as described by official regulations or endorsed authorized state agencies.

Activities related to certification and marketing of the grapevine and fruit propagating material was carried out through 68/193/EEC and 92/34/EEC respectively. 68/193/EEC is the first international action reference to development of the health status of the vegetative propagating material. 68/193/EEC was criticized in view of the fact that it specified that propagating material is only free from harmful virus diseases, particularly fanleaf and leafroll. Certain EU Member States has been implementing stricter health conditions for grapevine propagating material than those specified in 68/193/EEC. Although the EU Member States has been using the same virus detecting protocols, its national protocols is different from each other. 68/193/EEC was amended through 2002/11/EC and 2005/43/EC. 92/34/EEC is currently at the stage of amending. For being an EU Member States, Turkey is obligated to harmonize its legislation in the field of seed and seedling quality with the relevant EU legislation. In this context, Seed Law numbered 5553 put into force paved the way for harmonization; however, it is envisaged that the full harmonization with EU legislation will be realized through the secondary legislation in association with Seed Law numbered 5553.

In this study, certain EU Member States' national legislation and its implementations as well as EU legislation regarding certification of the grapevine and fruit propagating material has been examined. The study aims at contributing production of the healthy and trueness-type propagating material in Turkey, and giving extra information the responsible bodies in Turkey, which is at the stage of preparing its secondary legislation for EU membership, so that the best eligible program for Turkey to its politics and conditions of the production of certified grapevine and fruit propagating material can be selected. For this purpose, the Draft of Regulation on Certification and Marketing of Grapevine and Fruit Propagating Material to be promulgated by November 8, 2007 has been examined. Consequently, it has been suggested that common definitions, international certification programs be used in the draft and label be replaced by plant passport in future. It is also advised to be passed gradually voluntary certification programs in fruit, prepared regulations on grapevine and fruit propagating material separately, and taken into considerations amendment of the 92/34/EEC.

2007, 139 pages

Key Words: Fruit propagating material, grapevine propagating material, certification, Seed Law, 68/193/EEC, 92/34/EEC.

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunu öneren ve tez çalışmalarında desteğini esirgemeyen Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü (TTSM) Müdürü Sayın Kamil YILMAZ'a ve tez çalışmama değerli katkıları nedeniyle TTSM'de görevli Sayın Yuşa TÜRKELİ, Orhan BALCI, Sabahattin DURMAZ ve Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanı Sayın Aşiyen BAŞKENT ÖZKÖK'e, İspanya mevzuatının çevirisindeki katkıları nedeniyle Sayın Dr. Emrah ERDOğAN'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen başta babam Nuri YÜKSEL olmak üzere aileme ve eşim Güniz SAYIN YÜKSEL'e teşekkürlerimi sunarım.

Burçak YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. AB'DE ASMA VE MEYVE ÇOĞALTIM MATERYALİ SERTİFİKASYONU ..4	
2.1. AB'de Asma Sertifikasyon Programlarında Dikkate Alınan Hastalık Etmenleri 4	
2.2. AB Asma Sertifikasyon Programlarında Kullanılan Teknikler, Analizler ve Prosedürler	8
2.3. AB Asma Sertifikasyon Programının Ana hatları.....	10
2.3.1. Yetiştirilen ürünle ilgili koşullar	11
2.4. AB Meyve Sertifikasyon Programının Ana Hatları	17
2.5. 92/34/AET Sayılı Direktifin Güncellenmesi.....	21
2.6. Avrupa ve Akdeniz Ülkeleri Bitki Koruma Örgütü (EPPO) ve Kuzey Amerika Bitki Koruma Örgütü (NAPPO).....	26
2.7. Teşhis Metotları	28
2.7.1. Biyolojik indeksleme	28
2.7.2. ELISA testi.....	29
2.7.3. Polimeraz zincir reaksiyonu (PCR) testi	29
3. AB ÜLKELERİNDE ASMA VE MEYVE ÇOĞALTIM MATERYALİ SERTİFİKASYONU	30
3.1. Bulgaristan	32
3.2. Almanya	34
3.2.1. Meyve sertifikasyon sistemi.....	34
3.2.2. Asma Sertifikasyon Sistemi	40
3.3. İspanya	42
3.3.1. Sert Çekirdekli Meyvelerin Sertifikasyonu için Sertifikasyon Programı Gereklilikleri	42
3.3.2. Asma Klonu Seleksiyonu	44
3.3.3. Asma Sertifikasyonu	46
3.4. Letonya.....	50
3.4.1. Asma Sertifikasyon Sistemi	50
3.4.2. Meyve Sertifikasyon Sistemi	56
3.5. Portekiz	60
3.6. Yunanistan	64
3.7. Macaristan	65
3.8. Fransa	69
3.8.1. Fransa'da Asma Çoğaltım Materyali Sertifikasyonu	69
3.8.2. Fransa'da Sert Çekirdekli Meyvelerin Sertifikasyonu	74
3.9. İtalyan Sertifikasyon Sistemi	76
3.9.2 Güney İtalya, Apulia Bölgesinde sertifikasyon programları.....	83
3.10. Fransa'nın Narenciye Sertifikasyon Sistemi	86

4. Müzakere Pozisyon Belgeleri	89
5. AB TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE TARAMA TOPLANTILARI.....	90
5.1. AB'ye Uyum Kapsamında Bakanlıkça Yürütülen Projeler	91
6. TÜRKİYE'DE ASMA VE MEYVE SERTİFİKASYON SİSTEMİ.....	93
6.1. Ülkemizde Fidancılığın Gelişimi	93
6.2. Türkiye'de Meyve ve Asma Fidanı Üretimi	97
6.3. Yasal Zemin	101
6.4. Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği'nin Ana Hatları.....	104
6.5. Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlanmasına İlişkin Yönetmelik Taslağı'nın Ana Hatları.....	110
7. Sonuç ve Öneriler.....	114
8. Kaynakça.....	124
EK 1. Meyve / Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı	130
ÖZGEÇMİŞ	139

SİMGELER DİZİNİ

ACLSV	Elma klorotik yaprak leke virüsü
AIMV	Yonca mozaik virüsü
Ailv	Artichoke İtalyan latent nepovirüsü
AMV	Yonca mozaik virüsü
ApMV	Elma mozaik virüsü
ArMV	Arabis mozaik virüsü
ASGV	Elma gövde çukurlaşma-yivlenme virüsü
CAC	Conformatis Agraria Communitatis
CLRV	Kiraz yaprak kıvrılma virüsü
CRMV	Kiraz alacalı pas virüsü
CTFL	Meslekler arası Meyve ve Sebze Teknik Merkezi
DAS-ELISA	Double antibody sandwich
ds RNA	bikatener RNA (double stranded RNA)
ELISA	Enzyme-Linked Immunosorbent Assay
EPPO	Avrupa ve Akdeniz Ülkeleri Bitki Koruma Örgütü
FAO	Uluslararası Tarım ve Gıda Örgütü
GBLV	Asma Bulgar latent nepovirüsü
GCMV	Bağ krom mozaik virüsü
GCMV	Asma krom mozaik nepovirüsü
GFIV	Glypta fumiferanae ichnovirus
GFkV	Asma benek virüsü
GFLV	Asma kısa boğum virüsü
GFLV-VB/ GFLM-YM	Asma kısa boğum virüsü, sarı mozaik zinciri
GLRaV-1	Asma yaprak kıvrılması ilişkili virüs-1
GLRaV-3	Asma yaprak kıvrılması ilişkili virüs-1
GPLIV	Asma floem sınırlı izometrik virüs
IFAS	Indirect immunofluorence staining
INRA	Tarım Araştırma İstasyonu
MLRSV	Halile latent halkalı leke virüsü
NAPPO	Kuzey Amerika Bitki Koruma Örgütü
OECD	Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
PCR	Polimeraz Zincir Reaksiyonu
PDV	Erik cücelik virüsü
PeAMV	Petunya asteroit mozaik virüsü
PNRSV	Prunus nekrotik halkalı leke virüsü
PPV	Şarka virüs hastalığı
RRSV	Çeltik pürtüklü yanık virüsü
RRV	Ahududu halkalı leke virüsü
SLRV	Çilek durgunluk halkalı leke virüsü
SLRV	Çilek durgunluk halkalı leke virüsü
SSR	Mikrosatellite
TBRV	Domates siyah halka virüsü (nepovirüs)
ToBRV	Domates siyah halka virüsü
ToRSV	Domates halka çürüklüğü virüsü
TRSV	Tütün halka çürüklüğü virüsü
UPOV	Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Asma'da leafroll hastalığı	5
Şekil 2.2. Asma'da fanleaf hastalığı	5
Şekil 2.3. Arabis mozaik virüsü	7
Şekil 2.4. Fleck virüs.....	7
Şekil 2.5. Rugose wood.....	7
Şekil 2.6. LN33 indikatöründe asma Corky bark hastalığı yaprak semptomları	7
Şekil 2.7. Asma rupestris stem pitting hastalığı	7
Şekil 2.8. Taç Kanseri	9
Şekil 3.1. Yüksek kaliteli asma dikim materyalinin üretimi-sertifikasyon programı	33
Şekil 3.2. Sertifikasyon Programına göre bitki materyali akış şeması.....	36
Şekil 3.3. Kuzey Rhine Westfalia'daki AB Sertifikasyon Programı Organizasyonu	39
Şekil 3.4. Enstitüde tercih edilen kafes sistemi.....	41
Şekil 3.5. Castilla y León'daki asma klonal seleksiyon programı	45
Şekil 3.6. Letonya basitleştirilmiş asma sertifikasyon sistemi.....	55
Şekil 3.7. Portekiz Sertifikasyon Sistemi	63
Şekil 3.8. Macaristan'da virolojik asma tarama prosedürü.....	66
Şekil 3.9. Klon Seleksiyonu ve Sertifikasyon Aşamaları	73
Şekil 3.10. Tüzükte ortaya konan idari yapı	74
Şekil 3.11. Sertifikalı Meyve Bitkilerinin Üretim Programı.....	75
Şekil 3.12. İtalya'da Çoğaltım Materyali Sertifikasyon Sisteminden Sorumlu Kurumlar	79
Şekil 3.13. Temel materyal Sertifika Örneği	82
Şekil 3.14. Sertifikalı Materyale İlişkin Sertifika Örneği	82
Şekil 3.15. CAC Materyali Sertifika Örneği.....	83
Şekil 3.16. CTIFL tarafından kontrol edilen Ulusal Sertifikasyon Programı	88
Şekil 6.1. Türkiye'de meyve/asma çeşit ve anaç damızlığı fidan üretim materyali, fidan üretimi ve bu materyallerin kontrol safhaları.....	107
Şekil 6.2. Tebliğ kapsamında kullanılan sertifikalı meyve ve asma etiket örneği.....	109

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Meyve üretimi amaçlı meyve ve çoğaltım materyalinin pazarlanmasına dair Direktife tabi olan tür ve çeşitler.....	21
Çizelge 2.2. 92/34/EEC sayılı Direktifle AB Komisyonu Teklifinin Karşılaştırılması..	24
Çizelge 3.1. 2005 yılı verilerine göre ülkeler bazında asma ve meyve üretim alanı ve üretim miktarı.....	31
Çizelge 3.2.. Ebeveyn materyale ait ana bitkilerin üretimi ve korunması için meyve türlerine göre test edilen virüsler.....	43
Çizelge 3.3. Sertifikalı anaç bitkilerin test edilmesi	44
Çizelge 3.4. Şubat 2003 tarihli Letonya asma çoğaltım materyali tüzüğünde tanımlanan kontrole tabi virüs ve taşıyıcılar.....	52
Çizelge 3.5. Bitkilere Yayılmasına İzin Verilmeyen Zararlı Organizmalar	52
Çizelge 3.6 25 Şubat 2003 tarihli Letonya asma çoğaltım materyali tüzüğünde tanımlanan kontrole tabi zararlı organizmalar	53
Çizelge 3.7. Virüs ve virüs benzeri hastalıkların tanımlanması için kullanılan odunsu bitki indikatörleri.....	68
Çizelge 3.8. Viral Hastalıkların Belirlenmesi	72
Çizelge 3.9. Asma Kategorileri ve Etkin Adımlar	80
Çizelge 3.10. SRA INRA-CIRAD’da kullanılan teknikler	87
Çizelge 6.1. Ülkemizde Faaliyet Göstermiş Meyvecilik Üretim İstasyonları ve Ağırlıklı Çalışma Konuları	94
Çizelge 6.2. 2005 Yılı Türlerle Göre Sertifikalı Meyve ve Asma Fidanı üretimi ve Sektörlere Göre Dağılımı	99
Çizelge 6.3. 2005 Yılı Sertifikalı Aşılı/Aşısız Asma Fidanı, Çilek Üretimi ve Sektörlere Göre Dağılımı.....	99
Çizelge 6.4. 2005 Yılı Sektörlere Göre Sertifikalı Aşısız Meyve ve Aşısız Asma Fidanı (Anaç) Üretimi	100
Çizelge. 6.5. 2005 Yılı Sektörlere Göre Aşılı ve Aşısız Fidan Etiket Miktarları	100

1. GİRİŞ

Dikim amaçlı bitkilerin büyük bir kısmı vejetatif çoğaltımla üretildiği için, yapraklarını döken dikim stoklarında, bitkilerin virüsler ve diğer patojenlerden arı olması oldukça önemlidir. Dikim stoklarında hastalık etmenlerinin bulunması halinde, hastalık etmenleri varlığını soy içerisinde kolayca devam ettirebilmektedir. Bununla birlikte, birçok hastalık etmeni; afitler, mitler, yaprak piresi, nematotlar gibi doğal vektör türleriyle ve hatta bazı durumlarda polenler ve bulaşık stoklarla ikincil derecede yayılmaktadır. Hastalıklı bitkiler, ticari meyveliklere ya da bağlara ekildiklerinde ve/veya dikildiklerinde, bu bitkiler, herhangi bir tedavi edici ya da iyileştirici kontrol tedbirleri için uygun değildir. Böyle bir durumda çoğunlukla en etkili hastalık kontrol seçeneği, bulaşık bitki ya da bitkileri sökmektir.

Bu nedenle, çok yıllık bitkilerdeki virüs ve virüs benzeri hastalıkların kontrolünde etkinliği en fazla kanıtlanan başlıca metot, bitki çoğaltım materyallerinin toptan satışının öncesinde patojen ret protokollerinin uygulanmasıdır. Bu protokoller, sık sık temiz stok/sertifikaasyon programları kapsamında yerine getirilmektedirler (Rowhani et al. 2005).

Bunun gibi, meyve ve asma fidanı üretiminde kullanılan tür ve çeşitlerin üstün nitelikli klonlarına ait ismine doğru¹ ve kaliteli çeşit ve anaç damızlıklarından kaynağını almayan materyallerle tesis edilen fidanlıklardan satışa arz edilen fidanların çeşit ve kalitesinden emin olunamamaktadır. Bu bakımdan, sertifikasyon, piyasada sağlıklı ve ismine doğru çoğaltım materyali arzının garantisini sağlamaktadır.

Tarım açısından sertifikasyon ve pazarlama programları, dikim ve çoğaltım materyalinin kalite kontrolü için idari sistemlerdir (David 2003). Bir başka deyişle sertifikasyon, resmi tüzüklerce tarif edildiği ya da yetkili devlet ajanslarınca onay verildiği şekilde belirli patojenlerden arınmışlığı ve ismine doğruluğu (truness-to-type)

¹**İsmine doğruluk:** Satış yapılan veya sevk edilen çeşit/anaç damızlıkları ve fidanlarını üreten, satan veya sevk eden kişi veya kuruluşlarca etiketinde belirtilen meyve/asma çeşit ve anaç çeşit adının garanti edilmesi halini ifade eder.

güvence altına almak için fidanlık stoklarının ve ticari üretimin, kontrole tabi tutulduğu bir prosedürdür (Martelli and Walter 1998). Aslında, bu tür programlar, çoğaltım ya da dikim materyali üreten ürünlerin resmi kontrolünü, sağlık kontrollerini ve oluşturulan standart ve program tüzüklerinin koşullarını başarılı bir şekilde karşılayan materyale sertifika ya da etiket vermeyi belirtir. Bu koşulları karşılayan materyaller, normalde sertifikalı materyal olarak adlandırılmaktadır. Sertifikasyon programları gönüllü ya da zorunlu olabilmektedir. Bir program dâhilinde materyalin derecesine göre değişen daha katı ve daha az katı standartları olan farklı kategorilerde yer alan materyaller de mevcuttur (David 2003).

Kavramsal olarak sertifikasyon programları kapsamındaki patojen ret kurallarının pratik uygulaması, dünya çapındaki asma ve meyve ağacı sanayinin sağlık durumunu geliştirmenin en kuvvetli araçlarını teşkil etmektedir. Dünya genelinde sertifikasyon programları; son zamanlarda geliştirilen moleküler tekniklerle test yapılması ve zamanla test edilen indekisleme prosedürleri aracılığıyla sağlıklı çoğaltım kaynaklarını teşhis etmeyi amaçlamaktadır. Ancak, gerçek prosedürler ve protokoller; hedeflenen spesifik patojenlere, üretim bölgesindeki endemik hastalık etmenlerine, mevcut teknikler ile finansal kaynaklara ve hizmet edilen endüstrilerin beklentilerine göre değişmektedir (Rowhani et al. 2005).

Bununla birlikte, pratikte katılım sağlayan ülkeler arasında yüksek kaliteli fidanlık materyalinin serbest ticaretine müsaade eden uluslararası onaylanmış sertifikasyon sistemlerini teşvik etmek için çeşitli siyasi, ticari ve teknik engeller, sertifikasyon protokolleriyle ilgili uluslararası anlaşmalar nedeniyle şimdiye kadar çok az şey yapılmıştır.

Avrupa'daki asma üretiminin verimliliğini artırmak amacıyla birörnek bir Topluluk sertifikasyon programı, 9 Nisan 1968 tarih ve 68/193/AET sayılı Konsey Direktifi ile uygulamaya geçmiştir. Vejetatif çoğaltım materyalinin sağlığının geliştirilmesi sorununa gönderimde bulunan uluslararası ilk eylem örneği 68/193/AET sayılı direktiftir. 28 Nisan 1992 tarihinde meyve fidanı ve çoğaltım materyali için Topluluk

apındaki satıcıların sağlıklı ve kaliteli meyve fidanı ve çoğaltım materyali almasını temin etmek amacıyla uyumlaştırılmış bir Topluluk rejimi kuran 92/34/AET sayılı Konsey Direktifi yayımlanmıştır. Topluluk çapında asma ve meyve çoğaltım materyallerinin pazarlanması ve sertifikasyonu bu temel direktiflerle gerekleřtirilmektedir². Bu alanda Komisyona, “oğaltım Materyali ve Meyve Tür ve Cinsleri Daimi Komitesi”, belirli meyve bitkisi türleri ve çoğaltım materyalinin kalite güvencesi ve pazarlanmasına ilişkin tüzükler konusunda yardımcı olmaktadır.

İsmine doğru ve sağlıklı çoğaltım materyalini güvence altına almak üzere ülkemizde 1930’lu yıllardan itibaren çalışmalarına başlanan sertifikalı asma ve meyve çoğaltım materyali üretimi; ismine doğru, sağlıklı fidan üretimi için gerekli anaç/çeşit ve kalem damızlık parsellerinin oluşturulamaması nedeniyle, halen en sorunlu sahalardan birini teşkil etmektedir. Bununla birlikte, üyelik sürecinde ülkemiz, bu alandaki mevzuatını AB’nin ilgili mevzuatıyla uyumlu hale getirmek zorundadır. Bu çerçevede, 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile önemli bir adım atılmış, ancak asıl uyumun 5553 sayılı Tohumculuk Kanuna bağlı olarak çıkartılacak ikincil mevzuatla gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. 2006 yılı Mali İşbirliği kapsamında kabul edilen “Türkiye’de Tohum Sektörünün Geliştirilmesi ve AB’ye Uyumunu” projesi de bu amaca hizmet etmektedir.

Bu çalışmada, asma ve meyve sertifikasyonu ile ilgili AB mevzuatının yanı sıra seçilen ye Devletlerin ulusal mevzuatları ve bu alandaki uygulamaları incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın; hem sağlıklı ve ismine doğru sertifikalı materyal üretimi, hem de AB’ye üyelik yolunda ikincil mevzuatını hazırlama aşamasında olan ülkemizdeki sorumlu kuruluşlar için, Türkiye’nin sertifikalı asma ve meyve fidan üretimi politikalarına ve kendi koşullarına en uygun programı seçmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

² Bu alandaki diğer tüzüklere www.eu.int web adresinden ulaşmak mümkündür.

2. AB'DE ASMA VE MEYVE ÇOĞALTIM MATERYALİ SERTİFİKASYONU

2.1. AB'de Asma Sertifikasyon Programlarında Dikkate Alınan Hastalık Etmenleri

Üzüm kalitesi, birçok faktöre bağlıdır. En önemli üretim faktörlerinden biri, asma dikim materyalidir. Asma ile ilgili virüs hastalıkları, aşı uyumluluğu, köklenme kapasitesi, kış sertliği, asmaların uzun ömürlülüğünü etkileyebildikleri ve bitki ölümlerine yol açabildikleri için bitki gelişimi, verimi ve meyve kalitesi üzerine önemli bir etkiye sahiptir (Walter 1997).

Bilinen tüm asma virüsleri aşıyla aktarılabilir. Bu virüsler, çelik, göz gibi enfekte çoğaltım materyali ya da enfekte çubuklardan elde edilen köklü çeliklerin kullanımıyla çok uzun mesafelere yayılabilmektedir. Bununla birlikte asma kısa boğum virüsü (GFLV), arabis mozaik virüsü (ArMV), domates siyah halka virüsü (ToBRV), domates halka çürüklüğü virüsü (ToRSV) ve tütün halka çürüklüğü virüsü (TRSV) dahil “nepo virüsler” olarak sınıflandırılan, bir çok asma virüsü, bazı nematot türleri vasıtasıyla kısa mesafelere aktarılmaktadır (Kamenova et al. 2007).

Bu virüslerin bazıları örneğin asma kısa boğum virüsü (fanleaf) ve asma yaprak kıvrılması virüsü (leafroll)³, önemli derecede ürün kaybına ve/veya meyve kalitesinin düşmesine, Rugose wood complex ise asma stoklarının zamansız ölümüne neden olabilmektedir. Latent virüslerin etkileri hakkında az şey bilinmesine rağmen, oldukça sık bulduklarından, büyük ekonomik öneme haiz olabilmektedirler (Lázár 2003).

Asma virüslerinin kontrolü, virüsten arî çoğaltım materyalinin fidanlık ve asmalıklarda kullanıldığı yerdeki temiz stok programlarının etkinliğine bağlıdır. AET, vejetatif olarak çoğaltılan ürünlerin sıhhi olarak sağlık iyileştirilmesi sorununa gönderimde bulunan ve

³ Şekil 2.1 ve Şekil 2.2'de bu hastalıkların asmadaki belirtileri gösterilmektedir (<http://www.pv.fagro.edu.uy/fitopato/cursos/fitopato/practicass/2/leafroll.JPG>, <http://www.agf.gov.bc.ca/cropprot/grapeipm/virus.htm>)

asma kısa boğum virüsü ve asma yaprak kıvrılması virüsü hastalıklarından arı asma materyalinin üretim koşullarını içeren 68/193/AET sayılı Direktifi yayımlamıştır (Kamenova et al., 2007).

Şekil 2.1. Asma'da yaprak kıvrılması hastalığı

Şekil 2.2. Asma'da kısa boğum hastalığı

Asma, 1968 yılından beri 68/193/AET sayılı tüzükle Avrupa Birliği (AB) tarafından zorunlu sertifikasyon gayesi olan tek odunsu üründür. Ancak, bu Tüzük, 2005 yılına kadar fidanlık materyalinin sadece zararlı virüs hastalıklarından özellikle, asma kısa boğum virüsü ve asma yaprak kıvrılması virüsünden arınmışlığı tarif etmiştir. Bu nedenle, bu tür bir düşük sağlık durumuyla üretimin; bağıcılıkla uğraşan, bu ürünle ilgili ciddi virolojik problemlerin bilincinde olan ve bu problemlerin endişesini taşıyan herhangi bir ülke için kabul edilebilir olması olanaksız hale gelmiştir. Nitekim Fransa, Almanya, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi bazı AB Üye Devletleri, mevcut Direktifte tanımlanan sağlık şartlarından daha katı şartları olan sertifikasyon programlarını uygulamakta ve aynı virüs saptama protokollerini kullanmaktadırlar. Ancak, bu ülkelerin ulusal protokolleri birbirlerinden oldukça farklıdır (Martelli 1992, Golino and Savino 2005).

Son zamanlarda, 74/649/AET sayılı Direktifi ortadan kaldıran ve 68/193/AET sayılı Direktifi tadil eden 2002/11/AT sayılı Direktif yayımlanmıştır. Bu direktifin, Topluluk genelindeki sertifikasyon sistemini uyumlaştırması hedeflenmiştir (Rowhani et al. 2005). 68/193/AET sayılı Direktifin eklerini tadil eden 2005/43/AT sayılı Direktif yayımlanana kadar 68/193/AET sayılı direktifin ekleri yürürlükte kalmıştır. Uygulama, bu eklerin içeriklerine bağlıdır.

2005/43/AT sayılı direktif, çoğaltım materyalinin kullanılabilirliğini azaltan zararlı organizmaların mümkün olabilir en düşük düzeyde tutulmasını şart koşmaktadır. Bununla birlikte, bu Direktif, aşağıda belirtilen zararlı organizmalara özel vurgu yapmaktadır;

- a) Bulaşıcı dejenerasyon kompleksi: asma kısa boğum virüsü (GFLV), Arabis mozaik virüsü (ArMV),
- b) Asma yaprak kıvrılması hastalığı: asma yaprak kıvrılması ilişkili virüs 1 (GLRaV-1) ve asma yaprak kıvrılması ilişkili virüs 3 (GLRaV-3).
- c) Asma benek virüsü (GFkV) (yalnızca anaçlar için)

Asmada arabis mozaik, asma benek, rugose wood, Mantarimsı kabuk hastalığı, rupestris gövde çukurlaşma virüslerinin belirtileri, Şekil 2.3, Şekil 2.4, Şekil 2.5, Şekil 2.6 ve Şekil 2.7'de gösterilmiştir (Fontana 2007).

Bitki çoğaltım materyalinin kalitesi, ekonomik açıdan zorunlu olmasının yanı sıra, bitki sağlığı kararları nedeniyle zararlı hastalık etmenlerinden özellikle virüslerden arî stok üretmek için gereklidir. Aday klonlar her tür ve çeşide özgü yetiştirme bölgesindeki istenilen özelliklere sahip meyvelikler içinden seçilir. Aday klonlarda iki ya da üç yıllık tarla gözlemleri yapılmaktadır. Seçilen bitkilerin sıhhi değerlendirmeleri için viral etmenler ve seleksiyon fazlarına göre farklı teşhis araçları kullanılmaktadır. Virüsler ve zararlı organizmalardan arî sonuç alınan aday klonlar başlangıç kaynaklarını (primary sources) elde etmek için kullanılmaktadır. Tüm aday klonların programın sıhhi şartlarını karşılamaması halinde, bu klonlar sanitasyona ve sağlık değerlendirmesi için yeniden teste tabi tutulurlar. Seleksiyon ve/veya sanitasyonla elde edilen başlangıç kaynakları yeniden enfeksiyondan arîliği garanti eden koşullar altında depolarda genellikle böcek geçirmez bir ağ serada, ıslahçının sorumluluğu altında yetiştirilir. Bir sertifikasyon sistemi dâhilinde tescilden sonra başlangıç kaynağı sertifikalı materyali üretmek için çoğaltılabilir (Saponari et al. 2003).

Şekil 2.3. Arabis mozaik virüsü
(Fontana 2007)

Şekil 2.4. Asma benek virüsü
(Fontana 2007)

Şekil 2.5 Rugose wood (Fontana 2007)

Şekil 2.6. LN33 indikatöründe asma
mantarimsı kabuk hastalığı
yaprak semptomları (Fontana
2007)

Şekil 2.7. Asma rupestris gövde çukurlaşma
hastalığı (Fontana 2007)

2.2. AB Asma Sertifikasyon Programlarında Kullanılan Teknikler, Analizler ve Prosedürler

AB asma sertifikasyon programında kullanılan metotlar aşağıdaki gibidir (Tsvetkov et al. 2005);

Asma virüslerinin teşhisi için kullanılan indeksleme teknikleriyle ilgili olarak ELISA testi; nepovirüsler, asma benek virüsü ve mevcut antisera ve trikovirüslerin tanımlanması için tavsiye edilmektedir (Walter 1996, Walter ve Martelli 1997). Doku ekstraktlarından elde edilen ds RNA'ların (bikatener RNA-double stranded RNA) elektroforetik saptaması bir diğer teşhis aracıdır. Bunların yanında bazı virüs ve viroidlerin saptanması için moleküler hibridizasyon, birçok asma nepovirüs (Walter 1993, Martelli 1993), klosterovirüs (Martelli et al. 1997), vitivürüs (Boscia et al. 1997), asma benek virüsü (Sabanadzovic et al. 1996), viroid (Walter 1993) ve asma fitoplazmaları için PCR amplifikasyonunun moleküler primerleri (Caudwell 1993, Davis ve Prince 1993), ile IC-PCR teşhis aracı kullanılan diğer araçlar arasında yer almaktadır (Regner ve Stadlhuber 1997). Teşhis prosedürlerinin verimliliğini doğrulamak ve uygulamalarını uyumlaştırmak adına 1993 yılında AB destekli bir Asma Virologları Ağı kurulmuştur.

Herhangi bir sertifikasyon programının temeli, bir tesis oluşturulması ya da asma varyeteleri, klonlarına ilişkin ön temel bloğun oluşturulmasıdır. Bu temel, bahsedilen tekniklerin kullanılması suretiyle, ismine doğruluk seleksiyonu ve hastalıktan arî dikim materyali ile başarılabilir. Bağ ıslahında bulaşıcı hastalıkların yüksek miktarda bulunması ve özel bir varyete ya da anaca ait özgün ve virüsten arı materyali seçmenin imkansız hale gelmesi durumunda, sanitasyon tekniklerinin bir çoğunun uygulanabilmesi mümkündür. Bu sanitasyon teknikleri; termoterapi, kemoterapi, elektro-terapi, in vitro⁴ sürgün ucu kültürü, in vitro meristem kültürü, termoterapi ile kombine edilmiş in vitro sürgün ucu kültürü, tesadüfi organogenesis ve termoterapi ile kombine edilmiş somatik embriyo genesis'tir. Üçüncü ülkelerden materyal girişi halinde uzun bir karantina dönemi ve tam bir indeksleme gereklidir (Martelli G., 1999).

⁴ Doku kültürü

Agrobacterium vitis'in neden olduğu ta kanseri (Şekil 2.8), Avrupa'daki asmaların sağlık durumunu tehdit eden ve Almanya, İtalya, İspanya, Fransa ve Őili'de bulunan ciddi bir bakteri hastalığıdır. *A. vitis*; ELISA (Enzyme-Linked Immunosorbent Assay), IFAS (indirect immunofluorence staining) ve PCR bazlı moleküler analizlerle saptanabilmektedir. En başarılı sanitasyon prosedürleri arasında sürgün ucu mikro aşılama yer almaktadır. Ayrıca termoterapinin de bu amaçla kullanıldığı bildirilmektedir.

Şekil 2.8. Ta Kanseri

(<http://www.omafr.gov.on.ca/english/crops/hort/news/tenderfr/tf0801a4.htm>)

İsmine doğruluk için kullanılan prosedürlerle ilgili olarak mikrosatellite (SSR) belirleyicileri asma genotiplemesi için en çok tavsiye edilen belirleyicilerden birisidir. SSR belirleyicileri, kùltür varyetelerinin/çeşitlerinin kimliği, hibridizasyonun doğrulanması, heterozigozluk ya da akrabalığın tahmini ve ıslahçı haklarının korunması yönünden en iyi yöntem olarak tarif edilmiştir.

Dünyada 5000 tanesi Avrupa'da bulunan yaklaşık 15000 asma kùltür varyetesi/çeşidi mevcuttur ve farklı ÷lkelerde bir çeşidin birden fazla eř anlamlıları ve eşseslileri vardır.

2.3. AB Asma Sertifikasyon Programının Ana hatları

Savino (1992) tarafından Avrupa Birliği'ndeki asma fidanı sertifikasyon aşamaları; tescil, koruma, ön çoğaltım ve çoğaltım olarak tanımlanmıştır. Asma çeşitleri ve anaçlarını sertifikalandırmak amacıyla, aşağıdaki çalışmalar takip edilmelidir (Martelli 1999);

1. Her bir asmanın sağlık kalitesi ve ismine doğruluğunun seçimi yoluyla aday klonların teşhisi.
2. Toprakta nematod vektörleri bulunmaksızın aday klon kaynağının tesis edilmesi.
3. Görsel olarak seçilen aday klonların sağlık değerlendirmeleri için yeniden deneme kurulması.
4. "Virüs test edilmiş" aday klonların nihai seçim ve klon teşhisi için değerlendirildiği performans parsellerinin tesis edilmesi.
5. Klonların resmi tescil ve tasdiki için devlet makamlarına başvuru.
6. Toprak ya da hava vektörlerince yeniden enfeksiyondan arifliği temin eden koşullar altında (örneğin, in-vitro kültür ve böcek geçirmez perde ya da serada yeni iklim koşullarına uyum) tescil edilmiş klonların (çekirdek stok, ön-temel gen bankası) korunması. Çekirdek (ön-temel I) gen bankası, her yıl virüs hastalıkları için yeniden test edilmek zorundadır.
7. Yeniden bulaşma olasılıklarını en aza indirgeyen koşullar altında (örneğin, nematottan arî kumlu topraklar, sertifikalı materyalle dikim yapılan bağlardan güvenli mesafedeki uzaklık vb.) dış mekân dikimlerinde (çoğaltım bloklarında) çekirdek stok çoğaltımı. Çoğaltım blokları temel materyal kaynağıdır. Çoğaltım blokları, hem her yıl görsel olarak kontrol edilmeli, hem de her 3-5 yılda bir ELISA ile test edilmelidir.
8. Resmi kontrol altında nitelikli bahçelere temel materyal dağıtılması.
9. Yetiştiricilere tevzi için sertifikalı materyal (sertifikalı bloklar) üretimine yönelik ticari stantların tesis edilmesi. Bunlar, virüs aktaran nematotların tespit edilmediği topraklardaki çoğaltım bloklarından doğrudan gelen aşı gözleriyle dikilirler.
10. Sertifikasyon ve teşhis etiketi. Etiket renkleri (68/193/AET, konsolide metin);
Başlangıç materyali- mor bantlı beyaz
Temel materyal-beyaz
Sertifikalı-mavi ve Standart materyal için koyu sarıdır.

2002/11/AT sayılı direktifle güncellenen önemli hususlar ise özetle şöyledir;

—2002/11/AT sayılı Direktifle 68/193/AET sayılı direktifte kullanılan tanımlar yenilenmiş ve sertifikasyon sınıfları olan başlangıç, temel ve sertifikalı çoğaltım materyali ya da anaç olarak kullanımı amaçlanan çoğaltım materyali tarifleri yeniden tanımlanmıştır.

—Üye Devletlerin bilimsel amaçlar, denemeler, seleksiyon çalışmaları ve genetik çeşitliliği koruma amacıyla piyasada uygun miktarlarda çoğaltım materyalinin yer alması konusunda üreticilere izin verebilecekleri belirtilmiştir.

—Genetiği değiştirilmiş organizmalar konusunda yalnızca insan sağlığı ve çevre açısından uygun önlemlerin alınması halinde, Üye Devletlerin bu tür bir izin verebileceği hükme bağlanmıştır.

—Sertifikasyon için resmi olarak kabul edilen kamu denetimine açık, çeşidin bir başka çeşitten ayılabileceği morfolojik ve fizyolojik karakterleri belirleyen asma varyeteleri katalogu oluşturulması, ayrıca her Üye Devlet'in uygun olması durumunda sertifikasyon için resmi olarak kabul edilen klon listesi oluşturması gerekmektedir.

—Materyalin ismine doğru, farklı, durulmuş ve yeknesak olmasıyla ilgili hükümler yer almaktadır.

2.3.1. Yetiştirilen ürünle ilgili koşullar

AB asma sertifikasyon sisteminde, materyalin sertifika alabilmesi için ürün yetiştirilirken, aşağıdaki koşullara uyulması zorunludur (2005/43/AT).

1. Yetiştirilen ürün, çeşit ve gerekli olduğu takdirde klon açısından **ismine doğru** olacaktır.
2. Kültürel koşullar ve yetiştirilen ürünün gelişme düzeyi, çeşit ve gerekli olduğu takdirde klonla ilgili ismine doğruluk ve sağlık kontrollerini yapmaya müsait olacaktır.
3. Toprak ya da mevcut ise kültür ortamı, zararlı organizmalar ya da vektörler, özellikle **nematotların bulunmaması** yönünden yeterli garantiyi vermelidir. Zararlı organizmalarla herhangi bulaşıklık riskinden kaçınmak amacıyla stok fidanlıklar ve çelik fidanlıkların uygun koşullar altında kurulması gerekmektedir.

4. Çoğaltım materyalinin yarayışlılığını azaltan **zararlı organizmaların varlığı** mümkün olabilir en düşük düzeyde tutulmalıdır.

5.1. **Başlangıç materyal** retimi amaçlı stok fidanlıkların, resmi denetimler aracılığıyla bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3, GFkV -yalnızca anaçlar için- zararlı organizmalarından ari bulunmuş olması zorunludur. Bu kontrolün, indekslemeyle ya da tüm bitkiler için referans olan uluslararası kabul edilmiş eşdeğer bir test metoduyla yapılan bitki sağlığı testlerinin sonuçlarına dayanması gerekmektedir. Bu testler, bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3 açısından tüm bitkilerde yapılan bitki sağlığı testlerinin sonuçlarıyla teyit edilmelidir.

Bulaşık bitkiler yok edilmelidir. Söz konusu zararlı organizmalara ya da diğer faktörlere bağlanabilir başarısızlık sebepleri, stok fidanlıklarla ilgili kayıtların tutulduğu dosyaya geçirilmelidir.

5.2. **Temel oğaltım materyali** retimi amaçlı stok fidanlıklar resmi denetimler aracılığıyla bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3 zararlı organizmalarından ari bulunmuş olacaktır. Bu kontrol, tüm bitkilere referans olan bitki sağlık testlerinin sonuçlarına dayanmalıdır. Bu testler, 3 yaşlı stok fidanlıklardan başlamak üzere, en az her 6 yılda bir yapılmalıdır.

Yıllık resmi ürün denetimlerinin tüm bitkilerde yapıldığı durumlarda, bitki sağlığı testleri 6 yaşlı stok fidanlıklardan başlamak üzere, en az her 6 yılda bir yapılmalıdır. Bulaşık bitkiler yok edilmeli ve yukarıda bahsedilen zararlı organizmalara bağlanabilir başarısızlık sebepleri ya da diğer faktörler stok fidanlıklarla ilgili kayıtların tutulduğu dosyaya geçirilmelidir.

5.3. **Sertifikalı materyal** retimi amaçlı stok fidanlıklar resmi bir denetimle bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3 zararlı organizmalarından ari bulunmuş olacaktır. Bu kontrol, genel olarak kabul edilen analiz /kontrol prosedürü metotları ve standardize edilmiş normlara göre survey suretiyle yapılan bitki sağlık testlerinin sonuçlarına dayanmalıdır. Bu testler, 5 yıllık stok fidanlıklardan başlamak üzere en azından her 10 yılda bir yapılmalıdır.

Yıllık resmi ürün denetimlerinin tüm bitkilerde yapıldığı durumlarda, bitki sağlığı testleri, 10 yıllık stok fidanlıklardan başlamak üzere en azından her 10 yılda bir yapılmalıdır.

Bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3 zararlı organizmalarına atfedilebilir stok fidanlıkların başarısızlık oranı, %5'i aşmayacaktır. Bulaşık bitkiler ortadan kaldırılmalı ve söz konusu zararlı organizmalara ya da diğer faktörlere bağlanabilir başarısızlık sebepleri stok fidanlıklarla ilgili kayıtların tutulduğu dosyaya geçirilmelidir.

5.4. **Standart materyalin** üretimi için amaçlanan stok fidanlıklarda bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3 zararlı organizmalara atfedilebilir başarısızlık oranı, %10'u aşmayacaktır. Bulaşık bitkiler çoğaltımdan itibaren yok edilmelidir. Yukarıdaki zararlı organizmalara ya da diğer faktörlere atfedilen başarısızlık sebepleri stok fidanlıklarla ilgili kayıtların tutulduğu dosyaya geçirilmelidir.

5.5. Çelik fidanlıklar, gerekli olduğu takdirde uygun testler ve/veya ikinci ürün kontrolüyle desteklenen görsel metotlara dayanan yıllık resmi ürün kontrolü aracılığıyla zararlı organizmalardan arı bulunmuş olmalıdır.

İstisnalar:

5.6. Üye Devletler, 2005/43/AT sayılı Komisyon Direktifinin yürürlüğe giriş tarihinde başlangıç materyali ya da temel çoğaltım materyalinin üretimi için hali hazırda mevcut olan stok fidanlıkları açısından 31 Temmuz 2011 tarihine kadar Madde 5.1 ve 5.2'yi ve sertifikalı çoğaltım materyalinin hali hazırda mevcut olan stok fidanlıkları açısından 31 Temmuz 2012 tarihine kadar Madde 5.3'ü uygulamamaya karar verebilir. Bu durumda, zararlı virüs hastalıkları, özellikle asma kısa boğum hastalığı ve asma yaprak kıvrılması hastalığı, başlangıç çoğaltım materyali ve temel materyalin üretimi amaçlı ürünlerden elemine edilmek zorundadır. Diğer kategorilere ait çoğaltım materyalinin üretimi için amaçlanan ürünler, zararlı virüs hastalıklarının semptomlarını gösteren bitkilerden arı tutulmalıdırlar.

6. Çelik fidanlıklar bir bağ ya da stok fidanlıklar bünyesinde kurulamayacak, bir bağ ya da stok fidanlıktan minimum uzaklık 3 metre olacaktır.
7. Aşılabilir anaç çelikleri, tepe aşısı çelikleri, fidanlıklar çelikleri, köklü çelikler ve köklü aşılardan üretimi için kullanılan çoğaltım materyali, kontrol edilmiş ve onaylanmış stok fidanlıklardan alınmalıdır.
8. Yukarıdaki Madde 5 kapsamında sağlanan resmi kontrole hanel getirmeksizin, en az bir resmi ürün kontrolü olacaktır. İlave ürün kontrolü, çoğaltım materyali kalitesine hanel getirmeksizin karar verilebilecek konulardaki uyumsuzluklar halinde yapılacaktır.

Saksı, sandık ya da kutulardaki asmalarla ilgili istisnalar:

Saksılarda, sandıklarda ve kutulardaki herhangi bir besi ortamında köklü asma bitkileri halinde, bu tür materyal paketleri, kompozisyonu nedeniyle, mühürleme (etiketleme) şartlarını yerine getiremediğinde;

- (a) Çoğaltım materyali çeşit başına uygun şekilde tanımlanan ayrı partilerde tutulmalı ve ilgili olduğu takdirde klon başına ve bağımsız olanların sayısı başına,
- (b) Resmi etiket zorunlu değildir.
- (c) Çoğaltım materyaline doküman tarafından eşlik edilecektir.

Eşlik Edici Doküman:

I. Yerine getirilecek Koşullar

Üye Devletler bir eşlik edici dokümanın teslim edilmesini şart koştuğu zaman, doküman;

- (a) En azından iki nüsha teslim edilecektir (alıcı ve mal gönderici),
- (b) Malın gönderildiği yerden alıcı yerine kadar sevkiyata eşlik edecektir (alıcı nüshası),
- (c) Bağımsız sevkiyat partileri ile ilgili aşağıdaki madde II kapsamında oluşturulan tüm bilgiyi işaret edecektir,
- (d) **En az bir yıl korunacak** ve resmi kontrol makamı için erişilebilir olacaktır.

II. Dâhil edilecek bilgi listesi

1. AT standardı
2. Üretim ülkesi
3. Sertifikasyon ve kontrolden sorumlu makam ve Üye Devlet ya da bunların baş harfleri
4. İlerleme numarası
5. Mal gönderen kimse (adres, tescil-kayıt no)
6. Alıcı (adres)
7. Türler
8. Materyal tipi/tipleri
9. Kategori/Kategoriler
10. Çeşitler ve uygun olduğu takdirde klon(lar). Köklü aşılar için bu gösterge anaç ve tepe aşısına başvurur.
11. Parti başına bağımsızların sayısı
12. Toplam parti sayısı
13. Teslimat tarihi

Ayrıca çoğaltım materyali ile ilgili genel koşullar ise şöyledir:

1. Çoğaltım materyalinin, çeşit kimliğine ve saflığına ve gerekli olduğu takdirde klonal saflığa sahip olması gerekmektedir; ancak, standart materyalin pazarlanma zamanında %1'lik tolerans kabul edilmektedir.
2. Çoğaltım materyalinin, minimum %96'lık teknik saflığa sahip olması gerekmektedir. AB asma sertifikasyonu sistemi dâhilinde,
 - (a) Kurutmadan sonra suda bekletilse dahi kısmen ya da tamamen kurutulmuş materyal.
 - (b) Özellikle donma ya da doluyla hasar gördüğünde ya da kırıldığında hasar görmüş, kıvrılmış, zedelenmiş çoğaltım materyali
 - (c) Derecelendirme ile ilgili koşulları karşılamayan materyal teknik saflığı bozan şeyler olarak addedilmektedir.
3. Asma sürgünleri yeterli odun olgunluğuna ulaşmış olmalıdır.
4. Çoğaltım materyalinin yarayışlılığını azaltan zararlı organizmaların varlığı yalnızca mümkün olabilir en düşük düzeyde tolere edilmelidir.

Etkili tedavisi olmayan zararlı organizmalara atfedilebilen açık bir işaret ya da semptomları gösteren çoğaltım materyalinin yok edilmesi gerekmektedir.

Etiket: Etiketler, sertifikalandırma makamı (hükümet kurumu ya da resmi olarak tasdik edilen özel teşkilat) tarafından temin edilmek zorundadır. AB asma sertifikasyonu sisteminde silinmez ve açıkça okunabilir şekilde basılmış ve kolayca görülebilir bir yere tutturulmuş etikette yer alması gereken bilgiler aşağıdaki gibidir (2005/43/AT);

1. AT Standardı
2. Üretim ülkesi
3. Sertifikasyon ya da kontrolden sorumlu makam ve ülke ya da bunların baş harfleri
4. Mühürlemeden sorumlu kişinin adı ve adresi ya da kimlik-tanımlama numarası
5. Türler
6. Materyal tipi
7. Kategori
8. Çeşit ve uygunsuz klon. Köklü aşılar için bu gösterge anaç ve tepe aşısına uygulanır.
9. Partinin referans numarası
10. Miktar
11. Uzunluk-Yalnızca aşılabilir anaç çelikleri için: bu söz konusu sevkiyatın çeliklerinin minimum uzunluğunu gerektirir.
12. Mahsul yılı

AB’de küçük miktarlarla ilgili son tüketici için bir istisna mevcuttur.

Eğer miktar, bir birimden fazla ise

Etikette:” Paket ya da demet başına kesin birim sayısı” yer almalıdır.

Sadece bir birim ise etikette aşağıdaki bilgilerin yer almasına gerek yoktur.

—Materyal tipi

—Kategori

—Partinin referans numarası

—Miktar

—Aşılabilir anaç çelikleri için uzunluk

—Mahsul yılı

2.4. AB Meyve Sertifikasyon Programının Ana Hatları

AB, fidanlık stoklarının minimum sağlık durumuyla kendi sınırları dâhilinde üretimini ve serbestçe pazarlanmasını teşvik etmek için, fidanlık stoklarının kalitesini etkileyebilecek karantina organizmalarının ve diğer patojenlerin öncelikle görsel kontroller yoluyla tespit edilen arınmışlığı kapsamak suretiyle bir girişim başlatmıştır (Rowhani et al. 2005). Böylece, EPPO tarafından verilen tavsiyelere istinaden virüsten ari ve virüs test edilmiş sertifikalı materyal üretimi adına yeni program, 28 Nisan 1992 tarihinde AT Konseyi tarafından yayımlanan 92/34/AET sayılı AB Direktifiyle tanımlanmıştır (Lankes et al. 2002).

Bu amaçla, CAC (Conformatis Agraria Communitatis) olarak adlandırılan yeni bir materyal kategorisi, Vitis (asma) hariç, tüm Prunus (erik, çilek, kayısı, şeftali ve badem vs.) türlerini oluşturan odunsu ürünlerin birçoğu için öngörülmektedir. Zorunlu olmasına rağmen, CAC'ın fidanlık üretimlerinin, ileriki bölümlerde de tartışılacağı üzere devlet bitki sağlığı servislerinin denetimi kapsamında tescilli çekirdek stoklardan çoğaltılmadığı için doğru bir sertifikasyon olmadığı ileri sürülmektedir. 92/34/AET sayılı AB direktifi ile ilgili son yıllarda tartışılan CAC sisteminin verimliliği yeniden değerlendirilmektedir (Barba 1998).

Meyve çoğaltım materyalleri (meyve bitkisi üretimi ve çoğaltımı amaçlı örneğin tohumlar, çelikler, anaçlar) ve meyve bitkilerinin mevcut pazarlanma şartları 92/34/AET sayılı Direktifte belirtilmiştir. Bu Direktif, çoğaltım materyali ve meyve bitkilerini üreten ve pazarlayanlar hakkında belli yükümlülükler içermesinin yanı sıra izleme şartlarını belirlemektedir. Prunus için hiçbir AB sertifikasyon sistemi olmamasına rağmen, birçok Üye Devlet kendi programını geliştirmiştir.

AB meyve bitkisi ve çoğaltım materyali sertifikasyonu ile ilgili başlıca hususlar şunlardır (92/34/AET):

—Ön temel, temel, sertifikalı ve CAC (Standart materyal) olmak üzere, **4 kategori** belirlenmiştir.

—Direktifin ekinde tanımlanan her tür ve cins için bitki sağlığı koşullarına gönderimde bulunan **bir sertifikasyon programı** oluşturulmalıdır. Virüsten arı ya da virüs test edilmiş materyale programda bir gönderme yapılırsa, bu programda ilgili virüs ve virüs benzeri patojenlere atıfta bulunulmalıdır. CAC materyalinde virüsten arı ya da virüs test edilmiş materyale referans yapılmaz.

—Kullanılan üretim metotları temelinde üretim sürecindeki kritik noktalar, kritik noktaların izlenmesi, kontrolü için uygulama metotları, standartların karşılanması amacıyla örnek alınması, çoğaltım materyali ya da meyve bitkilerinin pazarlanması ve üretimi ile ilgili tutulan **kayıtlar** 3 yıl saklanmalıdır. Tedarikçiler ayrıca kendi işletmelerindeki zararlı organizmaların tüm ortaya çıkışları ve alınan tüm uygulama tedbirleri hakkındaki kayıtlar yanında paketleme, depolama, nakliyat sırasında ya da teslimatta farklı kaynaklardaki çoğaltım materyali ve meyve bitkileri bir araya konursa, ya da karıştırılırsa partinin kompozisyonu ve bağımsız bileşenlerinin kaynağı hakkındaki kayıtları da tutar.

İstisna: Faaliyetleri yalnızca kendi işletmeleri dışında paketlenen ve üretilen çoğaltım materyali ve meyve bitkilerini dağıtmakla sınırlı olan tedarikçiler, sadece alım, satım ve/veya dağıtım ile ilgili kayıt tutarlar. Faaliyetleri yalnızca profesyonel olmayan son tüketicilere küçük miktarlarda çoğaltım materyali ve meyve bitkilerinin tedarikiyle sınırlı olan tedarikçilerin kayıt tutmasına gerek yoktur.

—Sorumlu resmi organ tedarikçi ve laboratuvarları **akredite** eder.

—Çoğaltım materyali; oluşturulacak programda CAC için ortaya konan koşulları karşılaması kaydıyla pazarlanabilir. Ait oldukları çeşide gönderimde bulunmak suretiyle (yaygın olarak bilinen ve korunan ya da remi olarak tescilli ya da tedarikçi listesine girmiş çeşitler) ön temel, temel, sertifikalı materyal sertifikalandırılabilir, ancak zorunluluk söz konusu değildir.

İstisna: Programda bir çeşide ait olmayan anaçlar için istisna yapılabilir.

—Denemeler, seleksiyon çalışmaları ve genetik çeşitliliği koruma tedbirleri için amaçlanan çoğaltım materyali ve meyve bitkileri, yukarıda belirtilen maddelerden muaf tutulur.

—Çeşitler resmi olarak tescil edilebilir.

—Düzenli aralıklarla tedarikçiler, tesisler ve laboratuvarlar sorumlu resmi organ tarafından izlenir ve denetlenir.

—Çoğaltım materyali ve meyve bitkilerinin üretimi ve pazarlanması boyunca resmi kontrolü yapılır. CAC materyali içinse tesadüfi kontroller yapılır. Ayrıca Üye Devletler, meyve bitkileri ve çoğaltım materyali yetiştirilirken ve ebeveyn materyalden ayrılırken ya da sökülürken, bunların ayrı partilerde tutulduğunu, partilerle ilgili kayıtların tutulma durumunu denetler. Yalnızca dağıtım faaliyetiyle uğraşan kayıt altına alınan kişi, materyalin dolaşımı ile ilgili kayıtları tutmakla yükümlüdür.

—Çoğaltma Materyalinin ya da meyve bitkileri için aranan şartların karşılanmaması halinde, tedarikçiye karşı gerekli önlem alınacaktır.

—Etiketleme mühürleme ve paketlemeyle ilgili şartlar, sertifikasyon programında ortaya konacaktır.

Sorumlu resmi organ, uygun bir zamanda yılda en az bir kez düzenli olarak tedarikçilerin işletmelerinin denetlenmesi, izlenmesini yerine getirir (93/64/AET).

Üretim prosesindeki kritik noktaların tanımlanması ve kayıtların tutulmasıyla ilgili sorumlu resmi kurum aşağıdakilerin yerine getirildiğine dair tedarikçiyi,

(a) Uygun olması halinde; tedarikçinin şu kritik noktaları dikkate almaya devam ettiğini

—Üretim prosesine başlamak için kullanılan meyve bitkileri ve çoğaltım materyalinin kalitesini, meyve bitkilerinin ve çoğaltım materyalinin ekimi, şaşırtması, saksıya dikimi (potting out) ve dikimi, sağlık koşulları (77/93/AT sayılı Direktifin Madde 3, 4 ve 5 belirtilen zararlı organizmalarla ilgili koşullar), işleme planı ve metodu, genel ürün bakımı, çoğaltım faaliyetleri, hasat faaliyetleri, hijyen, uygulamalar, paketleme, depolama, nakliyat, idare gibi kritik noktaları

b) İlgili resmi organın kontrolüne hazır tutulmak üzere aşağıdaki kayıtların tutulmasını: bu kayıtlar,

—Diğerlerine sevk edilen ya da üretim altında olan işletmelerde dikilen ya da depolama için satılan bitkiler ya da diğer nesnelere,

—Bitkilere uygulanan herhangi bir kimyasal uygulama hakkındadır ve tedarikçinin en az 1 yıl ilgili dokümanları tutması sağlanır.

- (c) Söz konusu resmi organla bağlantı sağlamak üzere tedarikçinin kişisel olarak uygun olduğunu ya da bitkisel üretim ve ilgili bitki sağlığı konularında teknik deneyimli başka bir insanı tayin ettiğini
- (d) Söz konusu resmi organ tarafından kabul edilen bir şekilde gerektiği gibi uygun zamanlarda görsel kontrolleri yaptığını
- (e) Sorumlu resmi organın özellikle denetleme ve/veya örnekleme amaçlarıyla yetki verdiği kişilere ve kayıtlar ile ilgili dokümanların incelenmesine izin verdiğini
- (f) aksi halde resmi organla işbirliği yaptığını denetler ve izler.

Etiket: Etikette aşağıdaki bilgiler yer almalıdır (93/48/AET);

1. AET kalite göstergesi
2. AET Üye Devlet kodu
3. Sorumlu resmi organın göstergesi ya da ayırt edici kodu
4. Bağımsız seri, parti numarası
5. Ürünün botanik ismi
6. Çeşidin isimlendirilmesi: anaç halinde, çeşidin ya da bölgesinin isimlendirilmesi
7. Miktar
8. Kategori
9. Üçüncü ülkeden yapılan ithalatlar halinde hasat edilen ülkenin adı
10. Materyalin virüsten ari ya da virüs test edilmiş olup olmadığı hakkında gösterge

92/34/AET sayılı Direktifin ekini tadil eden 2003/111/AET sayılı Direktifte belirtilen tür ve çeşitler Çizelge 2.1’de sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Meyve üretimi amaçlı meyve ve çoğaltım materyalinin pazarlanmasına dair Direktife tabi olan tür ve çeşitler

<i>Castanea sativa</i> Mill.	<i>Prunus amygdalus</i> Batsch
<i>Citrus</i> L.	<i>Prunus armeniaca</i> L.
<i>Corylus avellana</i> L.	<i>Prunus avium</i> (L.) L.
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	<i>Prunus cerasus</i> L.
<i>Ficus carica</i> L.	<i>Prunus domestica</i> L.
<i>Fortunella</i> Swingle	<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch
<i>Fragaria</i> L.	<i>Prunus salicina</i> Lindley
<i>Juglans regia</i> L.	<i>Pyrus</i> L.
<i>Malus</i> Mill.	<i>Ribes</i> L.
<i>Olea europaea</i> L.	<i>Rubus</i> L.
<i>Pistacia vera</i> L.	<i>Vaccinium</i> L.’
<i>Poncirus</i> Raf.	<i>Prunus amygdalus</i> Batsch

2.5. 92/34/AET Sayılı Direktifin Güncellenmesi

2006 yılında Komisyon, 92/34/AET sayılı direktifin olası değişiklikleri hakkında görüş almak üzere <http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/index.htm> web adresinde bir görüş alışverişi yapmıştır. Komisyonun başlıca amaçları; OTP ve Kırsal Kalkınma Politikasındaki değişiklikleri gerçekleştirmek, teknik ve bilimsel gelişmeleri yansıtacak bir mevzuat iyileştirmesi yapmak, mevcut yasal zemini sadeleştirmek ve açıklığa kavuşturmak olarak tanımlanmıştır. Komisyon, 92/34/AET sayılı Direktifi tadil etme yolundadır. 92/34/AET sayılı Direktifi tadile iten nedenlerden bir kısmı aşağıda detaylı olarak sunulmuştur (Anonymous 2007a).

—92/34/AET sayılı Direktifin yeni Ortak Tarım Politikası hakkındaki Direktiflerle uyumlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu Direktifte yer alan “pazarlama”⁵ tanımı, bu tür bir üretim için uygun olduğu düşünülmüş olan bir grup aktiviteyi listelemektedir. Ancak, ticaretteki teknik gelişmeler nedeniyle şu anda “satış ve satış amacıyla tutma”

⁵ Pazarlama: Hangi formda olursa olsun, çoğaltım materyali ya da meyve bitkilerinin başka bir kişiye satılması ve/veya dağıtılması, satış amacıyla sergilenmesi ya da teklif edilmesi stokta ya da mevcut tutulması (92/34/AET).

gibi diğerk yeni aktivitelerle de güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu nedenle Üye Devletlerin resmi organları ve tedarikçiler tarafından farklı yaklaşımlar benimsenmiştir.

—Yeniden üretim, üretim, koruma ve/veya materyale işlem uygulama ve pazarlamaya dâhil olan bir kişi tarafından profesyonel olarak yerine getirilen normal faaliyeti kapsayan tedarikçi tanımı ithalattan bahsetmemektedir. Gitgide önem kazanan meyve bitkilerinin ithalatı ya tedarikçi (92/34/AET sayılı Direktifle tanımlandığı gibi) ya da başka bir kişi tarafından yapılabilmektedir. Tedarikçi ithalat yaptığıında mevzuatla ilgili bir problem yokken, ithalat yapan başka bir kişi olduğunda Üye Devletin mevzuatına bağlı olarak, bu kişi “tedarikçi” olarak düşünölebilmektedir ya da düşünölmemektedir.

—Mevcut koşullardan bazıları tedarikçilerin basit kaydı yerine akreditasyonu gibi gereksiz yükümlölükler getirmektedir.

— EPPO tarafından kabul edilen uluslararası yeni sertifikasyon programlarınca teknik ve bilimsel gelişmelere uygun yeni kategori tanımları ve koşullar tarif edilmiştir. Üye Devletlerin çoğunluğunca kabul edilen kategori tanımlamaları bu uluslararası sertifikasyon programlarına uygundur.

—Mevcut materyal kategorisi tanımları ve sağlık koşulları teknik olarak demodedir. Kategori tanımlaması kapsamında referans olarak geçen “çeşit” tanımın olmaması mevzuatın zayıf bir noktasıdır. Çeşitleri listeleme ve sertifikalandırma koşulları uluslararası protokollere atfen oluşturulmalıdır. Mevcut mevzuata dayanan aynı çeşidin farklı isimlerle pazarlanabildiği birçok örnek mevcuttur. Tüketicinin yeterince bilgilendirilmesi ya çok zordur ya da imkânsızdır.

Komisyon ayrıca, 92/34/AET sayılı direktifin tadiline yönelik 4 seçeneği tanımlayan bir Etki Değerlendirmesi üstlenmiştir. Bunlar;

—Pazarlamayla ilgili mevcut mevzuatı genel mevzuatla yer değiştirmek

—Mevcut mevzuatı korumak

—Uygulama kodları, gönüllü anlaşmaları kullanımı, kendine özgü tüzük vs.

—Sadeleştirmeleri ortaya koymak, bilimsel ve teknik gelişmelerin sonuçlarını dâhil etmek ve pazarlanan materyalin farklı kategorileriyle ilgili uyumu geliştirmek üzere güncellenmiş mevzuat. Bu sadece mevcut düzenlemeleri (örneğin tedarikçileri akreditasyonundan ziyade tescil) sadeleştirecek önlemleri değil aynı zamanda

pazarlanan materyalin tüm kalitesi ve tutarlılığını iyileştirecek bazı hallerde tedarikçiler ve Hükümet üzerindeki yükü artıracak tedbirleri de içermiş olacaktır (<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/partial-ia.pdf>).

Komisyon hayata geçirmeyi amaçladığı spesifik revizyonların altını çizen bir teklif yayımlamıştır (Teklife, <http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/comm-proposal.pdf> web adresinden ulaşmak mümkündür). 92/34/AET sayılı Direktifle teklif karşılaştırıldığında, detayları çizelge 2.2.'de sunulan başlıca değişiklikler şöyledir (<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/consultation.pdf>);

—Pazarlama için çoğaltım materyali ya resmi olarak ön temel, temel ya da sertifikalı materyal olarak sertifikalandırılmak zorundadır ya da pazarlanan en düşük kategori olan CAC materyali olarak resmi kontrollere tabi olmak zorundadır. Şu anda çoğaltım materyali, CAC materyalinin minimum koşullarını karşılamak zorundadır, ancak resmi olarak kontrol edilecek tüm stoklar için bir yükümlülük yoktur. Resmi sertifikasyon programları mümkündür, ancak hiçbir uyumlaştırılmış şart hayata geçirilmemiştir.

—En azından tesadüfi kontrollerle izlemekten ziyade CAC materyalinin resmi olarak kontrol edilmesi için yeni bir şart getirilmiştir. Meyve bitkileri ya resmen sertifikalı materyal olarak sertifikalandırılmak zorunda ya da resmen CAC materyali olarak kontrol edilmek zorundadır. Şu anda meyve bitkileri CAC materyalinin minimum koşullarını karşılamak zorundadır.

—Tedarikçilerin akreditasyon şartı, tescil şartıyla yer değiştirmiştir.

—Laboratuvarların akredite edilme şartı feshedilmiştir.

-“Çeşit” ve “klon” için yeni tanımlar dahil edilmiştir; uygun olduğu takdirde pazarlamanın klona gönderimde bulunmak suretiyle yapılması şartı getirilmiştir.

—Tedarikçilerin listesinde (örneğin bir katalog) çeşitleri korumak için artık bir seçenek yoktur.

—Alım ve satış detaylarıyla birlikte yeni kayıt tutma şartları 3 yıldan ziyade 12 ay için korunacaktır; ancak, küçük miktarlarda satış yapan tedarikçilerin istisnası, perakende satıcıların istinasıyla yer değiştirmiştir.

Çizelge 2.2. 92/34/AET sayılı Direktifle AB Komisyonu Teklifinin Karşılaştırılması
(<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/appendix-comparison.pdf>)

92/34/AET	Teklif
İstisnalar	
Denemeler, seleksiyon, muhafaza materyali için otomatik istisna	Denemeler, seleksiyon, muhafaza materyali için otomatik istisna yetkilendirme prosesiyle yer değiştirmiştir.
Sorumlu resmi organ	
Tüm görevler devredilebilir	Yalnızca resmi kontroller devredilebilir
Pazarlama	
Sorumluluğa ilişkin bilgi bulunmamaktadır	Ön temel, temel, sertifikalı materyal tedarikçinin sorumluluğu altında üretilecektir
CAC standartlarını karşılayacak çoğaltım materyali. ön temel, temel, sertifikalı materyal sertifikalandırılabilir, ancak hiçbir mecburiyet yok	Pazarlanacak çoğaltım materyali, resmen ön-temel, temel ya da sertifikalı olarak sertifikalandırılmak zorunda ya da resmen CAC olarak kontrol edilmek zorundadır
CAC'ı karşılayacak meyve bitkileri	Resmen sertifikalı materyal olarak sertifikalandırılacak ya da resmen CAC olarak kontrol edilecek meyve bitkileri
CAC için rutin resmi kontrollere değinilmemiştir.	Resmi olarak kontrol edilecek CAC meyve bitkileri
-	GDO'lar ve Gıda ve Yem Tüzüklerine uyum
-	Spesifik şartlar, çeşit ve klonun korunmasına ilişkin ön temel ve temel materyal için hayata geçirilecektir.
Tedarikçi kontrolleri	
Tedarikçiler kendileri yapabilirler ya da sorumlu organın bir başka tedarikçisine yapılmış olabilir.	Tedarikçiler tarafından yapılacak
Bu bölümdeki faaliyetlerin kaydı + üretim pazarlama kaydı 3 yıl için tutulacak	12 ay için satış ve alımlar
Kendi işletmelerinden başka işletmelerden dağıtım yapan tedarikçiler sadece satış ve tedarik kayıtlarını tutarlar	-
Son tüketicilere küçük miktarda satış yapan tedarikçilerin istisnası	-
Akreditasyon	
Akredite edilecek tedarikçiler	Tescil edilecek tedarikçiler
Akredite edilecek laboratuvarlar	Lab. için hiçbir akreditasyon yok
Küçük üreticilerin kayıt altına alınmasına gerek yok	Perakendecilerin kayıt altına alınmasına gerek yok

Devam. Çizelge 2.2. 92/34/AET sayılı Direktifle AB Komisyonu Teklifinin Karşılaştırılması
(<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/appendix-comparison.pdf>)

92/34/AET	Teklif
Resmi İzleme	
Çoğaltım materyali ve meyve bitkilerinin resmi kontrolü, ancak bu, CAC için tesadüfi kontrollerle yapılabilir.	CAC'ın tesadüfi kontrolleri için hiçbir seçenek yok
Çeşitler	
-	Yeni "çeşit" ve "klon" tanımı
Ait oldukları çeşide gönderimde bulunmak suretiyle pazarlanacak materyal	Uygun olduğu takdirde ait oldukları klon ve çeşide gönderimde bulunmak suretiyle pazarlanacak materyal
Yaygın olarak bilinen ve korunan ya da remi olarak tescilli ya da tedarikçi listesine girmiş çeşitler	Yasal olarak korunan ya da resmi olarak tescil edilmiş ya da yaygın olarak bilinen çeşitler (bir başvuru yapılırsa ve hali hazırda katalogda olduğu ortaya çıkarsa ya da bir başka yerdeki başvuruya konu olursa ya da zaten CAC materyal olarak pazarlanıyorsa)
Resmi bir tarifleri olmaları kaydıyla 1993 yılından önce pazarlanırlarsa, çeşitler resmi olarak kayıt altına alınabilir. Resmi olarak tescil edilmedikçe, 2000 yılına kadar sonlandırılacak	CAC için sınırlı, ancak zaman limitli değil
Etiketleme	
-	GM modifikasyonunu gösterecek etiket
Kayıt tutma	
3 yıl korunacak üretim ve pazarlama faaliyetleri kayıtları	12 ay süresince korunacak alım ve satış kayıtları
Son tüketicilere küçük miktarlarda satış yapan tedarikçiler için istisna	Perakendecilerin istisnası (kayıtlı olmayan tedarikçiler)
Bildirimler	
2000/29/AT sayılı Direktifteki organizma ya da normal seviyelerden daha fazla kaliteyi etkileyen organizma	2000/29/AT sayılı Direktifteki organizma ya da Programlardaki kaliteyi etkileyen herhangi bir organizma
Geçici tedbirler	
-	Direktifin yürürlüğe giriş tarihinde mevcut ebeveyn bitkilerden gelen Sertifikalı ve CAC materyalinin kendi bölgelerinde pazarlanmasına müsaade eden zaman sınırlı geçiş dönemi

2.6. Avrupa ve Akdeniz Ülkeleri Bitki Koruma Örgütü (EPPO) ve Kuzey Amerika Bitki Koruma Örgütü (NAPPO)

1991–1992 yıllarında 1951 yılında kurulan ve Avrupa ve Akdeniz Bölgesinden 48 üyesi bulunan EPPO tarafından AB tüzüklerinin de temelini oluşturan bir sertifikasyon taslağı yayımlanmıştır (www.eppo.org). Bu taslağın gelecekte ortak bir sistem oluşturmak için ulusal programlara bir dayanak sağlayacağı ifade edilmektedir. Nitekim 4–6 Haziran 2007 tarihlerinde Prag’ta düzenlenen meyve ürünleri sertifikasyonu Paneli’nin 18. toplantısında, 92/34/AET sayılı Direktifin revizyonuyla ilgili bilgi verilmiştir. Panelde, revizyon henüz tamamlanmamasına rağmen, yeni Direktifin sertifikasyonla ilgili teknik detayları içermeyeceği, ancak EPPO sertifikasyon programları gibi uluslararası kabul edilen bir standarda gönderimde bulunacağı belirtilmektedir (http://www.eppo.org/MEETINGS/2007_meetings/fruit_certification.htm).

AB direktifleriyle her bir Üye Devletin tüzüklerinin uyumlaştırılması, bu alanda çalışan tüm uzmanlarca gerekli bir eylem olarak düşünülmektedir. EPPO, sertifikalı materyal elde etmek adına farklı adımları uyumlaştırmak için Üye Devletlerin bu alanda ihtisaslaşmış araştırmacıları arasındaki Panel toplantılarını teşvik etmek suretiyle çalışmaktadır (Barba 1995). Sertifikalı materyalin dışında bırakılacak çoğu tehlikeli patojenlerin tanımlanması ve bu patojenlerin saptanması için rehberlik ve teknik tavsiye gibi konulara özel önem vermektedir.

Bununla birlikte, NAPPO’da benzer bir yaklaşım içerisindedir. NAPPO; Kanada, ABD ve Meksika’nın ulusal bitki koruma örgütlerinden gelen üyeler tarafından temsil edilen bölgesel bir bitki koruma örgütüdür. EPPO gibi, ilk sorumluluğu, ticareti kolaylaştırırken, zararlıların yerleşmesi ve girişinden üye devletleri koruyacak bölgesel bitki koruma standartlarını geliştirmektir. Ayrıca, NAPPO, batı yarım küredeki bölgesel bitki koruma gruplarına uluslar arası standartları geliştirmek üzere katılır. Vitis ve Prunus (ve Malus-elma) için www.nappo.org web sitesinden ulaşılabilecek standartlar mevcuttur (Rowhani et. al 2005).

Bir asma çeşidi veya anacının sertifikasyon sistemine dâhil edilebilmesi için minimum aşağıdaki hastalıklardan arî olması gerektiği belirtilmiştir (Anonymous 1992, EPPO 1994).

—Asma kısa boğum hastalığı ve diğer Amerikan kökenli nepovirüsler

—Yaprak kıvrılması etmeni virüsler

—Rugos wood kompleksi (rupestris gövde çukurlaşma hastalığı, mantarimsı kabuk hastalığı, LN33 gövde çukurlaşma hastalığı, Kober 5BB gövde çukurlaşma hastalığı) (Şekil 2.4, 2.5, 2.6, 2.7)

—Asma benek hastalığı

—Enasyon⁶

—Klosterovirüsler

—Fitoplazmaların neden olduğu hastalıklar. Viroidlerin neden olduğu hastalıklar.

⁶ Bazı virüs enfeksiyonları da yapraklarda “enasyon” denilen oluşumlara neden olur. enasyonlar anormal hücre bölünmesi sonucunda yaprak veya gövde üzerinde meydana gelen yaprağa benzer uzantılardır (http://www.tokattarim.gov.tr/bitki_koruma/bit_vir_tan.htm) .

2.7. Teşhis Metotları

AB Üye Devletlerinin sertifikasyon programlarında sık sık geçen, bitki materyalinde patojenleri saptamak ve tanımlamak için kullanılan başlıca 3 teşhis tekniği; biyolojik indeksleme, ELISA (Enzyme-Linked Immunosorbent Assay) ve PCR'dır (Polimeraz Zincir Reaksiyonu) (Anonymous 2004).

2.7.1. Biyolojik indeksleme

Bu indeksleme metodu, patojen varlığına karşı duyarlı bitkiler için avantaj sağlar. İndikatör bitkiler bir ya da daha fazla patojen içerebilen ya da patojen içermeyen bir başka kaynağa sahip materyalle birlikte aşılanır ve karakteristik semptom gelişimi için gözlenir. Asma virüslerinin saptanması için iki biyolojik indeksleme metodu kullanılır.

a) Otsu Bitki İndikatörleri: Asma patolojisinde otsu bitki indikatörlerinin kullanılması sınırlı olmasına rağmen asma nepovirüslerinin saptanmasında yararlıdır. Test edilecek asma materyali, uygun bir tampon içinde öğütülür. Sonra karborandum tozuna ya da diğer bazı aşındırıcı tozlara bulanmış indikatör bitkilerin yapraklarına uygulanır. Nepovirüs semptomları aşılamanın 7 günü içinde gelişebilir, ancak geleneksel olarak post aşılamanın 6 haftasına kadar gözlenir. Otsu bitki indikatörleri, diğer önemli asma virüslerinin saptanması için güvenilir değildir.

b) Odunsu Bitki İndikatörleri: Odunsu bitki indikatörleri, birçok önemli virüsü ve asma fitoplazma patojenlerini saptamak üzere kullanılır. Geleneksel olarak bir adaydan alınan tomurcuklar ya da kabuk parçaları, duyarlı varyeteler üzerine aşılanır ve semptom gelişimi en az iki yetiştirme sezonu gözlemlenir. Farklı virüsler ve fitoplazmalar, indikatörlerde benzer semptomlara neden olabilir. Bu nedenle, ayırım yapmayı güçleştirir. Bu metotla özellikle viral zincirler arasında ayırım yapmak güçtür. Bazı indikatörler, bilinen bir illiyet etmenine ya da illiyet etmenleri kombinasyonuna atfedilemeyen semptomlar geliştirir. LN33 indikatörü, hem gövde çukurlaşması hem de mantarimsı kabuk hastalıklarının saptanmasında yararlıdır.

Odunsu bitki indikatörlerinin kendileri özellikle virüs ve fitoplazmalar olmak üzere tüm patojenlerden arı olmak ve izole bir alanda korunmak zorundadırlar. Semptomun belirmesine sıcaklık, ışık ve beslenme gibi çevre faktörlerince neden olunabilir. Odunsu bitki indikatörlerinde virüs saptanması, genellikle yazın sonlarından yaprak dökümüne kadar değerlendirilir. Odunsu bitki indekslemesi, semptomları okuyabilecek ve yorumlayabilecek deneyimli personele ihtiyaç göstermektedir.

Virüs saptamak için kullanılan indikatörler, LN33, Kober 5BB, Cabernet franc, Pinot Noir, Rupestris St George'dir. Diğer duyarlı varyeteler de kullanılabilir.

2.7.2. ELISA (Enzyme-Linked Immunosorbent Assay) testi

ELISA bitki ve hayvanlardaki virüsleri saptamak için sık sık kullanılan duyarlı, serolojik bir tekniktir. Bitki virüslerinin saptanması için kullanılan en yaygın metot (DAS)-ELISA (double antibody sandwich)'dır. ELISA, özellikle örnekler daha az işleme gerektirdiği için PCR'dan daha masrafsız bir tekniktir. ELISA sonuçları 24 saatte alınabilmesine karşın, her zaman PCR kadar hassas değildir.

2.7.3. Polimeraz zincir reaksiyonu (PCR) testi

Polimeraz zincir reaksiyonu (PCR), virüs, fitoplazma, bakteri, mantar ve viroidler dâhil asmaya bulaşabilen patojen varyetelerini saptamak için hızlı ve hassas moleküler bir tekniktir. PCR, fitoplazma, bakteri ve mantarlar için toplam DNA ya da virüs ve viroidler için RNA'nın asma materyalinden ekstrakte edilmesini gerektirir.

PCR hızlıdır ve ekstrasyon metoduna göre 4-5 saat içinde sonuç alınabilir. Ancak, enzimler, nükleik asit saflaştırma ürünleri gibi sarf malzemeleri pahalıdır.

3. AB ÜLKELERİNDE ASMA VE MEYVE ÇOĞALTIM MATERYALİ SERTİFİKASYONU

AB Üye Devletlerinin birçoğu, bağcılık bakımından en uygun kuşak olarak kabul edilen 35° ila 45° kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Kuzey yarım kürede 51° enleme kadar ekonomik bağcılık yapmak mümkündür. Meyvecilik sektörü ise Topluluğun tarımsal faaliyetleri arasında önemli bir rol oynamaktadır. AB Üye Devletleri ve ülkemiz üzüm üretim değerleri incelediğinde, ilk sırayı İtalya almıştır. Bu ülkeyi sırasıyla Fransa, İspanya ve Türkiye izlemektedir. Meyve bitkileri yetiştiriciliğinde ise ilk sırayı İspanya almıştır. İspanya'yı sırasıyla İtalya ve Türkiye izlemektedir. (Çizelge 3.1). Bu bakımdan, ülkemiz ve bazı AB Üye Devletleri açısından bağcılık ve meyvecilik sektörü son derece önemlidir.

Komisyon Direktifleri çerçevesini çizmek kaydıyla, Üye Devletlerin kendi ulusal mevzuatını düzenlemesine imkân tanımaktadır. Tüm Üye Devletler, direktifler uyarınca, temelde aynı ana hatlar çerçevesinde kendi ulusal mevzuatını oluşturmasına karşın, Üye Devletlerin kendi aralarında da değişik asma ve meyve kategorilerinin kullanılması, kontrole tabi zararlı organizmaların listesi, ürünlerin kontrol sıklığı, kullanılan test metotları gibi konularda bir takım uygulama farklılıkları söz konusudur.

Bu nedenle, seçilen farklı Üye Devletlerin sertifikasyon sistemlerinin incelenmesinin, üyelik sürecinde ve son zamanlarda yürürlüğe giren 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu çerçevesinde şu sıralar kendi sertifikasyon sistemini yeniden düzenleme yoluna giden ve ilerideki bölümlerde detaylı tartışılacağı üzere, özellikle asma ve meyve sertifikasyonu konusunda bir takım sorunlar yaşayan ülkemiz açısından son derece önem arz ettiği düşünülmektedir.

Çizelge 3.1. 2005 yılı verilerine göre ülkeler bazında asma ve meyve üretim alanı ve üretim miktarı (FAO 2007)

Ülkeler	Ürün	Üzüm		Meyve	
		Üretim Miktarı (1000 ton)	Hasat Edilen Alan (1000 ha)	Üretim Miktarı (1000 ton)	Hasat Edilen Alan (1000 ha)
Avusturya		301.87	45.73	0.00	Veri yok
Belçika		0.15	0.05	0.00	Veri yok
Bulgaristan		266.18	126.84	0.38	7.62
Kıbrıs Rum Yönetimi (+ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)		50.99	11.98	8.11	2.20
Hırvatistan		181.02	29.67	0.50	0.55
Çek Cumhuriyeti		62.60	14.25	21.50	3.95
Danimarka		0.00	0.00	0.00	Veri yok
Estonya		0.00	0.00	0.00	Veri yok
Finlandiya		0.00	0.00	0.04	0.03
Fransa		6,793.25	853.91	0.00	Veri yok
Almanya		1,325.92	98.88	4.63	0.47
Yunanistan		897.01	81.84	38.82	10.36
Macaristan		536.39	93.50	9.33	3.70
İrlanda		0.00	0.00	5.02	0.75
İtalya		8,553.58	754.99	138.10	23.42
Letonya		0.00	0.00	0.23	0.12
Litvanya		0.00	0.00	0.41	0.38
Lüksemburg		18.53	1.30	0.00	Veri yok
Malta		2.69	0.55	3.86	0.58
Hollanda		0.01	0.04	0.00	Veri yok
Polonya		0.00	0.00	7.80	4.70
Portekiz		785.35	209.77	28.29	12.29
Romanya		505.85	170.98	59.00	6.18
Slovakya		54.10	13.13	0.04	0.10
Slovenya		120.87	16.43	0.50	0.03
İspanya		6,066.80	1,170.63	209.00	69.80
İsveç		0.00	0.00	0.00	Veri yok
Birleşik Krallık		1.24	0.89	0.00	Veri yok
Türkiye		3,850.00	530.00	125.90	19.55
AB 27 +		26,343.37	3,665.68	535.03	146.67

3.1. Bulgaristan

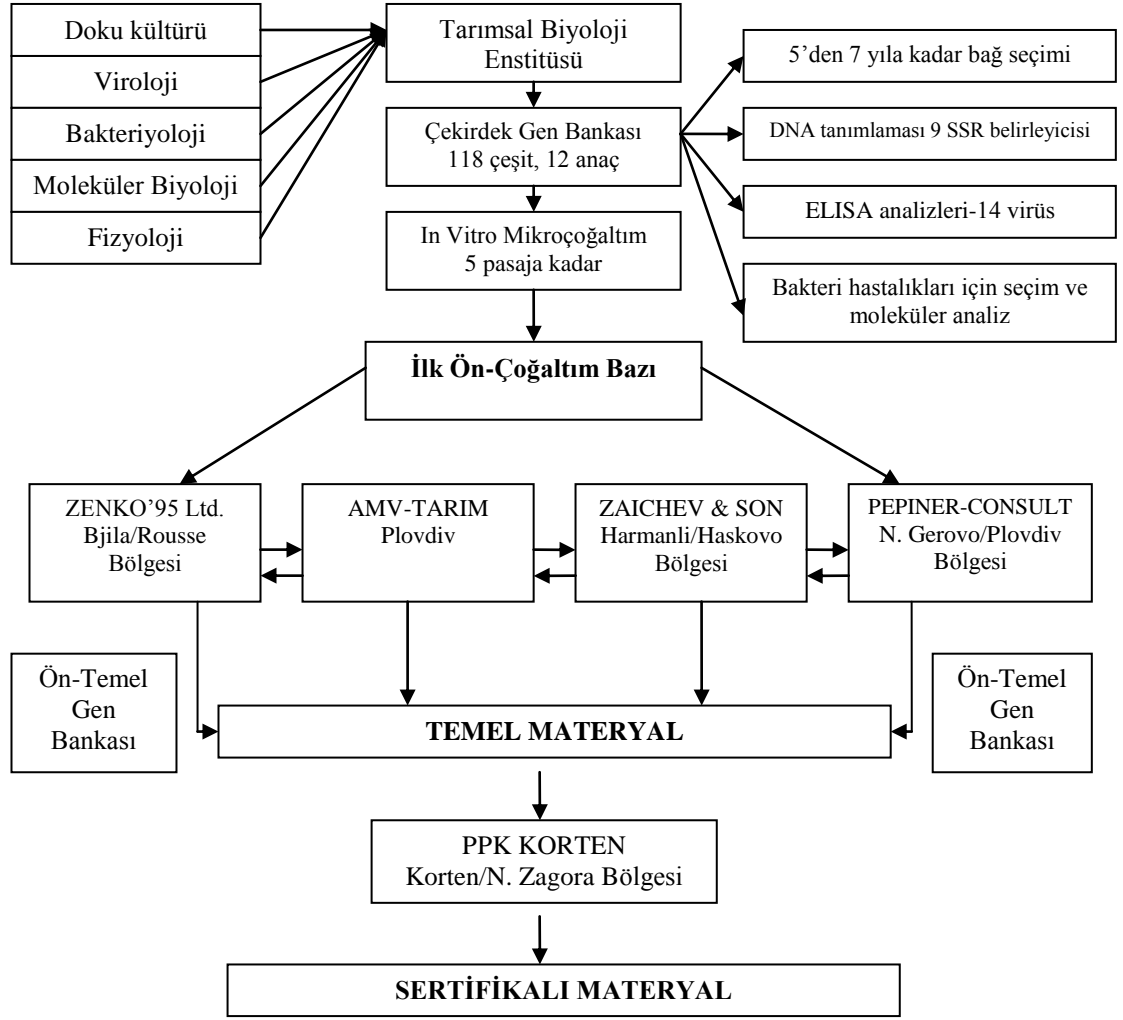
Bulgaristan'da bağcılık hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli bir sektördür. 126840 ha arazide asma yetiştiriciliği (FAO, 2005) yapılmaktadır. Asmada saptanan 53'ten fazla virüsten en az 8 virüsün Bulgaristan'da bulunduğu bildirilmiştir (Kovachevski L. et al. 1995). Bulgaristan'da 68/193/AET sayılı Direktif, aday ülke iken çabucak uygulanmış ve 2000 yılının Ekim ayında, virüsten arî ve virüs test edilmiş sertifikalı tohum ve dikim materyalinin üretimi hakkında bir kanun kabul edilmiştir. Sertifikalı asma yetiştirme materyalinin üretimi için ulusal bir sistem, Alman Teknik Yardım Topluluğu'nun FAMAD projesinin yardımıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. 2000 yılından beri çoğaltılan asma materyalleri, Sofya'daki AgroBioInstitute-ABI'de (Tarımsal Biyoloji Enstitüsü) birkaç yaygın virüsün DAS-ELISA testi ile kontrol edilmektedir (Tsvetkov et al. 2005, Kamenova et al. 2007).

3.1.1. ABI Asma Gen Bankası

Tarımsal Biyoloji Enstitüsü asma gen bankası, 1995'den beri geliştirilmektedir. Gen bankası şu genotipleri içermektedir; 62 Bulgar varyetesi, 58 yeni Bulgar formu ve aday varyeteler, klonlar dâhil 43 kozmopolit varyete, klonlar dâhil 19 anaç ve 13 yerli Bulgar kültüre alınmamış asma.

Gen bankası in vitro, sera ve tarla düzeyinde korunmaktadır. Bulgaristan'da gen bankasının tarla düzeyinde yenilemesinde faaliyet gösteren şirketler (Tsenko'95 ve Consult Agorbiotech Ltd.) ile sıkı denetim altında çalışan ve ABI'nın uzun süreli sözleşme yaptığı fidanlıklar (PPK Korten, AMV-Agro Ltd. Zaychev & son Ltd. vs.) mevcuttur. Gen bankası, ABI tabanlarına katkı sağlayan ön temel ve temel materyalin üretimi için kullanılmaktadır. Şekil 3.1.'de Bulgaristan'daki asma sertifikasyon programı özetlenmiştir(Tsvetkov et al. 2005).

Bulgaristan sertifikasyon programına göre, ArMV, GFLV, GLRaV 1, GLRaV 3 ve GFkV asma çoğaltım materyalinden elimine edilmelidir (Tsvetkov et al. 2005, Kamenova et al. 2007).

Şekil 3.1. Yüksek kaliteli asma dikim materyalinin üretimi-sertifikaşyon programı (Tsyetkov et al. 2005)

3.2. Almanya

Almanya'da sertifikasyondan sorumlu kuruluşlar ve görev alanları aşağıda yer almaktadır (Anonymous 2007b);

Federal Gıda, Tarım ve Tüketiciyi Koruma Bakanlığı (BMELV): Ulusal düzeyde bitki korumadan özellikle sürdürülebilir stratejiler ve bitki koruma önlemleri, bitki koruma alanında araştırma ve Bitki Koruma Ürünleri ve bitkilerin ithalat ve ihracatıyla ilgili tüm konulardan sorumludur.

Bundessortetnamt (BSA): BSA, çeşit tescili (FYD ve VCU testi) ve çeşit korumadan sorumludur ve tohum sertifikasyonuna da dâhildir. BSA, AB tohum direktiflerini uygular ve uluslararası tohum sertifikasyonu (OECD) ve çeşit koruma (UPOV) kurumlarıyla birlikte çalışır.

Bundesverband Deutscher Pflanzenzüchter (BDP): Alman Tohum Birliği BDP, bitki ıslahı, tohum üretimi ve ticareti konusunda aktif olan yaklaşık 130 Alman işletmenin siyasi temsilcisidir.

3.2.1. Meyve sertifikasyon sistemi

Lankes (2002), tarafından bildirildiği üzere, Almanya'daki meyve sertifikasyon sistemi şu şekildedir;

Yasal zemin: Almanya'da virüs indeksleme programları 1950'li yılların sonunda, virüs eliminasyon programları ise 1960'lı yılların sonunda başlamıştır. Almanya'da virüsten arı dikim materyali kullanımı 1978 yılından itibaren zorunlu hale getirilmiştir. 1998 Temmuz ayında Meyvecilikte Virüs Hastalıklarıyla İlgili Kararname'nin (Verordnung zur Bekämpfung von Viruskrankheiten im Obstbau) yerini meyve, sebze ve süs bitkileri çoğaltım materyalinin pazarlanmasına dair yeni bir talimat (AGOZ-Verordnung über das Inverkehrbringen von Anbaumaterial von Gemüse-, Obst- und Zierpflanzenarten

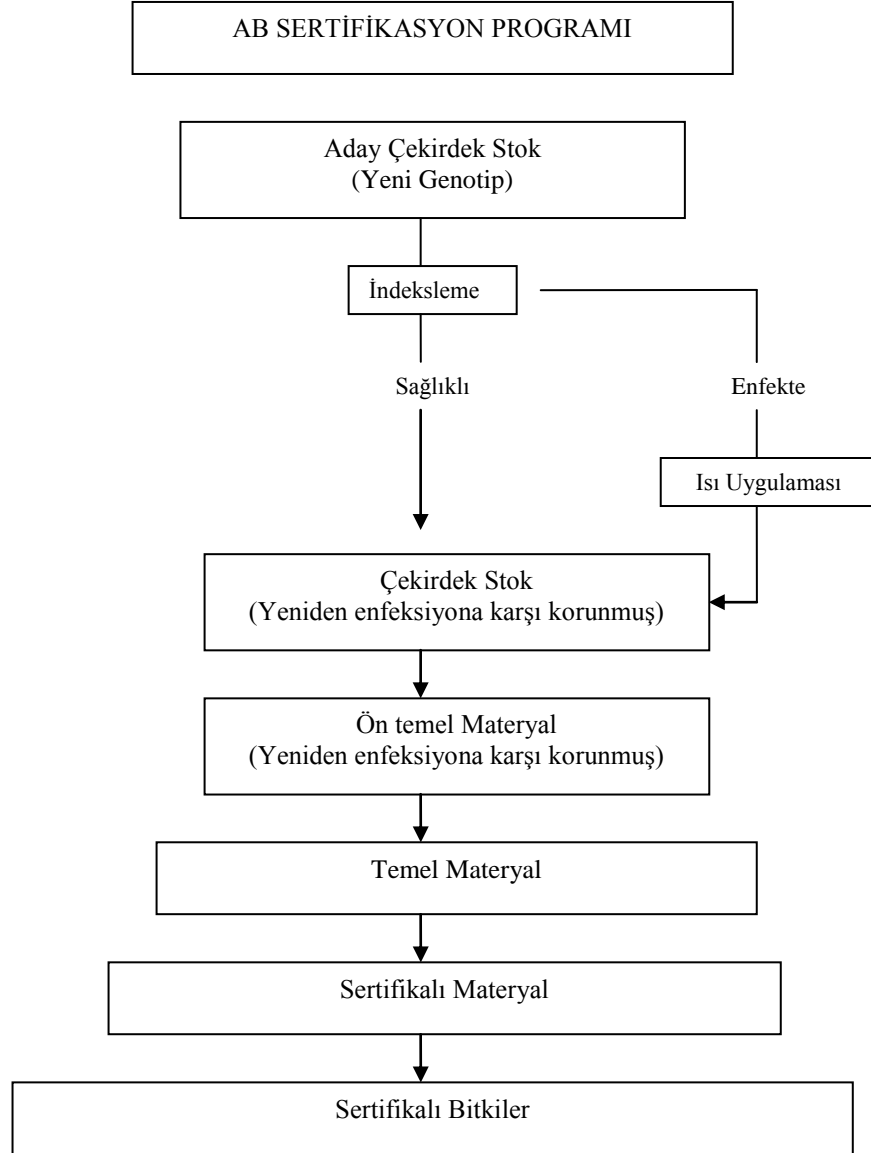
sowie zur Aufhebung der Verordnung zur Bekämpfung von Viruskrankheiten im Obstbau) almıştır.

Böylece meyve bitkilerinin iki kategorisi zorunlu hale gelmiştir:

- Standart Materyal (CAC)
- Onaylanan sertifikalı materyal

Bu tür meyve bitkileri aşama aşama kontrollü üretime uygun olarak üretilmek zorundadır. Bitki çoğaltım materyalinin virüs testi yanında bitki materyalinin kontrolü ve sertifikaların sonradan düzenlenmesi uygulamada Federal Alman Devletlerinin Bitki Sağlığı Ajanslarınca yerine getirilir (Rovekamp 2000). Kısacası Federal Sistemde uygulama eyalet makamlarının sorumluluğu altındadır.

Yeni Sertifikasyon Programı: AT Konseyi tarafından yayımlanan 92/34 sayılı Direktifle tanımlanan sertifikasyon programı, Almanya'da AGOZ vasıtasıyla uyarlanmıştır. Bu programa göre sertifikalı bitkiler 5 aşamalı bir prosedüre göre çoğaltılmak zorundadır (Şekil 3.2)

Şekil 3.2. Sertifikasyon Programına göre bitki materyali akış şeması
(Lankes C. 2002)

Programa alınacak herhangi bir yeni genotipin (çeşit, anaç vs) pomolojik (meyve özellikleri) kalite yönünden dikkatlice seçilmesi gereklidir. Programın başlangıcında aday çekirdek stok yer almaktadır. Bu aşamada AGOS'un ekinde belirtildiği şekilde virüs ve fitoplazma için indeksleme yapılmak zorundadır. Enfeksiyon halinde patojenler, ısı uygulaması ya da test yapılmasının ardından in vitro ile ortadan kaldırılmak zorundadır. Aynı olarak sağlıklı bitkiler tespit edildiğinde, bu bitkiler hemen çekirdek stok olabilir. Çekirdek stok bitkileri polen, hava ya da toprak vektörleri

yoluyla enfeksiyondan arılığı temin eden koşullar altında korunmaktadır ve gerektiği takdirde yeniden test edilmektedirler. Çoğaltımı başlatmak üzere materyal, çekirdek stoktan alınır ve ön temel materyale aktarılır. Koruma, çekirdek stoktakine benzer koşullarda yapılır. EPPO, bu aşamaya kadarki prosedürün hükümet ya da resmi bir teşkilat tarafından yerine getirilmesini önermiştir. Materyalin çoğaltılmasındaki sonraki aşamalar, resmi bir teşkilatın sıkı denetimi altında tutulmak kaydıyla özel sektöre aktarılabilir. Çoğaltım Temel Materyal, Sertifikalı Materyal ve Sertifikalı Bitkiler düzeyine yükseltildiğinde bitki sağlığı istekleri ve kontrolleri derece derece azaltılmaktadır.

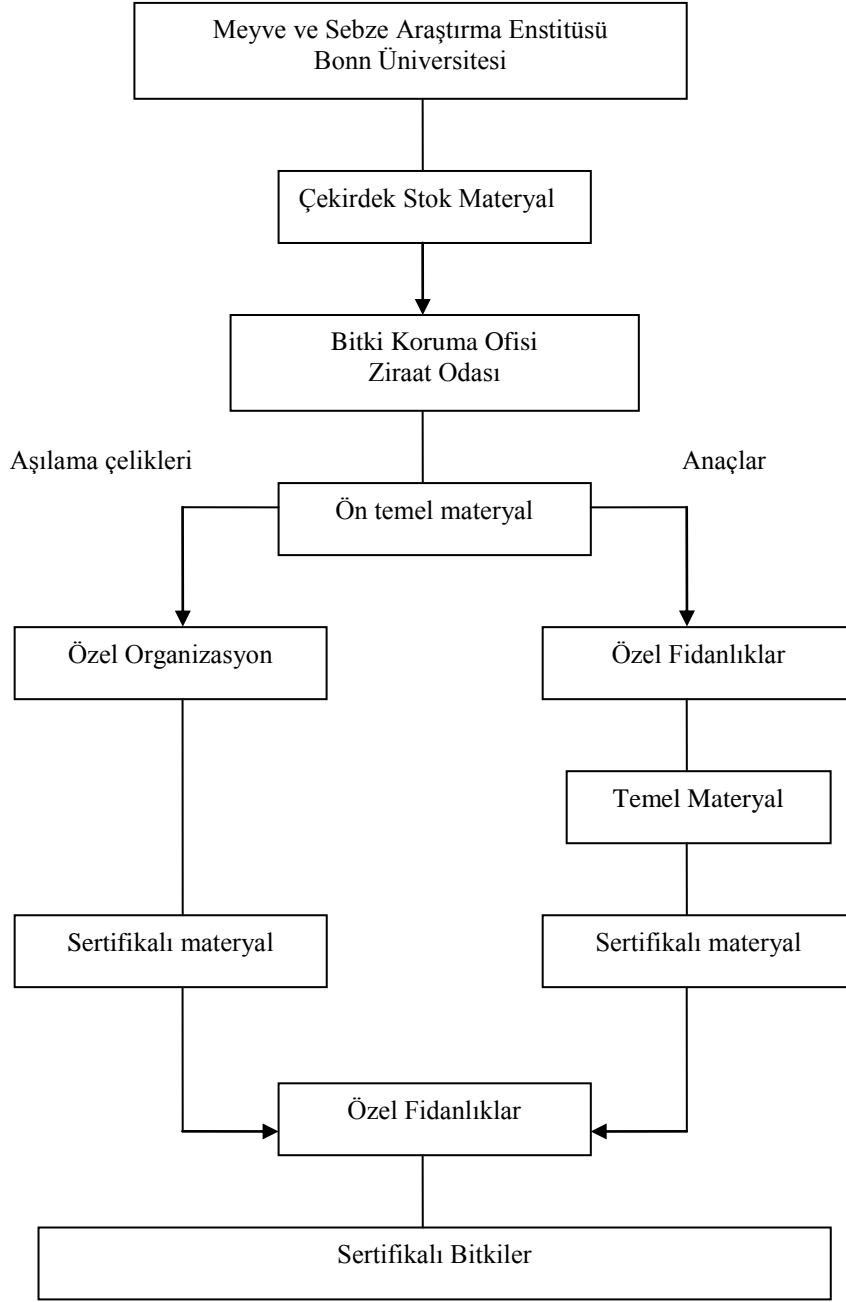
Almanya'da direktifin neden olduğu en önemli değişikliklerden biri sertifikasyon programına katılımın artık zorunlu olmamasıdır. Bu nedenle kamu fonları önemli ölçüde azalmıştır. Federal Devletlerin birçoğu sadece yapı ve yönetim sağlamaktadır. Federal Devletlerin finansal girdileri sınırlıdır ve önceki virüs eliminasyon programlarından elde edilen virüsten arı dikim stoklarının korunması üzerine yoğunlaşmıştır.

Kuzey Rhine Westfalia'da sertifikasyon organizasyonu: Kuzey Rhine'de sertifikasyon programına katkı sağlayan çeşitli kurumlar mevcuttur (Şekil 3.3). Bonn Üniversitesi'ndeki Meyve ve Sebze Araştırma Enstitüsü, indeksleme ve ısı uygulaması gibi çekirdek stok materyalin üretiminden sorumludur. Rhineland Ziraat Odasında yer alan Bitki Koruma Ofisi, ön temel materyalin uzun müddet korunmasıyla yükümlüdür.

Çekirdek stok ve ön temel materyal çeşitli araçlarla yeniden enfeksiyona karşı korunmaktadır. Bu bitkiler, toprak vektörleriyle kök değinimini önleyecek biçimde steril toprak substratları dolu kaplar içerisinde ayrı ayrı yetiştirilmektedir. Bitkiler, ince aralıklı bezlerle örtülerek afitten arı koşullar altında muhafaza edilirler ve polen üretilmemesi için çiçeklenmelerine asla müsaade edilmemektedir. Aşılama çeliği kültür çeşitlerine yönelik özel sektöre sertifikalı materyal üretimi, örneğin vejetatif olarak yetişen ana ağaç üretimi için aşı gözü sağlamak üzere iki ila üç konteynırın yeterli olduğu belirtilmiştir. Bunlar, bazı bitki sağlığı önlemlerine sahip tarla koşulları altında yetiştirilmekte ve Bitki Koruma Ofisi tarafından denetlenmektedir. Anaç çoğaltımı daha

fazla zaman alıcı ve daha az verimli olduğu için ön temel materyal aşamasında en az beş konteynırın gerekli olduğu belirtilmektedir. Bitki çoğaltımı amacıyla kullanılan herhangi bir bitki materyali (anaç katmanları-rootstock layers) programa katılan ve ihtiyaçları karşılayan ilgili Özel Fidanlıklara aktarılmaktadır. Anaçlar özellikle hendek (stool bedlerde) ve kümbetlerde (mound layering-tepe daldırması) çoğaltıldığında, çoğaltımın ard arda gelen iki adımı zorunludur. Temel ve sertifikalı materyal anaçları aynı zamanda tarla koşulları altında üretilmektedir ve tekrar bazı bitki sağlığı önlemleri ve Bitki Koruma Ofisi tarafından yapılan denetleme garanti edilmek zorundadır.

Fidanlıklar, hangi alanda sertifikalı bitkilerin üretimiyle ilgili olurlarsa olsunlar, belirtilen prosedür çerçevesinde sertifikalı materyale sahip stoklardan kendi anaçlarını ve aşılama ya da göz aşısı için kendi aşılama çeliklerini (scion wood) elde etmek zorundadırlar. Sertifikasyon programının yeni bir genotip için başlatılması gerektiğinde, sertifikasyon programı, bu genotipe ait sertifikalı materyale sahip olmakla alakalı kişilerin girişimine bağlıdır. Sertifikalı materyalin yetiştiricilere teklif edilebileceğinden emin olmak zorunda olan kişi yeni genotipin ıslahçısıdır. Bu durumda, ıslahçıların yeni ıslah edilen kültür varyetelerinin/çeşitlerinin kayıt sorumluluğu, materyalin sağlık durumuna kadar genişletilmiştir.

Şekil 3.3. Kuzey Rhine Westfalia'daki AB Sertifikasyon Programı Organizasyonu
(Lankes C. 2002)

3.2.2. Asma Sertifikasyon Sistemi

Almanya'da kullanılan asma sertifikasyon sistemi şöyle özetlenebilir (Connellan 2004);

Almanya'da senede 20 milyon civarında bitki üreten yaklaşık 30 milyon aşı uygulanmaktadır. Bunların %5-10'u AB'nin diğer Üye Ülkelerine sevk edilmektedir. AB'nin bir parçası olmak, sınırlarda malların ve işçilerin dolaşımına müsaade eden diğer AB Üye Devletlerine serbest geçiş hakkı tanır. Materyali Almanya dışına nakletmek için, materyalin virüslerden arı olmasını ve virüsler için kontrol edilmesini gerektiren bir Bitki Pasaportu şart koşulmaktadır. Almanya'da sıcak su uygulaması, Asma Islahı ve Aşılama Enstitüsünde kullanılan sertifikasyon programının bir parçası değildir. Almanya'da bitki sağlığı, devlet tarafından ortaya konan mevzuat tarafından düzenlenir. Tescilli bir fidanlık olmaksızın materyal çoğaltmak ve dağıtmak kanuna aykırıdır. Fidanlıklar sertifikalı materyalden çoğaltılmak zorundadır. Sertifikalı materyal, Asma Islahı ve Aşılama Enstitüsü ya da benzer faaliyetleri yürüten diğer enstitülerden kaynağını almaktadır. Şekil 3.4'de asma yetiştiriciliğiyle ilgili olarak Enstitüde tercih edilen kafes sistemi görülmektedir.

Alman sertifikasyon sistemi, ön-temel, temel, sertifikalı ve sertifikalı olmayan olmak üzere dört kategoriden oluşmaktadır. Ön-temel materyal, Avustralya'daki elit materyalin karşılığıdır. Bu materyal, her 3-5 yılda bir ELISA ile test edilmektedir. Genellikle bunların arasından yaklaşık 10-15 asma, her yıl bir kez görsel olarak kontrol edilmektedir. ELISA testleri, asma yaprak kıvrılması ilişkili virüsler, asma kısa boğum virüsü ve Arabis mozaik virüsünü saptamak için kullanılmaktadır. Ayrıca, ahududu halka çürüklüğü virüsü ve domates siyah halka virüsü test kapasitesine de sahiptirler. Bu asmalardan elde edilen materyal, Enstitü personeline alınır ve yarısı yetiştiricilere aşılama ve tedarik için verilir. Materyal temel bloklardan alındığı zaman, 30-50 çubuktan alınan bileşik odun parçaları numunesinde bir ELISA testi yapılır. Materyal, fidanlığa aşılandığında ve yetiştiriciye verildiğinde sertifikalı materyal olur.

Şekil 3.4. Enstitüde tercih edilen kafes sistemi.

Sertifikalı asma blokları her sene AB’de çalışan Sertifikasyon Memurları tarafından kontrol edilir. Ayrıca bu bloklar Enstitü personeline de kontrol edilmektedir. Memurlar tarafından yapılan kontrol tamamlandığında, bloktan alınan çelikleri almak kabul edilebilir addedildiği takdirde, bir blok bu özel çeşidin kaynak alanı olarak bir listeye ilave edilir. AB memurları tarafından yapılan kontrollerin sonucunda tüm mevcut kaynak alanlarıyla birlikte bir liste oluşturulur. Sonra, bu liste fidanlıklar için yayımlanır. Buradaki fidanlıklardan yetiştiriciler doğrudan çelik almayı ve fiyat üzerinde anlaşmayı isteyebilir. Çelikler alındığında, sertifikasyon memurları tarafından alınan toplam sayı ve kalite parametreleri yönünden kontrol edilirler. Sonra bu bilgi, alınan her bir çelik için fidanlık isim hakkından sorumlu olan enstitüye sağlanır. Çelikler 1,2 m uzunluğunda kesilir ve bir yetiştirici bundan yaklaşık 50 sent alır. Enstitü, telif hakkı olarak çelik başına yaklaşık 20-30 sent civarında almaktadır. Enstitüde mevcut çeşitlerden yeni klonlar seçmek için büyük bir çaba sarf edildiği bildirilmektedir.

3.3. İspanya

3.3.1. Sert Çekirdekli Meyvelerin Sertifikasyonu için Sertifikasyon Programı Gereklilikleri

Pallas et al. (1998) tarafından bildirildiği üzere, İspanya'da sert çekirdekli meyvelerin sertifikasyonunda uygulanan program şu şekilde özetlenmiştir;

Yasal zemin: 1977 yılında Institute National de Investigaciones Agrarias (INIA) ve Institute Nacional de Semillas y Plantas de Vivero (INSPV) arasında seleksiyon, yeniden üretim ve Zaragoza'daki INIA'nın Meyve Araştırma Bölümü tarafından meyve materyallerinin kontrolü adına bir anlaşma imzalanmıştır (Casollo et al. 1988). 16 Temmuz 1982 tarihinde onaylanan Fidanlık Bitkilerinin Kontrol ve Sertifikasyonuna yönelik Teknik tüzükler değiştirilmiş ve 929/1995 sayılı Kararname ile güncellenmiştir.

Buna göre İspanya'da 3 farklı bitki kategorisi mevcuttur. Bunlar; ebeveyn, temel ve sertifikalı materyallerdir.

(1) Ebeveyn materyallere ait ana bitkilerin üretimi ve korunma şartları:

(a) Her ana bitki, analiz edilmeli ve Çizelge 3.2'de sunulan virüslerden arı olmalıdır.

Çizelge 3.2. Ebeveyn materyale ait ana bitkilerin üretimi ve korunması için meyve türlerine göre test edilen virüsler

	Badem	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Armut	Avrupa Eriği	Japon Eriği	Ceviz
ACLSV	+	+	+	+	+	+	+	+	
ApMV	+	+	+	+	+		+	+	
PPV	+		+		+		+	+	
PDV	+		+	+	+		+	+	
PNRSV	+		+	+	+		+	+	
ASGV		+							
ArMV				+					
PeAMV				+					
RRSV				+					
SLRV				+	+				
TBRV				+	+				
CRMV					+				
MLRSV							+	+	
CLRV									+

(b) Ebeveyn materyal nematottan ari alanlarda ve ticari amaçla üretim yapılan fidanlıklardan en az 800 m uzaklıkta yetiştirilmek zorundadır.

(c) Sağlık durumu aşağıdaki gibi olmak zorundadır;

—Tarlada korunan bitkiler için: kolayca aktarılan virüs hastalıkları için senelik indeksleme.

—Virüsten ari koşullarda korunan bitkiler için: senelik ELISA testleri ve kolayca aktarılan virüs hastalıkları için her üç yılda bir indeksleme.

(2) Temel materyallere ait ana bitkilerin üretimi ve korunma şartları:

Temel materyalden elde edilen ana bitkilerin sağlık durumu kolayca aktarılabilir virüs hastalıkları için her sene aşağıda belirtilen şekilde kontrol edilmek zorundadır:

(a) Tohum ya da aşılama elde edilen anaç bitkiler için bitkilerin %100'ü

(b) Uç almadan (sürgün ucunun 10 cm kesilmesi) elde edilen anaç bitkiler için bitkilerin %10'u

(c) Daldırma (Layering) suretiyle elde edilen anaç bitkiler için bitkilerin %1'i.

(3) Sertifikalı fidanlık bitkilerinin üretimi ve korunma şartları:

Sertifikalı anaç bitkilerin sağlık durumu Çizelge 3.3’de belirtildiği şekilde kolay aktarılabılır virüs hastalıkları yönünden her sene kontrol edilmelidir.

Çizelge 3.3. Sertifikalı anaç bitkilerin test edilmesi

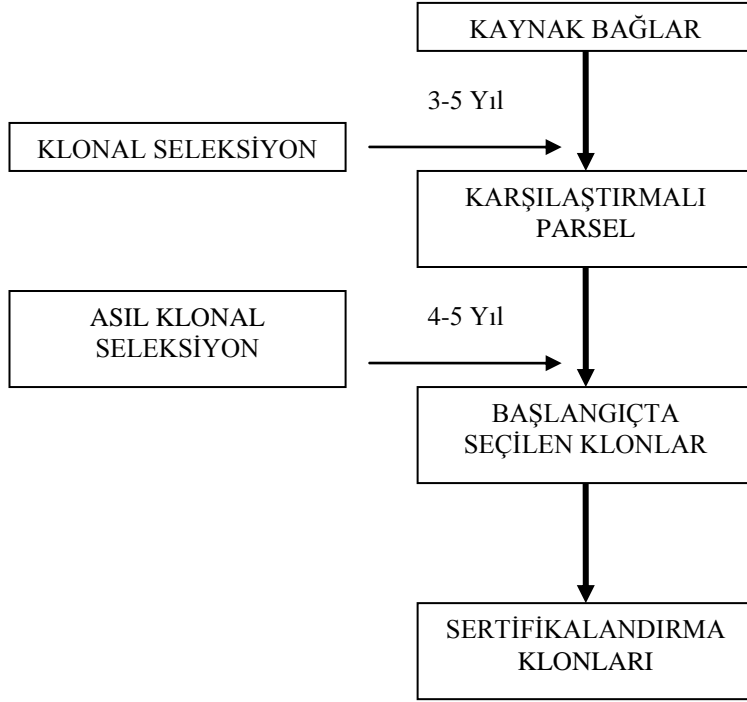
Materyal	Test edilecek bitki sayısı		Tolerans %	
	Sert Çekirdekli Meyveler	Pome fruits	Şiddetli Hastalıklar	Orta Dereceli Hastalıklar
Aşılamaadan elde edilen anaç bitkiler	1/20	1/50	0	0,25
Tohum, uç alma ya da daldırmadan elde edilen bitkiler	1/100	1/400	0	0,25
Sertifikalı fide (seedling) fidanlıkları	-	-	0	-
Fide (seedling) Fidanlıkları	*	*	0	2

*Analiz yapacak ve prosedürlerin takip edilip edilmediğini doğrulayacak Resmi Kurul

3.3.2. Asma Klonu Seleksiyonu

Sertifikasyon programının aşamalarından biri olan klon seleksiyonu için İspanya’nın Castilla y León bölgesindeki sistem ele alınmıştır (Yuste 2005). Castilla y León’da doğal asma varyeteleri için Sağlık ve Klonal Seçim Programı, 1990 yılında Instituto Tecnológico Agrario of Castilla y León (ITACyL) tarafından başlatılmıştır (Yuste et al. 1998). Programın başlıca amacı, ismine doğru virüsten arı klonları seçmek ve yüksek kaliteli şarap üretmektir (Rubio et al. 2000). İspanya’daki kanun, sertifikalı vejetatif materyalin İspanya Vejetatif Çeşitler Ofisi (O.E.V.V.) tarafından etiketlenmesi için vejetatif asma materyalinin fanleaf, leafroll ve fleck virüsünden ari olmasını şart koşturmaktadır.

Klonal seleksiyon programının aşamaları: Klonal seçim işlemi farklı aşamalarda başarılmaktadır. İlk aşama, kaynak bağlarda yerine getirilen Klonal Ön-seleksiyon ve ikinci aşama karşılaştırmalı parsellerde yerine getirilen Asıl Klonal Seleksiyon’dur. Şekil 3.5’de Castilla y León’daki asma klonal seleksiyon programı gösterilmektedir.

Şekil 3.5. Castilla y León'daki asma klonal seleksiyon programı (Yuste 2005)

Ön seleksiyon aşaması: Bu aşama, bağ parsellerinin seçimi ve bağlardaki asma ile başlar. Bağlar, genetik değişkenliği azamileştirmek için mümkün olduğunca coğrafik yayılıma ulaşmak üzere seçilir. Seçilen asmalar, yaşları adapte olabilirlik ve kalıcılık göstergesi olarak tanındığı için genellikle 50 yıldan daha fazla yaşlıdır. İşaretlenen asmalar, en iyi kalitedeki üzümleri üretmek ve çeşit özelliklerinin temsilcisi olanları seçmek amacıyla kullanılır. Sağlık durumları, serolojik bir yöntem olan ELISA testi kullanarak değerlendirilir.

Kaynak bağlardan gelen veriler, Karşılaştırmalı Parsele dikilmek ve Seleksiyon Programının ikinci aşamasında vasıflandırılmak üzere her bir çeşit için birçok asmanın (potansiyel klonlar) ön-seleksiyonu için kullanılır.

Asıl seleksiyon aşaması: Karşılaştırmalı parsellerde, asmalar, birörnek bahçecilik ve çevre koşulları altında yetiştirilirler ve yıllarca tarımsal, sağlık, enolojik ve organoleptik yönleriyle değerlendirilirler. Bu veriler, en iyi klon seleksiyonunu kesinleştirmek ve bütün olarak çeşit hakkında her bir klonun son tanımlaması ya da çeşit onayını (homologasyon) yapmak üzere kullanılır (Pérez-Hugalde et al. 2004).

Değerlendirme Parametreleri;

Sağlık: Tarla indeksleme, GFLV, GLRaV ve GFkV virüslerini test etmek için kullanılır. Bu testler, sağlık sertifikasyonu için resmi merkez olan Murcia'daki Bölgesel Tarım Araştırma ve Geliştirme Merkezi, CRIDA İstasyonunda yapılır.

Tarım: Her bir asma için fenolojik gelişim, üzüm verimi, salkım boyutu, salkım morfolojisi (yoğunluk), üzüm boyutu, vejetatif gelişim, sürgün kuvveti, mantar toleransı (toz küfü-powdery mildew, çim küfü-downy mildew, Kursuni Küf-botrytis vs.) verileri toplanır.

Enolojik: Meyve olgunlaşması ve şarap yapımı, şıra unsurlarını (şeker, konsantrasyon, toplam asitlik, pH, polifenoller vs.) ölçmek için kullanılır.

Organoleptik: Tatma panelleri, renk, aroma, lezzet ve uyum için her bir klondan elde edilen şarabı değerlendirmek üzere kullanılır.

Çeşitler ve klonlar: Castilla y León hükümetinin gözetimi altında ITACyL kurumundaki Bağcılık ve Enoloji Bölümü tarafından uygulanan Seleksiyon Programında doğal çeşitlerin her biri için bir çok klon sertifikalandırılmıştır.

3.3.3. Asma Sertifikasyonu

Asma çoğaltım materyali ile ilgili olarak 68/193/AET sayılı Konsey Direktifi, 24 Haziran 1991 tarihli talimatla tadil edilen 1 Temmuz 1986 sayılı Talimat ile İspanya yasasına dâhil edilmiştir. 68/193/AET sayılı Konsey Direktifi, Topluluk içerisinde asma çoğaltım materyalinin Topluluk içerisinde serbest dolaşımını önleyebilecek tüm ticari engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla 14 Şubat 2002 tarihinde 2002/11/AT sayılı Konsey Direktifiyle tadil edilmiştir. Buna göre, en son 1991 yılında tadil edilen talimat 23 Şubat 2003 tarihli Kararname ile yeniden tadil edilmiştir. Bu talimatın bazı ekleri ise 27 Temmuz 2006 tarihinde bir kez daha tadil edilmiştir. En son tadil edilen talimata göre; İspanya'da asma sertifikasyonunun genel hatları şöyledir (Anonymous 2003);

—Bitki fidelerinin sertifikasyonu Bölgesel Yönetim Organları tarafından, Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı'nca belirlenmiş İspanya'da kabul edilebilir klonlar listesine göre yapılır.

—Kabul edilecek klonlar, diğer Avrupa Birliği üye ülkelerinin sertifikasyonuna uygun klonlar listesinde yer almalıdır.

—Resmi olarak, başlangıç düzeyi çoğaltım materyalleri veya temel düzey çoğaltım materyalleri ya da sertifikalı çoğaltım materyalleri ya da asma gibi kullanıma ayrılmamış çoğaltım materyallerin standartları resmi kontrole tabidir. Bu koşulun dışında kalanlar için; kanunlarca belirtilen şartları taşımayan bitki fideleri, yetkili otoriteler tarafından uygun koşullara adapte edilir, uygun koşullara adapte edilmemiş olanlar ticari amaçla kullanılamaz.

—İspanya’da ticari amaçla kullanılmak üzere, kanunlarca aşağıda belirlenmiş yeterli şartlara haiz olmayan çoğaltım materyallerinden uygun olanlarının üretimini yapanlar aşağıdaki koşulları yerine getirmek kaydıyla yetkili otoriteler tarafından onay alabilir

Materyal;

a) Denenmiş ve bilimsel olarak sonuçları alınmış ise.

b) Seleksiyon işlemi için ayrılmış ise

c) Genetik çeşitliliğin korunması için gereklilikler hesaba katılmış ise

— Genetik olarak modifiye edilmiş materyallerin olması durumunda, sağlık, çevre ve enerji açısından riskleri bertaraf etmek için uygun şartlara adapte edilmiş olanlarına yetkili organlarca bir kereye mahsus onay verilebilir.

— Üreticilerin kontrolü açısından;

Üreticiler, fide üretiminin ve ticari faaliyetlerinin tüm aşamalarında gerekli olan ve kanunlarla belirlenmiş olan şartların tamamına uyacaklarını garanti etmelidir. Bağımsız üreticiler ve diğer üreticiler ile ortaklıklarda taraflar aşağıdaki kontrollerin etkili şekilde yapılmasından sorumludur:

a) İmalat uygun metotlarla yapılmalı ve üretimin ve ticari faaliyetlerin her aşaması kontrolden geçirilmelidir.

b) Örneklerde istenen analizler yetkili otoritelerce tavsiye edilmiş laboratuarda yapılmalı aşağıdaki maddeleri garanti etmek durumundadır;

1) Örnekler, üretimin farklı aşamalarında ve üreticinin pazar koşullarına bağlı olarak vereceği onay doğrultusunda yetkili otoritelerce belirlenmiş zamanlarda alınmalıdır.

2) Örnekleme doğru tekniklerle yapılmalı ve devamında istatistiksel olarak güvenilir kontrol örneklemeleri yapılarak analizin doğru kontrol edilmelidir.

3) Örnekleme yapacak kişiler bu konuda yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

c) İlgili doküman eki veya sürekli korumayı garanti eden diğer dokümanlarda, imzası olanlar önceki a) ve b) maddelerinden sorumludur ve fide üretimi ve ticaretiyle ilgili kayıt yetkili otoritelerce hangi kanunlar kapsamında verildiğini içerir. Bu dokümanlar ve kayıtlar en az 3 yıl aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde saklanır.

1) Fidelerin depolamada veya üretim aşamasında kullanılma durumu.

2) Üretim aşamasında kullanılan fideler hakkında bilgi

3) Fidenin bir diğerini sağlamak veya bir diğeri ile beraber yeni bir çeşit oluşturmak için ihraç edildiğine dair bilgi.

4) Bitkilere kimyasal uygulamalar yapılmasıyla ilgili bilgi.

5) Tüpte üretim durumunda ve her bir farklı nesil için: her bir uygulamanın tarihi, bitki numarası, alt-kültür tanımı.

d) Gerekli hallerde ve özel/resmi sorumlularca yapılan kontrollerde, yetkili otoriteler ile işbirliği yapılması gereken durumlar ise şöyledir;

1) Bitki üretiminde kişisel sorumlulukların verilmesinde ve teknik tecrübesinden dolayı yapılan atamalarda, yetkili otoritelerce belirtilmiş bitki hastalıkları ile ilgili durumlarda.

2) İletişimi kolaylaştırmak amacı ile yetkili otoriteler adına sorumlu kişilerin isimleri ve imzası kayıt belgelerinde bulunmaktadır. Bununla birlikte bu kapsamda aktivitelerde bulunan üreticiler; fide üretimlerinin dağılımı ve kuruluşlarının dışa açıklığı konusunda sınırlıdır ve koruma uygulamalarını devamlılığı alım, satım ve ithalat operasyonlarının doğrulanması için yetkili otoriteler ile bağlantı kurmalıdır.

—Resmi teftişler görsel veya analiz sonuçlarına bakmak sureti ile yapılabilmektedir. Üretim ve ticari faaliyet aşamalarının yetkili otoritelerce belirlenmiş teftiş hedefi doğrultusunda olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu aşamaların herhangi bir kısmında bunun kanıtlanması istenebilmektedir. Resmi olarak teftiş sırasında prosedür gereği kimlik bilgileri veya tanımlayıcı belgeler gösterilmelidir. Teftişteki durum ve sonuçların içeriği, yerinde görüntüler kayda alınmaktadır. Onaylanmayan fide sertifikaları, üreticiye sebepleri ile beraber yazılı olarak bildirilmektedir.

— Yeşil çoğaltımla üretimle ilgili materyal kaynağı, çoğaltım etiketleme gibi koşullar, yönetmeliğin ekinde ayrıca belirtilmiştir.

Etiket: Silinmez bir biçimde ve açıkça okunabilir bir formatta basılan ve rahatça görülebilir bir yere ilâştirilecek etikette aşağıdaki bilgiler yer almalıdır;

- a) AT Normu
- b) Üretici Ülke: İspanya
- c) Kontrol ya da sertifikasyondan sorumlu organ
- d) Mühürleme ya da kimlik numarasından sorumlu kişinin ismi ve birimi
- e) Türler
- f) Materyal Tipi
- g) Kategori
- h) Varyete ve klon
- ı) Lotun referans numarası
- i) Miktar
- j) Uzunluk
- k) Üretim yılı

Kültürde uygulama için gerekli periyodik bitki sağığı kontrollerinin akarlar, nematotlar, böcekler, mantar ve böcekler için yapılması gereklidir. Ana stok ve çoğıaltım materyali aşağıdaki hastalık ve zararlılardan arî olmalıdır:

“*Xiphinema sp.*”, “*Longidorus sp.*”; “*Phyllocoptes vitis*”, “*Panonychus ulmi*” ve “*Eotetranychus carpini*”; “*Pseudococcus citri*” ve “*Quadraspidiotus perniciosus*”; “*Armillariella mellea*” ve “*Rosellinia necatrix*”; “*Phomosis sp.*”; “*Eutypa armeniaca*”; “*Estereum sp.*”; “*Xylophillus ampelinus*, *Agrobacterium spp.*”

Tedavi yapılma fırsatı varsa bunlarla hafif bulaşıklık kabul edilecektir.

Ayrıca, bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma leafroll hastalığı; GLRaV-1 ve GLRaV-3, GFkV (yalnızca anaçlar için) yönetmelikte yer almaktadır.

3.4. Letonya

3.4.1. Asma Sertifikasyon Sistemi

Letonya'da asma çoğaltım materyalinin sertifikasyonu, 68/193/AET sayılı AB Direktifine karşılık olarak çıkartılan, 25 Şubat 2003 tarih ve 91 sayılı Bakanlık Kabinesi tüzüğü ile Devlet Bitki Koruma Servisi (VAAD) tarafından gerçekleştirilmektedir (Anonymous 2005a). Servis, tüzük şartlarına riayet, devlet denetimi ve asma materyalinin kontrolünden sorumludur. Bu tüzük kapsamında 4 kategori tanımlanmıştır. Bunlar; referans bitkiler, temel materyal, sertifikalı materyal ve standart materyaldir. Kategorilere göre materyaller aşağıdaki özelliklere haiz olmalıdır;

Referans Bitkiler: Çeşidin kimlik ve pomolojik özelliklerini taşıyan, spesifik eklerde tanımlanan zararlı organizmalar, virüs, virüs benzeri organizmalar ve bunların etmenleri yönünden test edilmiş (Çizelge 3.4, 3.5 ve 3.6) ve temel materyalin elde edilmesi ya da üretimi için amaçlanan bitkilerdir. Hava ya da toprak yoluyla yayılan patojenlerle bulaşmadan kaçınmak amacıyla gerekli koşulların sağlanması yanında başlangıç çoğaltım materyalinin en fazla 1 mm aralıklı böcek girişini önleyen ağla kaplı, zemini çakıl, beton benzeri materyal olan dikim yerlerinde saksılar içerisinde yetiştirilmesi, materyalin görsel kontrolü ve zararlı organizmaların yayılması halinde Bitki Koruma Ürünlerinin uygulanması gibi şartlara uygunluk aranmaktadır.

Temel Materyal: Çeşidin yetiştiricilik özelliklerine göre tarımı yapılan, tanımlanan kriterlere uygun olan ve sertifikalı materyal üretimi için amaçlanan materyaldir. İzolasyon mesafesi, meyvelik ya da bağlara ve daha düşük kategorideki fidanlıklara 15–20 m'den daha az olmamalıdır. Materyalin yetiştirildiği toprağın, karantina organizmaları ile diğer organizmalar ve virüslerle bulaşık olmaması şartı vardır.

Sertifikalı materyal: Çeşit kimliği korunan temel materyalden vejetatif yolla elde edilen dikim materyalinin eldesi ya da üretimi için amaçlanan ve tanımlanan kriterlere uyan materyaldir. İzolasyon mesafesi, meyvelik ya da bağlara ve daha düşük kategorideki fidanlıklara 8-10 m'den daha az olmamalıdır. Temel materyalde olduğu

gibi, materyalin yetiştirildiği toprağın, karantina organizmaları ile diğer organizmalar ve virüslerle bulaşık olmaması şartı vardır.

Standart Materyal: Çeşit kimliği ve saflığını koruyan bir vejetatif yolla çoğaltılan ve dikim materyali elde edilmesi ya da üzüm üretimi amaçlanan ve tanımlanan şartlara uygun materyaldir. Standart materyal yetiştirilirken görsel bitki sağlığı kontrolleri yapılmaktadır. Materyal ıslahçıları çeşit kimliğinden sorumludurlar.

Fidanlıklar ise son 6 yıl süreyle domates ve çilek yetiştirilmiş yerler ile meyve veren bağ ve meyvelikler ya da bunların civarında tesis edilememektedir. Bununla birlikte asma materyali, aşağıdaki kriterlere göre virüsten arî ya da virüs test edilmiş olarak tanımlanmıştır;

Virüsten arî materyal, virüs ve virüs benzeri organizmalardan arî olarak yeniden üretilen ve tanınan materyaldir. Aynı zamanda bu materyal, virüs ya da virüs benzeri organizmalarla yeniden bulaşık hale gelmesi olanaksız olan bir ortamda saklanmalı ve kesin bir nesil içinde vejetatif bir yolla virüsten arî materyali çoğaltarak elde edilen materyal olmalıdır.

Virüs test edilmiş materyal, Çizelge 3.4 ve 3.5' de belirtilen zararlı organizmalar, virüs ya da virüs benzeri organizmalardan ari olarak tanınan ve bunlar için test edilen materyaldir. Ayrıca, materyal belirtilen organizmalarla yeniden bulaşık hale gelmesi olanaksız olan bir ortamda saklanmalı ve kesin bir nesil içinde vejetatif bir yolla virüs test edilmiş materyalden çoğaltarak elde edilen materyal olmalıdır.

Çizelge 3.4. 25 Şubat 2003 tarihli Letonya asma çoğaltım materyali tüzüğünde tanımlanan kontrole tabi virüs ve taşıyıcılar

Virüsler	Taşıyıcılar
Artichoke İtalyan latent nepovirüsü (Ailv)	<i>Longidorus apulus</i> <i>Longidorus fasciatus</i>
Arabik mozaik nepovirüsü	<i>Xiphinema diversicaudatum</i>
Asma Bulgar latent nepovirüsü (GBLV)	Bilinmiyor
Asma krom mozaik nepovirüsü (GCMV)	Bilinmiyor
Asma kısa boğum nepovirüsü (GFLV)	<i>Xiphinema index</i> <i>Xiphinema italiae</i>
Asma Tunus halka çürüklüğü nepovirüsü	Bilinmiyor
Ahududu halka çürüklüğü nepovirüsü	<i>Longidorus macrosoma</i> , <i>Longidorus elongatus</i> ,
Çilek latent halka çürüklüğü nepovirüsü	<i>Xiphinema diversicaudatum</i>
Domates siyah halka	<i>Londidorus attenuatus</i> <i>Longidorus elongatus</i> ,
Asma yaprak kıvrılması ilişkili klosterovirus II	Bilinmiyor
Asma yaprak kıvrılması ilişkili klosterovirus III	Bilinmiyor
Asma yaprak kıvrılması ilişkili klosterovirus IV	Bilinmiyor
Asma yaprak kıvrılması ilişkili klosterovirus V	Bilinmiyor
Asma rugose wood complex virus. Taşıyıcısı bilinmiyor. Mantarimsı kabuk hastalığı, <i>rupestris</i> gövde çukurlaşma virüsü, Kober gövde çukurlaşma virüsü ve LN 33 gövde çukurlaşma virüsü gibi hastalıklar bu komplekse aittir. Etmen ya da etmenleri henüz tanımlanmamıştır.	
Asma floem sınırlı izometrik virüs (GPLIV)	Bilinmiyor
Asma enasyonları oluşturan formlar	Bilinmiyor
Grapevine flavescence doree MLO	<i>Scaphoideus titanus</i>
Asma kara ağaç ve diğer "sarılar" (muhtemelen MLO)	Bilinmiyor

Çizelge 3.5. Bitkilere Yayılmasına İzin Verilmeyen Zararlı Organizmalar

No.	Zararlı Organizma
1.	Bakteriler
1.1.	<i>Agrobacterium tumefaciens</i> (ier. <i>Agrobacterium tumefaciens</i>)
2.	Mantar
2.1.	true mildew (ier. <i>Oidium spp.</i>)
2.2.	false mildew (ier. <i>Plasmopara viticola</i>)
2.3.	Antraknoz (ier. <i>Gloeosporium ampelophagum</i>)
3.	Gelişimlerinin tüm aşamalarında böcekler, mitler ve nematotlar
3.1.	<i>Epidiaspis leperii</i> (<i>Epidiaspis leperii</i>)
3.2.	<i>Tetranychus urticae</i> (<i>Tetranychus urticae</i>)

Çizelge 3.6 25 Şubat 2003 tarihli Letonya asma çoğaltım materyali tüzüğünde tanımlanan kontrole tabi zararlı organizmalar

No.	Zararlı Organizma
1	2
1.	Bakteriler
1.1.	<i>Agrobacterium tumefaciens</i>
1.2.	<i>Xylophilus ampelinus</i>
2.	Mantar
2.1.	<i>Phomopsis viticola</i>
2.2.	<i>Eutypa spp.</i> - <i>Eutypa dieback</i>
2.3.	<i>Stereum spp.</i> - fungi
3.	Böcekler ve mitler
3.1.	<i>Calepitrimerus vitis</i>
3.2.	<i>Panonychus ulmi</i>
3.3.	<i>Eotetranychus caprini</i>

Servis kontrollerini vejetatif dönem süresince dağıtımdan önce yerine getirmektedir. Uygunluk kriterleri; özel kategori ve çeşide uygunluk, yasalarda tarif edildiği şekilde bitki sağlığı normları için materyalin yetiştirildiği ya da depolandığı yerin ve materyalin uygunluğu, tüzükte belirtilen diğer şartlar açısından değerlendirilmektedir. Materyal yetiştirilirken, Çizelge 3.4, 3.5 ve 3.6'da belirtilen organizmalar ile kaliteyi düşüren organizmalarla herhangi bir bulaşıklık işareti taşıyıp taşımadığı yönünden görsel olarak kontrol edilmektedir. Ancak bu organizmaların bulunması halinde kayıt altına alınan kişi Servisi derhal bilgilendirerek, inspektörce karar verilen bitki sağlığı önlemlerine uymakla yükümlüdür.

Servis, ön temel, temel ve sertifikalı materyalin üretiminde yılda en az bir kere üretim metotları temelinde aşağıdaki kontrolleri gerçekleştirmektedir;

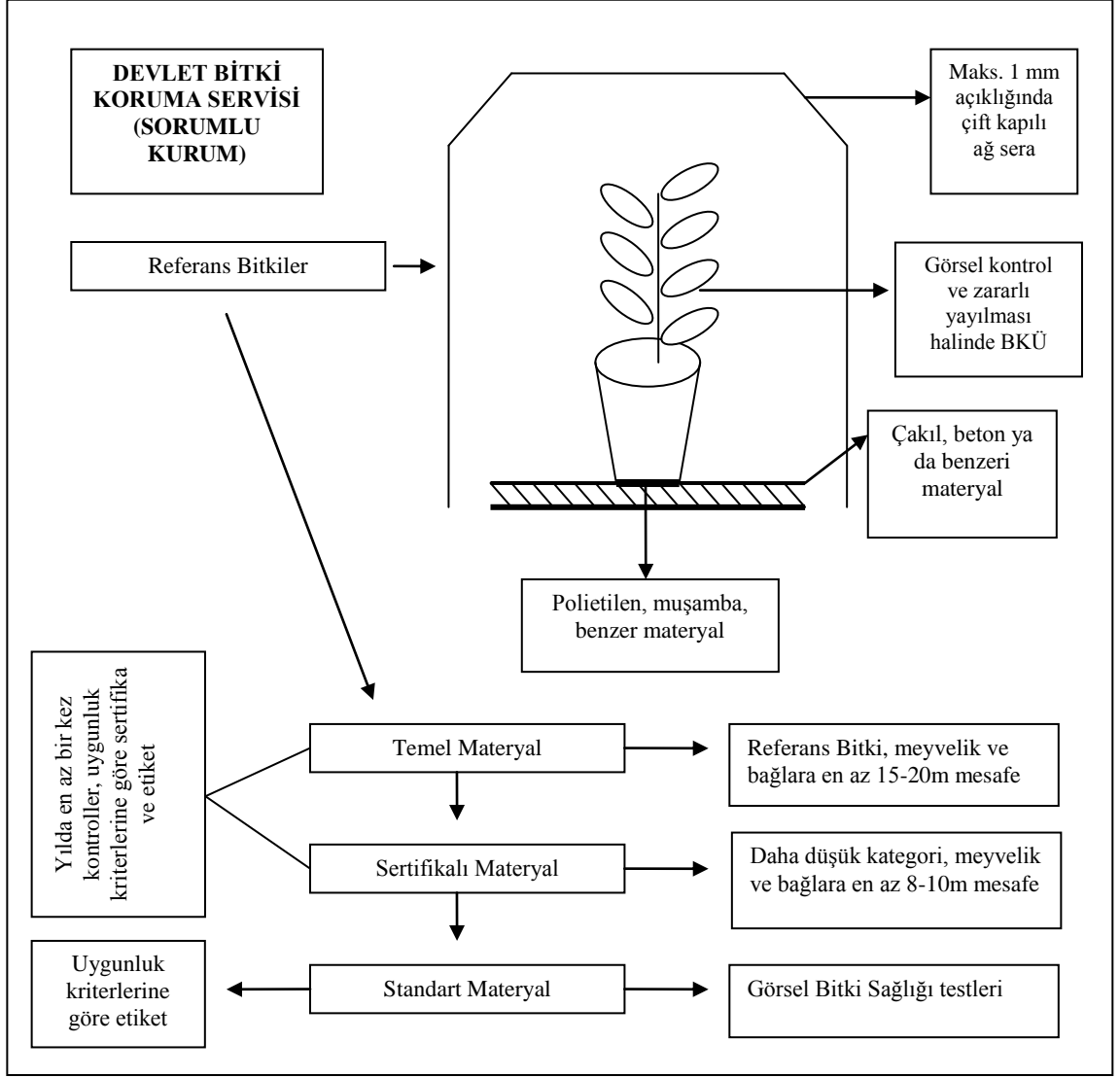
- Üretim aşaması başlamadan önce materyalin kalitesi
- Dikim materyali
- Materyalin bitki sağlığı normlarına uygunluğu
- Toprak uygulamaları için plan ve yöntem
- Bitkilerin genel işlenmesi
- Materyalin çoğaltımı ve hasat edilmesi
- Materyal, işletme ve çalışma araçlarına kimyasal uygulanması
- Materyalin paketlenmesi, depolanması ve nakliyatı

Ön temel, temel ve sertifikalı materyal bu koşulları karşıladığı takdirde Servis bir çoğaltım materyali sertifikası ve etiket, standart materyalin şartları karşılaması halinde bir etiket düzenlemektedir. Servis materyalin istenen koşulları karşılamadığına karar verirse, koşullar karşılanana dek dağıtımı yasaklamaya ya da materyalin kalitesini düşürmeye yetkilidir.

Kayıt altına alınan kişi, yetiştirilen materyalle ilgili olarak; materyalin tür ve çeşidi, dikilen materyalin miktarı ve niteliği, yetiştirilen materyalin alanı, mücadele edilecek zararlı organizmanın ismi, kullanılan bitki koruma ürününün ticari ve kimyasal ismi, konsantrasyonu, materyalin dolaşımı ile ilgili olarak; elde edilen materyalin türü, çeşidi, miktarı, orijini, bitki pasaportu numarası ya da etiketi, pazarlanan materyalin türü, çeşidi, miktarı, düzenlenen etiketlerin numarası, parti numarası ve partinin kompozisyonuyla ilgili diğer bilgileri tutar.

Yalnızca dağıtım faaliyetiyle uğraşan kayıt altına alınan kişi, materyalin dolaşımı ile ilgili kayıtları tutmakla yükümlüdür. Kayıt altına alınan kişi, materyalin dolaşımıyla ilgili tüm dokümanı (bitki pasaportları, etiketler, çoğaltım materyali sertifikaları, denetim beyannameleri, test sonuçları ve fidanlık kitabını) 3 yıl süreyle tutmak zorundadır.

Letonya'nın asma sertifikasyon sistemi Şekil 3.6'da özetlenmiştir.

Şekil 3.6. Letonya basitleştirilmiş asma sertifikasyon sistemi

Etiket: Etiket rengi, temel materyal için beyaz, sertifikalı materyal için mavi, standart materyal için koyu yeşil ve diğer materyaller için ilgili materyalin standart materyal kalite şartlarını karşılamadığını ifade eden kahverengi olarak belirlenmiştir. Etiket basılı ve silinmez bir şekilde şu bilgiler yer almaktadır;

- Devlet kodu "LV"
- Devlet Bitki Koruma Servisi'nin kısaltması "VAAD".
- Tescil edilen kişinin tescil numarası
- Tescil edilen kişinin ismi ya da verilen isim ve soy isim
- Parti numarası
- Çoğaltım materyalinin sertifika numarası

- (g) Bitki ya da bitkisel ürünlerin botanik ismi
- (h) gerekli olduğu takdirde bitki, bitkisel ürün ya da klonun tür ismi
- (i) çoğaltım materyalinin kategorisi ve grubu
- (i) çoğaltım materyalinin miktarı
- (i) Çoğaltım materyali “virüsten arı” ya da “virüs test edilmiş” sağlık durumunu karşılar, bu ifadelerin yer alması gerekir.

Bu bilgilerin bitki pasaportunda bulunması halinde, bitki pasaportu da etiket yerine kullanılabilir.

3.4.2. Meyve Sertifikasyon Sistemi

Letonya’da meyve ve çilek (berry bush) çoğaltım materyalinin sertifikasyonu, 92/34/AET, 93/48/AET, 93/64/AET ve 93/79/AET sayılı AB mevzuatına karşılık olarak çıkartılan ve 13 Şubat 2001 tarihli Meyve ağacı ve Çilek Çoğaltım Materyali hakkında Tüzüğü ortadan kaldıran 17 Ekim 2002 tarih ve 423 sayılı Bakanlık Kabinesi tüzüğü ile Devlet Bitki Koruma Servisi (VAAD) tarafından gerçekleştirilmektedir (Anonymous 2005b). Servis, asma sertifikasyonunda olduğu gibi devlet denetimi ve kontrol görevlerini yürütmektedir. Ayrıca yetiştirici ve materyalin dağıtımını yapanlar, bağımsız olarak kendi kontrollerini yerine getirmekle birlikte belirlenmiş kriterlere göre materyalin uygunluğundan sorumludurlar.

Letonya’da 5 kategori mevcuttur; referans bitkiler, ön-temel materyal, temel materyal, sertifikalı materyal ve standart materyal.

Materyaller çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedirler. Virüsten arı materyal, asma çoğaltım materyalinde olduğu gibi virüs ve virüs benzeri organizmalardan arı olarak yeniden üretilen ve tanınan materyaldir. Aynı zamanda bu materyal, virüs ya da virüs benzeri organizmalarla yeniden bulaşık hale gelmesi olanaksız olan bir ortamda saklanmalı ve kesin bir nesil içinde vejetatif bir yolla virüsten arı materyali çoğaltarak elde edilen materyal de olmalıdır.

Virüs test edilmiş materyal, özel eklerde belirtilen zararlı organizmalar, virüs ya da virüs benzeri organizmalardan arî olarak tanınan ve bunlar için test edilen materyaldir. Ayrıca, özel eklerde belirtilen organizmalarla yeniden bulaşık hale gelmesi olanaksız olan bir ortamda saklanmalı ve kesin bir nesil içinde vejetatif bir yolla virüs test edilmiş materyalden çoğaltarak elde edilen materyal olmalıdır.

Referans Bitkiler: Zararlı organizmaların varlığını saptamak için test edilen ve gerektiğinde yeniden üretilen çeşidin pomolojik özellikleri ve kimliğine uygun ön temel materyal elde etmek için kullanılan bitkilerdir.

Ön temel Bitkiler: Virüsten arî ya da virüs test edilmiş referans bitkiden elde edilen, çeşit kimliğini koruyarak çoğaltılan, belirlenen kriterlere uygun ve temel materyalin elde edilmesi ya da üretimi amaçlanan virüsten ari materyaldir. Ön temel materyal yetiştirilirken, tarlada türlerin korunmasına yalnızca aşılama vasıtasıyla izin verilebilmektedir. Tarlada ilgili kültürün verimli bitkilerine müsaade edilmemektedir. Birbirlerine değmeyen bitkiler, en fazla 1 mm aralıklı böcek girişini önleyen ağla kaplı ve dezenfeksiyon ekipmanının kapıda yer aldığı seralarda yetiştirilmektedir. Ön temel materyalin dikildiği alanlar yabancı ot ve zararlı organizmadan ari alanlar olup, tüm çalışanların uygun kıyafetle çalıştığı seralar (planting house) yılda en az bir kez temizlenmekte dezenfekte edilmektedir. Her yıl in vitro da (doku kültürü) yetiştirilen en az 20 bitki görsel ve genetik özelliklerinin kontrolü için in vitro da yetiştirilen her bir çeşitten hazırlanmaktadır. Farklı bitkiler imha edilmektedir.

Temel materyal: Çeşit kimliğini koruyarak, ön temel materyalden vejetatif bir şekilde çoğaltılan, belirlenen kriterlere uygun ve sertifikalı materyalin üretimi ya da elde edilmesi amaçlanan virüsten arî materyaldir. Sertifikalı materyal yetiştirilirken meyve ağaçları için bitkilerin yaşı, aşılarda üretilmesi adına 7 yıl, anaçların üretilmesi adına 12 yılı; perikarpının (meyve kabuğu) çoğu etli olan çalı meyveleri için 4 yılı ve çilekler için bir yılı geçmemesi koşulu vardır. Tarlada izin verilen ilgili kültürün verimli fidanlıkları arasındaki mesafe en az, meyve ağaçları için 50 m, çalı meyveleri için 250 m ve çilekler için 500 m olmalıdır.

Sertifikalı materyal: Materyal, çeşit kimliğini koruyarak, temel materyalden vejetatif bir şekilde çoğaltılan, belirlenen kriterlere uygunsuz sertifikalandırılmaktadır. Sertifikalı materyal yetiştirilirken bitki yaşı 10-15 yılı, vejetatif olarak çoğaltılacak anaçlar için 8-12 yılı, sert endokarpa (iç kabuk) sahip etli meyveler (örneğin şeftali) için 7-10 yılı, siyah Frenk üzümü, mersin (gooseberries), Frenk üzümleri ve ahududu için 4 yılı ve çilek için 1 yılı aşması açısından gözlemleme yapılmaktadır.

Standart materyal: Materyal, çeşit kimliğini koruyarak, vejetatif bir şekilde çoğaltılırsa ve belirlenen kriterlere uygunsuz standart materyaldir. Standart materyal yetiştirilirken, Materyal yetiştirilirken görsel sağlık kontrolleri yapılmış ve materyal yetiştiricileri çeşit kimliğine uygunluğu temin etmişlerdir.

Materyalin uygunluk değerlendirilmesi ve üretim prosesi: Servis kontrollerini vejetatif dönemde ve dağıtımdan önce yerine getirmektedir. Uygunluk kriterleri; özel kategori ve türe uygunluk, yasalarda tarif edildiği şekilde bitki sağlığı normları için materyalin yetiştirildiği ya da depolandığı yerin ve materyalin uygunluğu, tüzükte belirtilen diğer şartlar açısından değerlendirilmektedir. Materyal, özel eklerde belirtilen karantina organizması ya da zararlı organizma ile bulaşık olmayabilir. Ancak bu organizmaların bulunması halinde tescilli kişi Servisi derhal bilgilendirerek, inspektörce karar verilen bitki sağlığı önlemlerine uymakla yükümlüdür.

Servis, ön temel, temel ve sertifikalı materyalin üretiminde yılda en az bir kere üretim metotları temelinde aşağıdaki kontrolleri gerçekleştirmektedir;

- Üretim aşaması başlamadan önce materyalin kalitesi
- Materyalin ekimi, şaşırtılması ve dikimi
- Materyalin bitki sağlığı normlarına uygunluğu
- Toprak uygulamaları için plan ve yöntem
- Fidanlıkların genel işlenmesi
- Materyalin çoğaltımı ve hasat edilmesi
- Materyal, işletme ve çalışma araçlarının kimyasal işlemesi
- Materyalin paketlenmesi, depolanması ve nakliyatı

Ön temel, temel ve sertifikalı materyal bu koşulları karşıladığı takdirde Servis bir çoğaltım materyali sertifikası ve etiket düzenlemektedir. Standart materyalin bu koşullara uyması halinde ise bir etiket düzenlenmektedir. Etiket Servisin denetimi altında yapıştırılmaktadır.

Materyalin tüzükte ortaya kanan şartları taşımadığı anlaşılırsa, Servis materyalin kategorisini düşürecek ya da eksiklikler tamamen giderilinceye kadar materyalin dağıtımını engelleyecektir.

Etiket: Meyve ve çilek çoğaltım materyali için etikette basılı ve silinmez bir şekilde şu bilgiler yer almaktadır;

- (a) Devlet kodu “LV”
- (b) Devlet Bitki Koruma Servisi’nin kısaltması “VAAD”.
- (c) Tescil edilen kişinin tescil numarası
- (d) Tescil edilen kişinin ismi ya da verilen isim ve soy isim
- (e) Parti numarası
- (f) Çoğaltım materyalinin sertifika numarası
- (g) Meyve ağacı ya da çalının botanik ismi
- (h) Çoğaltım materyalinin kategorisi ve derecesi
- (i) Çoğaltım materyalinin miktarı
- (i) Çoğaltım materyali “virüsten arı” ya da “virüs test edilmiş” statüsüne uygunsa “virüsten arı” ya da “virüs test edilmiş” ifadeleri
- (j) Materyal ithal edilmişse materyalin menşei ülkesi

Bu bilgileri taşıyan bir etiket, homojen materyal olan ve menşei homojen materyal olan ve tek bir tedarikçisi ya da tek bir alıcısı olan her bir partiye tutturulmaktadır. Bir partinin homojen olmaması halinde diğer uygulama kuralları mevcuttur. Etiketle yer alan bilgilerin bitki pasaportunda bulunması halinde, bitki pasaportu da etiket yerine kullanılabilir.

3.5. Portekiz

1950'li yıllarda dünyanın başta gelen şarap imalatçısı ve ihracatçısı ülkelerinden biri olan Portekiz, ihracatçı ülke pozisyonunu, Avrupa'da İkinci Dünya savaşı sonrasındaki demokratikleşme yolunu 1970'li yıllarda izleyemediğinden dolayı kaybetmiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren sektörü yeniden canlandırmak için birçok çalışma yürütülmüş, ancak AB klonal bitki sertifikasyonu sistemine geçilmesi ve kamu sektörünün ticari amaçlara odaklanmak yerine çeşitler içindeki biyo-çeşitliliği korumayı tercih etmesi nedeniyle birkaç yıl öncesine kadar gecikmiştir⁷.

Seleksiyon: Portekiz, Fransız çeşitlerine ait sertifikalı bitki materyalinin girişi yönündeki yükselen eğilimi dengelemek ve hibrit çeşitleri üretilen az kaliteli kütle kullanımından kaçınmak amacıyla PLANSEL ve Evora Üniversitesi işbirliğiyle bir klon seleksiyon programı yürütmüştür (Boehm, 1987). Seleksiyon, Ulusal Tarım Araştırma İstasyonu'nun (EAN) Bitki Koruma Bölümü ve bölge çeşit uzmanlarının (JVC) yardımıyla kuzeyden güneye kadar ülkenin önemli şehirlerinde gerçekleştirilmiştir. 1981'den 1985'e kadar 100-200 kültüvar (fenotip) arasında derecelendirmeye göre en önemli 50 varyetenin her biri yerinde seçilmiştir. Yüksek performanslı kültür çeşitlerine ait vejetatif materyal toplanmış ve Geisenheim Asma Islahı Enstitüsü'ne gönderilmiştir. Antikorları kullanan ilk serolojik testler yapılmış, temiz kültür çeşitleri aşılanmış ve tekrar Portekiz'e gönderilmiştir. Sonraki 6 yıl boyunca Evora Üniversitesi'yle birlikte klonal denemelerde, klasik görsel canlılık, renk, durgunluk, verimlilik, üretkenlik, üretim homojenliği ve sıhhi bakımlardan gözlemler gerçekleştirilmiştir. Son aşamada şarap kalitesinde artış kaydedilmiştir. Klonal mikrovinifikasyon çalışmaları Evora Üniversitesi'nde yapılmıştır (Boehm et al. 1999). 1990'lı yılların başlarına kadar ilk seçilen ve test edilen klonların, vektörden arı topraklarda PLANSEL SA tarafından dikilmesi koşulu olmasına rağmen mevzuat eksikliğinden dolayı materyal, klonal standart fidanlık materyali olarak kullanılmıştır. Sonraları, AB sertifikasyon sistemine göre ulusal *Vitis vinifera* (asma) klonların tip onayına geçilmiş ve PLANSEL klonları ilk kez kayıt altına alınmıştır (Boehm et al. 2001).

⁷ Portekizin sertifikasyon sistemi, Boehm (2005)'den özetlenmiştir.

PLANSEL SA tarafından uygulanan sıhhi seleksiyon: DAS-ELISA ile serolojik testler 1980’li yıllarda PLANSEL’de BIV, GFIV, AMV, RRV, SLRV, TBRV nepovirüsleri için başlamış, 1980’li yılların sonunda Klestro ve Asma benek virüslerine genişletilmiştir. Viti ve Fovea virüsleri için denemeler devam etmektedir.

İndeksleme programı PLANSEL SA’da 1980’li yılların sonunda başlamış ve Portekiz ve Almanya’da devam etmiştir. Nepo-, Asma yaprak kıvrılması- ve Rugose wood complex ve asma benek virüsü için kullanılan metotlar odunsu indeksleme, mantarimsı kabuk hastalığı için kullanılan metot ise yeşil indekslemeydi.

Portekiz’de virüs teşhisi adına PCR tekniklerinin kullanılması bir NATO projesi dâhilinde 1990’lı yıllarda benimsenmiştir. Viti ve Fovea virüsleri için hızlı bir test tam PLANSEL seleksiyon programında uygulanmıştır. *Agrobacterium* vitis için de bu teknik kullanılmaktadır.

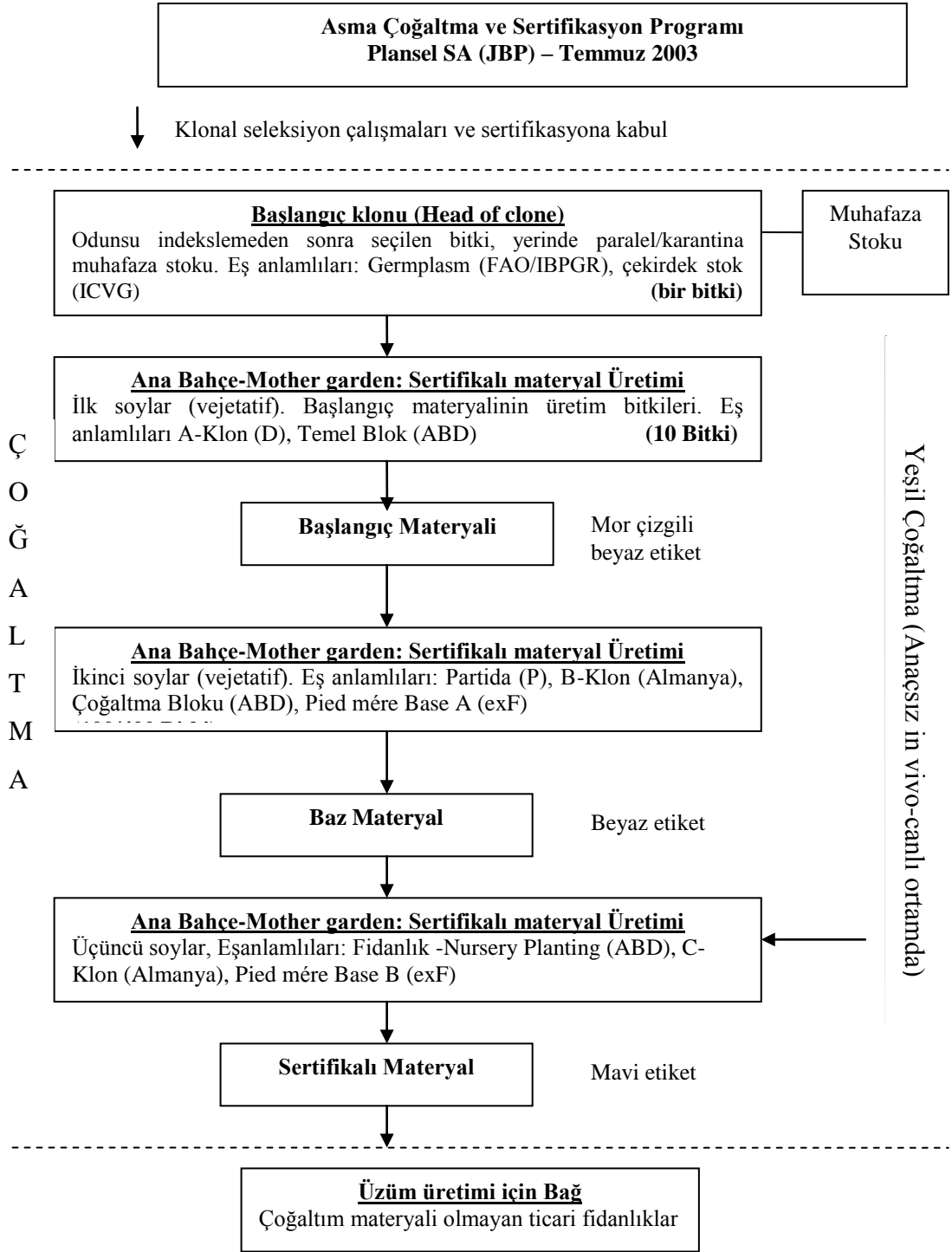
Potansiyel olarak önemli ancak virüsle bulaşık çeşitler (kültüvarların) sanitasyon işlemi başlangıçta ENTAV (Fransa) ve EAN’ın (Corte 95) yardımıyla meristamatik teknikleri kullanarak yapılmış, sonra İtalya-Bari Üniversitesi’nden Martelli tarafından verilen bir eğitim programıyla profesyonel sektöre aktarılmıştır (Jacob A.P., 2000).

Sertifikasyon ve Çoğaltımın Artırılması: Hem kamu hem de özel sektör dâhilinde klonal seleksiyonun başlangıç aşaması neticelenmektedir. 2001 yılında AB sertifikasyon programı ekonomik olarak önemli yerli çeşitlerle başlamıştır. 27 en önemli çeşide ait 120’nin üzerinde klon AB sertifikasyon programına dahil edilmiştir (Boehm 2002). Sadece marjinal ya da sınırlı bölgesel öneme hala 341 Portekiz çeşidine ait olan diğer klonların tümü, merkez hükümet muhafaza bloğunda fiziksel olarak korunmaktadır.

PLANSEL, bitki materyalinin güvence altına alınmasının garantisi olarak temel blok materyalinde, çoğaltma bloğunda ve fidanlıkta sonraki ayrı soy çoğaltma fazlarının yerinde gerçekleştirilmesi fikrini ele almaktadır.

AB ve Yeni Şarap Dünyasının farklı metodolojisi için Portekiz'de kullanılan sertifikasyon sistemi, Şekil 3.7'de sunulmuştur.

Asma üretimi için profesyonel partner olarak PLANSEL halen sertifikalı materyal üretimi ve daha ileri bir seviyedeki çoğaltma için farklı ıslahçılardan alınan en önemli çeşitlere ait 180000 bitkiyle 50 ha'lık ana blokta (fidanlık dikimleri) faaliyet göstermektedir.

Şekil 3.7. Portekiz Sertifikasyon Sistemi (Boehm H. J. 2005)

3.6. Yunanistan

Varveri (1998) tarafından açıklandığı üzere Yunanistan'da sert çekirdekli meyvelerin sertifikasyonu için yasal zemin ve sertifikalı materyal üretimi aşağıdaki şekildedir.

Yasal Zemin: Yunanistan'da sağlıklı meyve ağacı çoğaltım materyali üretimi için ilk çabalar 15.2.1960 tarih ve 4035 sayılı kanunla başlamıştır. O zamanlarda Tarım Bakanlığı, Thessaloniki Bitki Koruma Enstitüsü tarafından kontrol edilen ilk meyve fidanlığını kurmuştur. 1985 yılında ilk çıkarılan kanunun yerini, üretimin kontrolü ve bitki çoğaltım materyalinin ticaretinde kullanılacak prosedürleri belirleyen 1564/1985 sayılı kanun almıştır.

Yunanistan'da ön temel materyal Naoussa Pomoloji Enstitüsü'ndeki ağ seralarda korunmaktadır. Materyal ismine doğruluk ve biyolojik ve serolojik (ELISA) indeksleme ile virüs ve virüs benzeri hastalıklara karşı test edilir.

Temel materyal Thessaloniki Üniversitesi, Naoussa Pomoloji Enstitüsü, Thessaloniki'de Lagadas Pomoloji İstasyonu ve Kozani'de Servia Pomoloji İstasyonu tarafından tedarik edilir. Ana bitkiler, açık tarla koşullarında saklanır ve yılda en az bir kez görsel olarak kontrol edilirler.

Sertifikalı materyal, temel materyal sağlayan 4 devlet çiftliği ve özel fidanlıklarca üretilir. Ana bloklar, açık tarla koşullarında saklanır ve yılda en az bir kez görsel olarak kontrol edilirler.

Fidanlıkların %80'i, deklare edilmek ve yetiştirme dönemi boyunca Devlet Servisleri tarafından görsel olarak kontrol edilmek zorunda olan CAC materyali üretmektedir. Çoğu şeftali anaçları in vitro kültür laboratuvarlarından yayılmıştır.

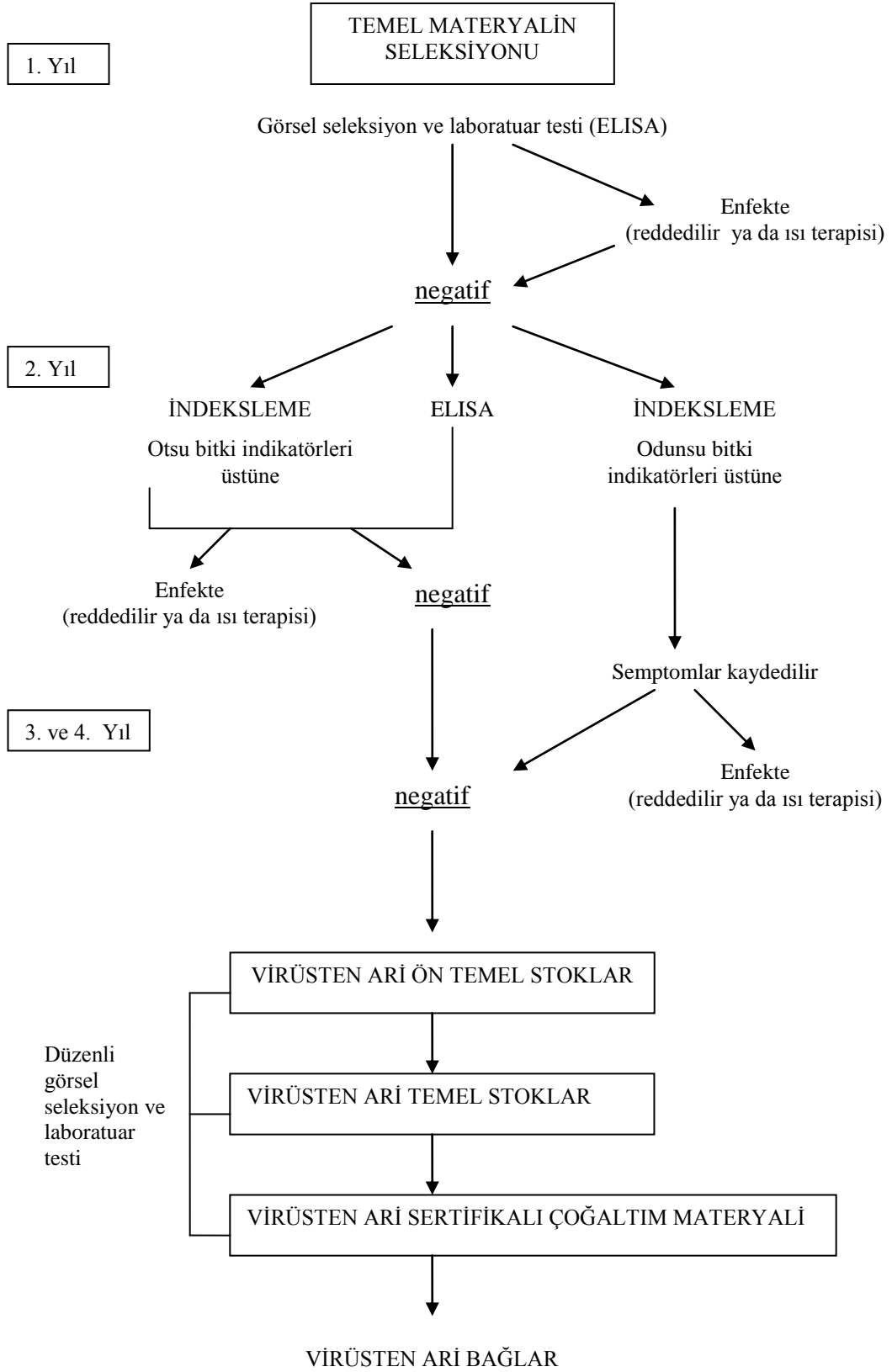
3.7. Macaristan

Macaristan'da asmayla ilgili virüs ve virüs benzeri hastalıkların belirlenmesine 1960'lı yıllarda Bağcılık ve Enoloji Araştırma Enstitüsü'nde başlanmıştır. Macaristan'da Vitis Vinifera'ya ait virüs ve virüs benzeri hastalıklardan 16 tanesinin bulunduğu bilinmektedir (Lehoczky et al.1992, Kölber et al. 1997).

Macaristan'da Macar asma ıslahının sonuçları ve sıhhi yönleriyle ilgili 1972 yılında başlayan ve uluslararası örgütlerin tavsiyelerine göre sürekli geliştirilen metotların kullanımı (görsel seleksiyon, biyolojik indeksleme, ELISA) ile asma çeşitlerinin düzenli virolojik taramasına ilişkin detayları aşağıda verilen ve Macaristan'da halen kullanılan bir sistem oluşturulmuştur (Şekil 3.8) (Lehoczky et al. 1992, Neszmélyi et al. 1996).

Lázár (2003) tarafından açıklanan sistemde, birinci yıl semptomsuz asma stokları, seçilmekte ve işaretlenmektedir. İlki yaklaşık çiçeklenmede diğeri Eylül ayının ikinci yarısında olmak üzere vejetasyon döneminde iki kez surveyler yapılmaktadır. İlk seleksiyon zamanında ELISA testi için örnekleme yapılır. Macaristan'da 1985 yılından beri ELISA 7 virüsün/zincirin belirlenmesi için rutin olarak uygulanmaktadır. Bunlar GFLV, GFLM-YM, GFLV-VB, ArMV, GCMV, ToBRV, AIMV'dir. Ayrıca, 1993 yılından beri, ahududu halka çürüklüğü ve çilek latent halka çürüklüğü virüsleri de serolojik yöntemlerle taranmaktadır. Kasım ayında semptomsuz çubuklar (cane) ve ELISA negatif bitkiler daha ileri tetkikler için toplanır ve soğuk odada 2-3 °C'de plastik çantalarda muhafaza edilir.

İkinci yılın ilkbaharında kış geçirmiş çubuklar, tarlada 8 indikatör türle ilgili odunsu indeksleme yoluyla kontrol edilir. Mevcut sistemde FS 4 ve Chardonnay düzenli olarak kullanılmaktadır; fakat bunların çıkarılabileceği ve gelecekte yalnızca ara sıra kullanılabileceği ileri sürülmektedir. Semptomlar Haziran ve Eylül aylarında kaydedilmektedir. Ayrıca, ikinci yılın ilkbaharında kış geçirmiş çubuklar, otsu indikatör bitkiler üzerine mekanik aktarımlarla ara sıra kontrol edilirler.

Şekil 3.8. Macaristan’da virolojik asma tarama prosedürü (Lázár 2003).

Üçüncü ve dördüncü yıllarda fidanlık tekrar iki kez değerlendirilir. Sonunda, her durumda tüm indikatörlerde negatif sonuç veren işaretli asma bitkileri, virüsten arî olarak düşünülmektedir. Sağlıklı bitkilerden seçimin imkânsız olduğu çeşitler varsa, bunların çelikleri köklendirilmekte ve ısı uygulamasına tabi tutulmakta yahut virüsten ari soyların (progeny) üretimi için in vitro kültürüne adapte edilmektedir. Isı uygulamasından sonra virüslere karşı ve ismine doğruluk için tekrar test edilmektedirler.

Dördüncü yılın sonbaharında virüsten ari materyal ağ seralarda dikilir (3-4 bitki/çeşit) ve koruma ve çoğaltım adına özel ana bloklara (çekirdek stok) dikilir (30 bitki/çeşit). Çekirdek stok bitkileri (ön temel), çoğaltım stoklarına dikim yapılacak çoğaltım materyalini (temel) üretir. Çoğaltım materyalinden kaynağını alan temel materyalin soyları (progeny) fidanlık çoğaltımı için kullanılır. Fidanlıklarda kurulan ana asmalardan elde edilen çoğaltım materyali sertifikalı materyal olarak yetiştiricilere teslim edilir.

Bu çoğaltım aşamaları süresince bitkilerin virüs durumunu izlemek için görsel gözlem ve ELISA ile tesadüfi testler, gerçekleştirilir. Çoğaltım, ulusal Bitki Koruma Servisinin katı kontrolü altında yapılır. Aynı zamanda ismine doğruluk Ulusal Zirai Kalite Kontrol Enstitüsü'nün inspektörlerince izlenir.

Macaristan'da 71 Avrupa ağaç aşısı, 12 anaç çeşidi ya da aday çeşitler/klonlar ulusal listeye dâhil edilmiştir. 2003 yılı verilerine göre, 71 Avrupa aşî çeliğinden 167, 8 ha'lık virüsten arî ön temel, temel ve sertifikalı stok mevcutken, 12 anaç çeşidinden 98, 4 ha mevcuttur. Macaristan'da fidanlıklar ve çoğaltım amaçlı virüsten ari stokların seleksiyonu, klon çoğaltımı ve korunmasının AB standartlarını karşıladığı, ancak tüm dikim alanlarının yenilenmesi adına çoğaltım yapmak için yeterli alan bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle virüsten arî (temiz) materyal kullanan ön temel, temel ve sertifikalı stok alanlarının artırılmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Macaristan'da asma virüs ve virüs benzeri hastalıkların tanımlanması için odunsu bitki indikatörleri Çizelge 3.7.'de sunulmuştur.

Çizelge 3.7. Virüs ve virüs benzeri hastalıkların tanımlanması için kullanılan odunsu bitki indikatörleri (Lázár 2003).

İndikatör	Tanımlanan Hastalık
1. Siegfriedrebe (FS4 201-39)	Asma kısa boğum hastalığı ve zincirleri Arabis mozaik
2. Vitis rupestris St. George	Bulgar latent/Bulgar bağ hastalığı Arabis mozaik Asma benek hastalığı
3. <i>V. vinifera</i> cv. Pinot noir ve diğer kırmızı yumuşak meyve cv.	Rupestris gövde çukurlaşma hastalığı Yaprak kıvrılması Krom mozaik Domates siyah halka Arabis mozaik Sarı benek Line pattern
4. <i>V. vinifera</i> cv. Chardonnay	Asma kısa boğum hastalığı ve zincirleri Sarı benek Domates siyah halka Asma sarılar
5. <i>V. riparia</i> Gloire	Damar mozaik Bulgar latent/ Bulgar bağ hastalığı Line pattern
6. <i>V. berl. x V. rip</i> Kober 5BB	Kober gövde çukurlaşma hastalığı
7. LN 33 (Couderc 1643 x <i>V. berl</i>)	LN 33 gövde çukurlaşma hastalığı Mantarimsı kabuk hastalığı Enasyon
8. <i>V.rup. x V. berl.</i> 110 R	Damar nekrozları

3.8. Fransa

Fransa'da asma ve meyve sertifikasyonundan sorumlu kurumlar aşağıda yer aldığı gibidir (Anonymous 2007b);

VINIFLOR/ONIVINS (Office National Interprofessionnel Des fruits, des Légumes, des Vins et de l' Horticulture): Şarap, meyve, sebze ve bahçe bitkileri sektöründen sorumlu bir kamu işletmesidir. Tüzüklerin geliştirilmesi, pazar eğilimlerinin analizleri, meyve, sebze ve bahçe bitkileri sektörleri için tasarlanan ulusal ve topluluk desteklerinin uygulanmasında yer alır. Bölümlerin ekonomik verimliliğini takviye etmeyi hedefleyen tüm topluluk ve ulusal eylemlerin uygulanmasından ve şarap, taze meyve, şerbetçiotu, sebze, işlenmiş meyve ve sebze gibi bölümündeki pazarların işlevselliğinin geliştirilmesinden sorumludur. VINIFLOR, asma fidelerinin kontrol ve sertifikasyonundan sorumlu resmi örgüttür.

CTIFL (Centre Technique Interprofessionnel des Fruits et Légumes): 1952 yılında kurulan CTIFL, kar amacı gütmeyen bir kurumdur ve meyve çoğaltım materyalinin sertifikasyonundan ve sertifikalı meyve çoğaltım materyali için bitki sağlığı pasaportu dağıtımından sorumludur.

ENTAV (Etablissement National Technique pour l' Amélioration de la Viticulture): Fransa'da seçilen tüm asma çeşitleri ve klonlarını dağıtan devlet organı olmayan bir kurumdur.

3.8.1. Fransa'da Asma Çoğaltım Materyali Sertifikasyonu

Asmaların çoğaltım ve pazarlaması ile ilgili ilk düzenleme 1944 yılında yapılmıştır (Doğan E.Ç. 2003). 1951 yılından beri kalite kontrolü yapılmaktadır (Dussaud et al. 2003). Üretim ve pazar kontrolünden farklı kurumlar sorumludur. İslahçılardan yetiştiricilere kadar tüm programın kontrolü VINIFLOR/ONIVINS'e verilmiştir.

Virüs ve virüs benzeri hastalıklardan arı olduğu kanıtlanan klonlar, menşei alanlarında değerlendirilir ve en iyi klonlar yeni varyetelerin tescili için Bakanlığa önerilerde bulunan Bitki Islahı Daimi Komitesince (Comité Technique Permanent de la Sélection-CTPS) onaylanır. Onaylanan klonlar, numaralandırılır ve ONIVINS tarafından tutulan Ulusal Çeşit Kataloguna kaydedilirler. Sertifikalı tüm klonlara ait çekirdek stok bitkiler, l'Espiguette'de kurulan damızlık parsellerde korunmaktadır.

Ön çoğaltım, ya özel fidan üreticileri ya Ziraat Odası ya da uluslararası profesyonel organizasyonlar tarafından temsil edilen enstitüler tarafından resmi olarak tanınan B Kuruluşları'nca yapılır. Bu enstitüler Baz B parsellerinin kurulmasından ve geliştirilmesinden sorumludur. Ön çoğaltım ve çoğaltımın tüm aşamaları ONIVINS'in denetiminde gerçekleştirilir.

Çeşit saflığı ve hastalık semptomları için yapılan görsel kontrollerin yanı sıra nematot kökenli ArMV ve GFLV gibi virüslerin ELISA metodu ile testi de gerçekleştirilmektedir. INRA tarafından uygulanan yeşil aşılama ve indeksleme prosedürü ve ENTAV tarafından uygulanan PCR teknikleri sertifikasyonda kullanılan diğer teknikler arasındadır. Sertifikalı bitkilerin üretimi için klon seleksiyonu ve sertifikasyon detayları aşağıda sunulmaktadır.

Klon Seleksiyonu: Fransa'da asma çeşitlerinin kalitesinin artırılması, yeni çeşit elde etmek amacıyla INRA tarafından çeşitler ya da türler arası çapraz ıslah ve geleneksel çeşitlerle klon seleksiyonu şeklinde yapılmaktadır. Sertifikalı bitkiler klon seleksiyonu ile üretilmekte ve mevcut dikim alanlarının %90'ını temsil etmektedirler.

Klon seleksiyonu; her çeşit için bitkilerin bulunduğu en iyi bağın seçimi, sıhhi durumun kontrol edilmesi ve klonların bağıcılık karakterlerinin değerlendirilmesi (1 seçilen bitki ve çoğaltılan =1 klon), sıhhi ve zirai özellikleri için seçilen klonları sertifikasyona sunmayı ve sertifikalı bitkileri olan bağ işletmelerine tedarik etmek üzere sertifikalı klon çoğaltmayı içermektedir. Klon seleksiyonu, ENTAV ve ENTAV'ın bölge partnerleri tarafından ortak olarak geliştirilen sıhhi ve tarım yönlerini içermektedir.

Zirai seleksiyon: ENTAV tarafından koordine edilen ve çeşitli bölge partnerleri tarafından gerçekleştirilen zorunlu bir aşamadır. Olası sertifikasyonlarından önce klonların teknolojik potansiyellerini değerlendirme ve sertifikalandırılan klonların zirai ve nitel özelliklerini tanımlama amaçlarına göre deneme parsellerinin oluşturulması ve izlenmesine olanak sağlar.

Depolardan ya da test tarlalarından elde edilen klonlar dikilir ve sertifikasyon amacı ile deneme parsellerinde izlenirler. Asma kısa boğum ve asma yaprak kıvrılması sıhhi testini geçebilen klonlar katı bir prosedüre tabi tutulurlar. Bu prosedürler, aşılama koşulları, minimum 5 yıl süren bağcılık izlemesi, minimum 3 yıl süren vinifikasyon ve tat aşamalarını içermektedir.

Sıhhi ve nitel koşullarla ilgili Bitki Islahı Daimi Komitesi'nce sertifikasyon gerçekleştirilir. Geleneksel parsellerle ilgili olarak, sertifikalı klonlar, çalışılan alan ya da sağlanan yerin üretim koşulları ve çevreleriyle ilişkili teknolojik ve organoleptik kalitelerine ilaveten kültürel özelliklerini mukayese etmek amacıyla deneme parsellerinde çalışılmaktadır.

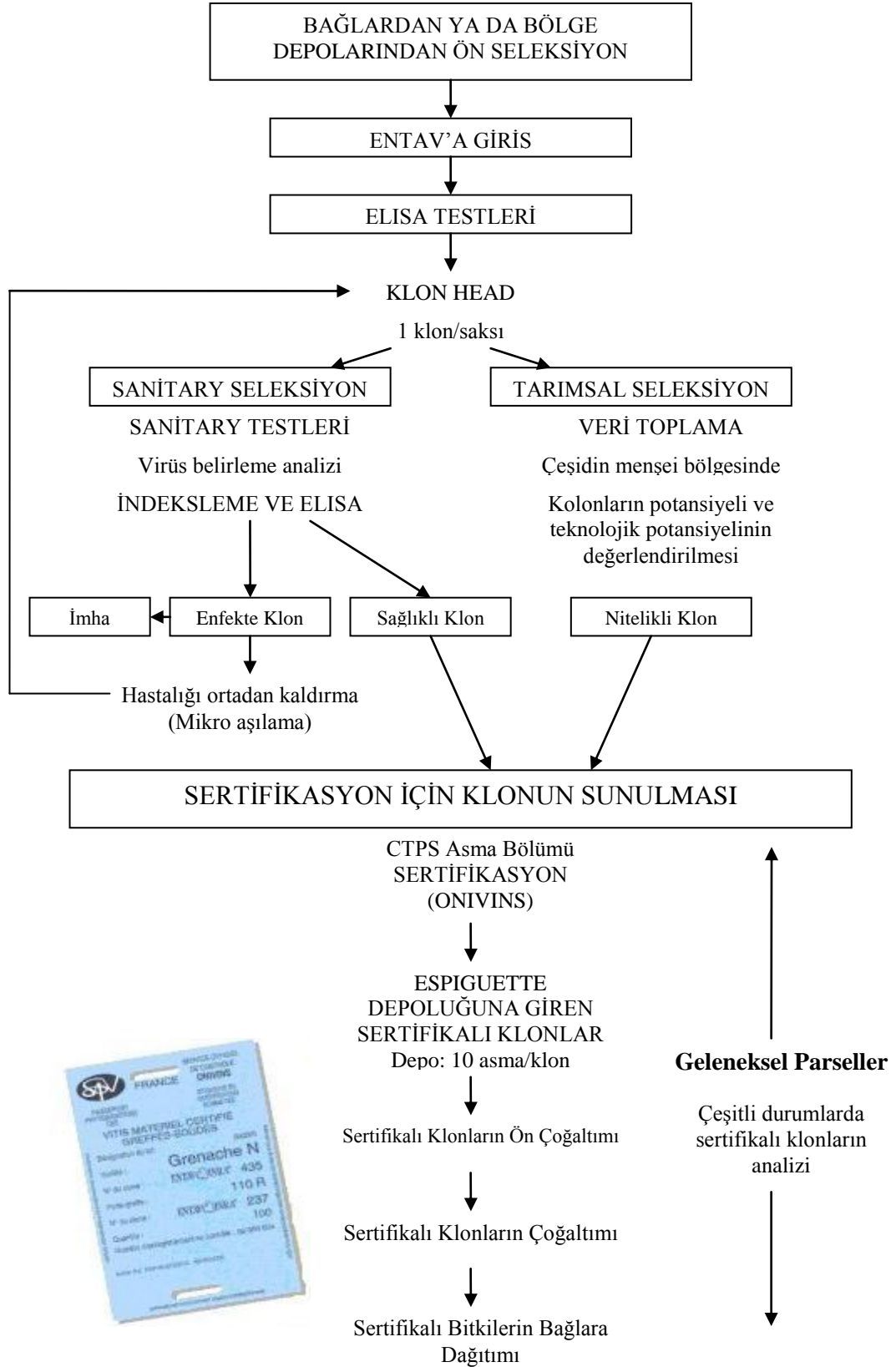
Sıhhi Seleksiyon: Zirai seleksiyona paralel olarak yürütülür. Anaç çeşitler için yalnızca sıhhi seleksiyon aşaması yürütülür. Biyolojik test-indeksleme, ELISA, moleküler test-PCR kullanılan teknikler arasındadır. İndeksleme, odunsu aşılama (3 yıl) ya da yeşil aşılama (6-12 ay) ile yapılabilir ve klon sertifikasyonu için referans metottur. ELISA testi, çoğaltım süreci boyunca sıhhi durumun izlenmesi için bir kontrol testi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, sıhhi seleksiyon yoluyla sağlıklı klonların elde edilemediği çeşitler ya da virüs taşıyan özel zirai öneme haiz klonlar için uygulama metotları mevcuttur. Viral hastalıkların belirlenmesi için kullanılan indikatör bitkiler Çizelge 3.8.'de yer almaktadır.

Çizelge 3.8. Viral Hastalıkların Belirlenmesi (<http://www.entav.com/ANG/etapes.htm>).

	İndikatör Çeşitler	Seroloji
Başlıca Virüs Hastalıkları		
Asma Kısa Boğum Hastalığı 2 tip <ul style="list-style-type: none"> Asma Kısa Boğum Virüsü-GFLV Arabis Mozaik Virüsü-ArMV 	Rupestis du Lot	GFL ArMV CNa
Asma Yaprak Kıvrılması : 3 tip <ul style="list-style-type: none"> Virüsle bağlantılı asma yaprak kıvrılması 	Cabernet franc N Cabernet-Sauvignon N Pinor noir N	GLRaV-1 GLRaV-2 GLRaV-3
Asma Benek Hastalığı <ul style="list-style-type: none"> Asma Benek Virüsü-GFkV 	Rupestis du Lot	GFkV
İkincil Derecede Viral Hastalıklar		
Rugose wood complex (ya da zincirleri) <ul style="list-style-type: none"> Rupestis gövde çukurlaşması-RSP Kober gövde çukurlaşması-KSG Asma mantarimsı kabuk hastalığı-GCB 	Rupestis du Lot 5BB LN33	GVA
Damar Nekrozları <ul style="list-style-type: none"> Asma Damar Nekrozları-GVN 	110 R	
Damar Mozaik <ul style="list-style-type: none"> Asma Damar Mozaığı-GVM 	Riparia Gloire	

Fransa'nın klon seleksiyonu ve sertifikasyon aşamaları şekil 3.9'da şematize edilmiştir (<http://www.entav.com/ANG/etapes.htm>).

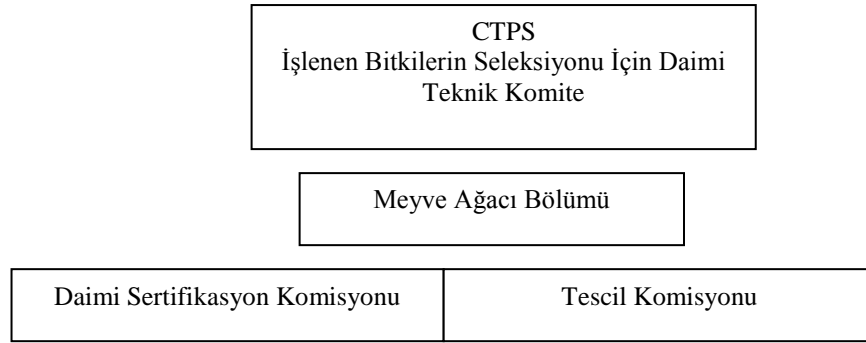
Her yıl ENTAV dağıtılmak üzere, iki ya da üç klon üretmektedir. ENTAV tarafından üretilen materyal, çoğaltım için 15 fidanlığa sağlanır ve yetiştiricilere dağıtılır. Bunlar sertifikalı asma olarak sınıflandırılırlar. ENTAV, ana blokların kurulması için fidanlıklara temel materyal sağlamak için yılda 300.000 asma üretir. Fransa'da halen 4000'ha'lık kaynak alan mevcuttur. Kaynak alanlar, her 5-6 yılda bir kez ELISA ile GFLV için test edilirler (Connellan 2004).

Şekil 3.9. Klon Seleksiyonu ve Sertifikasyon Aşamaları

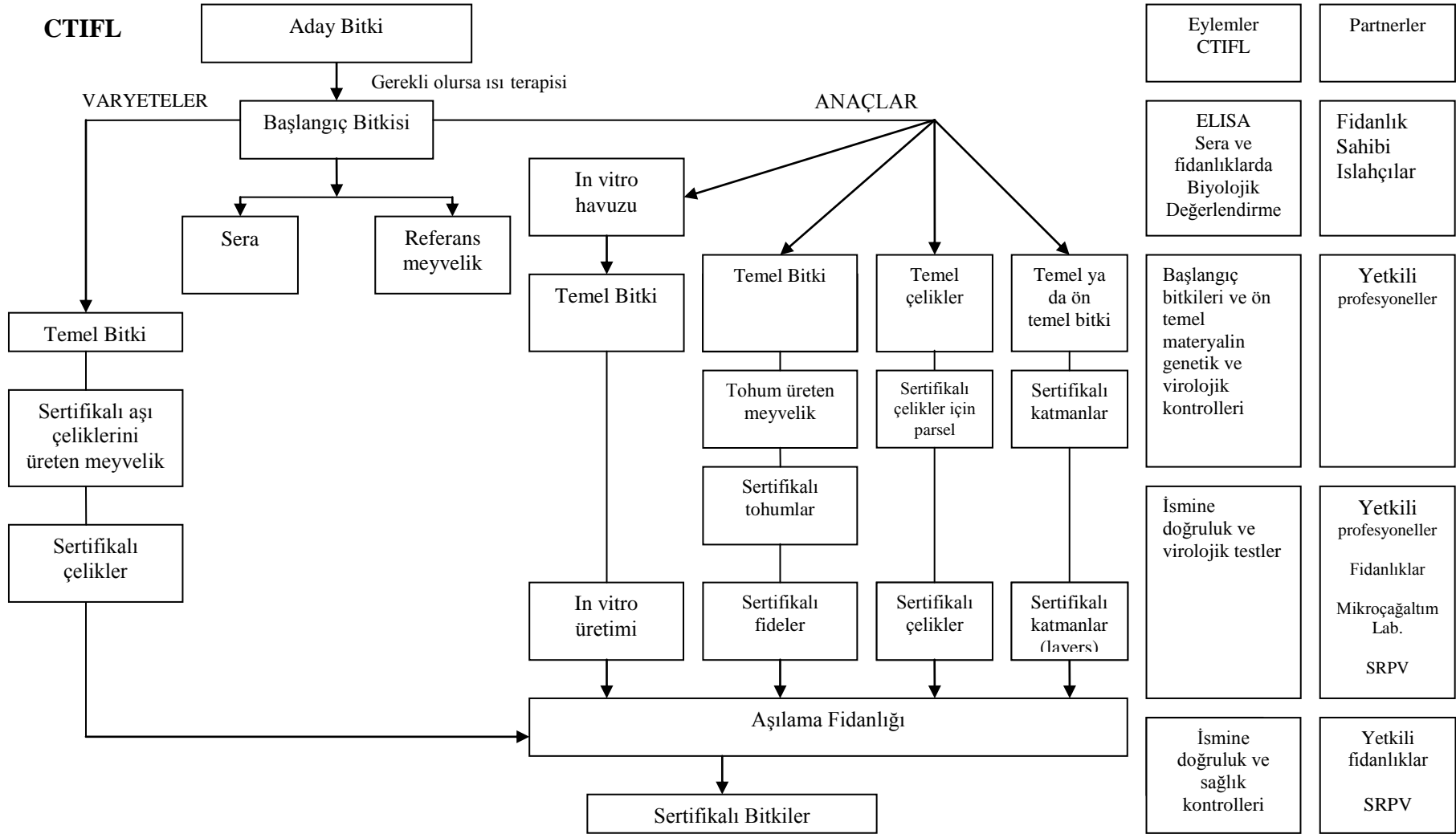
3.8.2. Fransa’da Sert Çekirdekli Meyvelerin Sertifikasyonu

Yasal Zemin: 1952 yılında INRA ve CEP’in (Centre d’Expérimentation de la Pépinière) başlattığı bir girişimle erik ve şeftalinin ismine doğruluğunu garanti etmek ve en iyi şeftali ve erik çoğaltımını geliştirmek üzere anlaşma imzalanmıştır. 1962 yılında CTIF bu faaliyete dâhil olmuştur. INRA fidanlıkların, çeşit ve materyallerin ruhsatlandırılmasından sorumluyken, CTIFL seleksiyon, temel bitkilerin üretimi ve kontrol edilen aşı çeliklerinden sorumludur. 1963 yılında anaç çoğaltımı başlamış, 1967 yılında bulaşıcı hastalıklardan arî olma dâhil edilmiştir. 21 Nisan 1980 tarihinde meyve bitkilerinin sertifikasyonu ilk teknik tüzükle resmi olarak uygulanmıştır. 21 Mayıs 1985 tarihinde ikinci bir teknik tüzük onaylanmıştır. Tüzükte ortaya konan idari yapı, Şekil 3.10’da gösterilmiş ve Fransa’daki meyve ürünlerinin sertifikasyonunu Şekil 3.11’de belirtildiği gibi düzenlemiştir.

Şekil 3.10. Tüzükte ortaya konan idari yapı

Bu tüzükle idari düzeyde, 3 yetiştirici temsilcisi, 3 fidanlık sahibi ve 2 CTIFL temsilcisi ve 1 INRA, Bitki Koruma Bölümü temsilcisi, Başkan ve CTPS meyve ağacı bölümü sekreterinden oluşan Daimi Sertifikasyon Komisyonu kurulmuştur. Komisyon sertifikasyonun teknik, idari ve finansal yönetiminden sorumludur. Anaç ve bilinen bulaşıcı hastalıklardan arî ulusal öneme sahip varyeteleri içeren Virüsten arî ve spesifik listelerde bildirilen virüs hastalıklarından arî bölgesel ve yerel öneme sahip varyeteleri içeren Virüs test edilmiş materyal oluşturulmuştur. Virüs test edilmiş materyal bitki sağlığı pasaportunun sınırlamalarını karşılamak zorundadır. Fransa’da sertifikalı meyve bitkilerinin üretim planı şekilde sunulmaktadır (Dussaud G. 1998).

Şekil 3.11. Sertifikalı Meyve Bitkilerinin Üretim Programı

3.9. İtalyan Sertifikasyon Sistemi

Tohum ve bitki çoğaltım materyali sertifikasyonundan sorumlu kurumlar aşağıdaki şekilde tanımlanabilir (Anonymous 2007c);

Tarım ve Orman Politikaları Bakanlığı (MIPAV): Çeşitlerin tescili, sertifikasyonun koordinasyonu ve kontrol proseslerinden sorumlu kurumdur. Sertifikasyon; tohum halinde ENSE, Tohum Sertifikasyon Ajansı tarafından yapılırken, bitki çoğaltım materyali halinde Bakanlık tarafından akredite edilen ve Bölge Bitki Sağlığı Servisleri tarafından denetlenen özel kurumlar tarafından (Meslekler arası Fidanlık Üreticileri Birliği CIVI altında gruplandırılan Fidanlık Konsorsiyumları) yapılır. Bitki Sağlığı Servisi, Bakanlıkta yer alan Ana Ofisten ve hem tarla, hem de laboratuvar analizlerini yapan bölge birimlerinden oluşur. Bitki Sağlığı Servisi, tohum ve bitki materyalinin sağlığından sorumludur.

Meslekler arası Fidanlık Üreticileri Birliği (CIVI): 1992 yılında kurulan CIVI, fidanlık endüstrisindeki 6 büyük birliğin temsilcisidir. CIVI, dikim materyallerinin sertifikasyonunu teşvik etmek, fikir birliği oluşturmak için resmi bir tartışma yeri olması yanında çoğaltım materyallerinin kalitesini geliştirmeye yönelik projeleri teşvik eder. CIVI, 12/1993 Bakanlık Kararıyla sertifikasyon programlarının teşviki ve uygulanması için fidanlık üreticilerini temsil eden tek ulusal organizasyon olarak tanınmıştır.

Tohum Sertifikasyon Ajansı (ENSE): MIPAF'ın kontrolü altında tohumların sertifikasyonundan sorumlu olan ve aynı zamanda tüm laboratuvar kontrolleri (FYD ve VCU) ve post-tescil testlerini yerine getiren ulusal ajanstır. ENSE, MIPAF, tohum üreten şirketler, ıslahçılar ve bölge idarelerinin temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından yönetilir.

Bölge Bitki Sağlığı Yönetim Servisleri, Veneto, Lombardy, Emilia-Romagna, Friuli-Venezia Giulia, Marche ve Piedmont Bölgeleri: Toplam üretimin yaklaşık %80'inin gerçekleştirildiği bu bölgeler, tohum ve bitki çoğaltım materyali sektörü

üzerindeki kontrol ve bitki çoğaltım materyalinin sertifikasyonunun uygulanması sahasındaki mevcut olan en yetkin kuruluşları temsil eder.

Barba (1995), Terlizzi and Savino (1998), Catalano (2007) Giorgetti (2007) ve Savino (2007) tarafından bildirildiği üzere İtalya'nın sertifikasyon sistemine dayanak teşkil eden yasal zemin ve İtalyan sertifikasyon sistemi aşağıda özetlenmiştir.

Yasal Zemin: Vejetatif çoğaltım materyalinin sağlığının geliştirilmesi sorununa gönderimde bulunan uluslararası ilk eylem örneği olan 68/193/AET sayılı Direktif, İtalya'da 1164/69 DPR sayılı mevzuatla çok çabuk uygulanmasına karşın, sert çekirdekli meyveler, zeytin, narenciye ve yumuşak çekirdekli meyvelerin mevzuat çalışmaları için 20 yıldan daha fazla bir süre geçmiştir.

İtalya'da sert çekirdekli meyvelerin sertifikasyonu, ulusal fidanlık üretiminin gönüllü sertifikasyonu ile başlamış ve 23 Ekim 1987 tarihli Kararname ile genişletilmiştir. Sonrasında, Sertifikasyon servisinin uygulama ve yönetimi için ulusal teknik ve bilimsel komiteyi kuran 6 Mart 1989 sayılı Bakanlık Kararnamesi; materyal kategorisi, dokümantasyon, sorumluluklar ve sertifikasyon servisinin işlevleri yanında Bakanlık, Yerel Kurullar, Enstitüler, Meslekler arası örgütler arasındaki ilişkileri tanımlayan 2 Temmuz 1991 ve 289 sayılı Bakanlık Kararnamesi ile tadil edilmiştir. 2 Temmuz 1991 tarihinde Klonal Çoğaltım Materyalinin Gönüllü Sertifikasyon Servisine dair Kurucu tüzükle ilgili yayımlanan bu çerçeve kanun ile Apulian Bölgesi hükümeti Ulusal Servise katılmak için başvuru yapmıştır. Bu kanunla Bölge Sertifikasyon Servisi yeniden organize edilmiş, sertifikasyon sert çekirdekli meyve virüsleri ile diğer meyve ürünlerinin daha geniş bir aralığına genişletilmiş ve sürece ilişkin farklı aşamaların yürütüldüğü yapılar tanımlanmıştır.

Daha sonra 21 Şubat 1997 tarihli Bakanlık Kararnamesi ile tadil edilen 31 Kasım 1992 tarihli Bakanlık Kararnamesi, Prunoideae (kayısıgiller) çoğaltım materyali ve anaçlarının üretimi için yeni teknikleri tanımlamıştır.

Teknik protokollerle ilgili kararnameler ise aşağıdaki gibidir;

—31.12.1992 tarihli Bakanlık Kararnamesi; ilek için Teknik Protokol (FragariaXAnanassa)

—ilek için Teknik Protokolle ilgili 31.12.1992 tarihli Kararnameyi Değiştiren 27.03.1995 tarihli Bakanlık Kararnamesi.

—16.06.1993 tarihli Bakanlık Kararnamesi: Zeytin ağacı için Teknik Protokol.

—29.10.1993 tarihli Bakanlık Kararnamesi: Narenciye için Teknik Protokol.

—29.10.1993 tarihli Bakanlık Kararnamesi: Ceviz için Teknik Protokol.

—29.10.1993 tarihli Bakanlık Kararnamesi: Yumuşak ekirdekliler (Pomoidee) için Teknik Protokol.

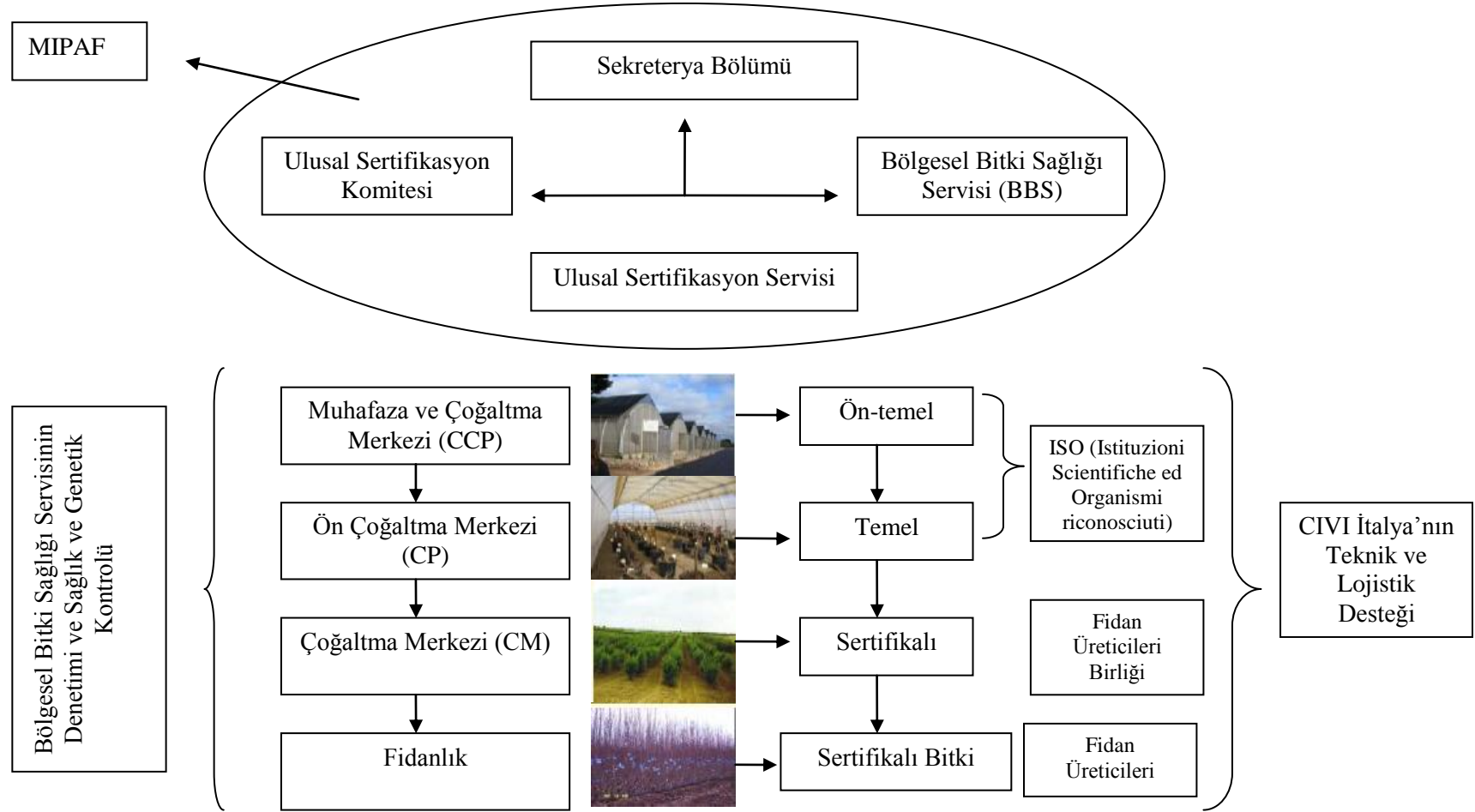
—31.12.1992 tarihli Sert ekirdekliler (Prunoideae) ile ilgili teknik protokol

—31.12.1992 tarihli Sert ekirdekliler (Prunoideae) ile ilgili teknik protokol'ü değiştiren Bakanlık Kararnamesi

24 Temmuz 2003 yılında MIPAF tarafından yayımlanan bir Kararname (Meyve Bitkisi oğaltım Materyalinin Gönüllü Sertifikasyonuna dair Ulusal Servisin Organizasyonu) ile Ulusal Sertifikasyon Servisi yeniden düzenlemiştir. Bu amaçla; Ulusal Sertifikasyon Komitesi, Sekreteryaya Bölümü ve bölgelerindeki sertifikasyondan sorumlu olan Bölgesel Bitki Sağlığı Servisleri (BBS) oluşturulmuştur.

Nihayetinde 4 Mayıs 2006 tarihinde yayımlanan Bakanlık Kararnamesi ile başlangıç kaynaklarının kayıt altına alınması, sertifikasyon sistemindeki materyallerin ayrılması (filitasyon⁸ deklarasyonu), her aşamadaki çoğaltım materyalinin özellikleri (Muhafaza ve Ön oğaltım merkezi-CCP, Ön oğaltım Merkezi-CP, oğaltım Merkezi- CM) ve yapı gereksinimleri, mikro-çoğaltım laboratuvarları, Fidan Üreticilerinin sertifikasyonu, Cartellino-sertifika ve ortak bir dil olması için 50 tanım tanımlanmıştır. Şekil 3.11'de İtalyan sertifikasyon sistemi ve sorumlu kurumlar gösterilmiştir.

⁸ Tanımlı ebeveyn materyalden elde edilen soy hattı.

Şekil 3.12. İtalya'da Çoğaltım Materyali Sertifikasyon Sisteminden Sorumlu Kurumlar

İtalyan Sertifikasyon Programı: Bitki çoğaltım materyalleri açısından asma sektörü yaklaşık 70 milyon bitki üretimiyle en büyük öneme sahiptir. Çoğaltılan diğer önemli türler elma, sert çekirdekli meyveler ve çilektir. Sert çekirdekli meyveler için her yıl yaklaşık 7 milyon sertifikalı bitki üretimi yapılır. Tek başına Emilia-Romagna bölgesinde 21 milyon sertifikalı çilek bitkisi üretimi vardır (Anonymous 2007c).

Çoğaltma ilkesi, çoğaltım altındaki kaynak materyal programının her aşamasında tanımlamaya müsaade eden filitasyonla izlenebilirliktir. İtalyan mevzuatındaki eski ve yeni organizasyona göre etkin adımlar Çizelge’de verilmektedir.

Çizelge 3.9. Asma Kategorileri ve Etkin Adımlar

Aşama	Çoğaltım materyali kategorisi	Eski Organizasyon		Yeni Organizasyon	
		Yönetim	Kontrol	Yönetim	Kontrol
Ön çoğaltım için muhafaza, CCP	Ön temel	ISPAVE	ISF/ISO/ISA ISPAVE*	MIPAF’a resmi olarak bağlı kamu ve özel kurumlar	BBS
Ön çoğaltım, CP	Temel	ISPAVE	ISF/ISO/ISA ISPAVE	MIPAF’a resmi olarak bağlı kamu ve özel kurumlar	BBS
Çoğaltım, CM	Sertifikalı	Fidan Üreticileri Birliği ya da birey	BBS	Fidan Üreticileri Birliği ya da birey	BBS
Fidanlık	Sertifikalandırılabilir Kontrol Sertifikalı	Fidan Üreticileri	BBS	Fidan Üreticileri	BBS

*ISF: Roma Pomoloji Deneme Enstitüsü, ISPAVE: Roma Bitki Patolojisi Deneme Enstitüsü

Muhafaza ve Ön çoğaltım merkezi (CCP) (Çekirdek stok=ön-temel bitkiler): ISPAVE’ye ait olan Tor Mancina Deneme Çiftliğinde yer alan merkez, kurulum ve yönetimden sorumludur. CCP, sertifikasyona giren başlangıç kaynağının ilk çoğaltımından elde edilen çeşit başına en az iki ana bitkiyi muhafaza etmek amacıyla kurulmuştur (Terlizzi and Savino 1998). Sertifikasyon programının ilk aşamasıdır. Ön temel bitkiler resmi test ve kontrollerle bu çeşide özgü çeşit özelliklerini (ismine

doğruluk) göstermiş olmalı ve spesifik eklerde listelenen patojenlerden ari bulunmuş olmalıdır.

Bu materyal topraktan izole steril yetiştirme ortamı olan kaplarda ağ serada muhafaza edilir. Her bitki vejetatif aşaması süresince ismine doğruluk yönünden kontrol edilmek ve spesifik eklere göre virüs ve virüs benzeri organizmalar yönünden test edilmek zorundadır. Her bağımsız klon tüm çoğaltım üretimi ve ticari prosesler süresince bir numarayla tanımlanmak zorundadır. Tüm bu koşulları karşılayan bitkiler, ön temel dikim materyali için kullanılır.

Ön çoğaltım Merkezi (CP) (Çoğaltım Stoku=temel bitkiler): CP'nin amacı, klonla ilişkisine göre iki ya da daha fazla ana bitkiyi ağ seralarda korumaktır. Ön temel bitki materyali temel materyal üretimi için kullanılır. Temel bitkiler ağ seralarda muhafaza edilir ve ön temel bitkilerin korunması için tanımlanan koşulları karşılamak zorundadır.

Çoğaltım Merkezi (CM) (Sertifikalı ana bitkiler): CM, MİPAF tarafından tanınan ve fidanlık birlikleri tarafından yönetilen ve kurulan bir yapıdır (289/91 sayılı Bakanlık Kararının 2, 3 ve 9. maddeleri). Temel bitki materyali, sertifikalı ana bitkilerin üretimi için kullanılır. In vitro mikro çoğaltım yöntemi bu amaçla kullanılabilir. Bu bitkilerin her yıl en az %10'u spesifik eklerde belirtilen virüs ve virüs benzeri hastalıklar yönünden kontrol edilmek zorundadır. Bu bitkiler herhangi bir sertifikalı olmayan bir bitkiden en az 100 m uzaklıkta bulunmalı ve hastalık ve zararlıları kontrol etmek amacıyla sürekli denetim altında korunmalıdır. Toprak, virüs hastalıklarının vektörleri olarak bilinen nematotlardan ari olmalıdır. Bu bitkiler, yeniden enfeksiyon ve ismine doğruluğu temin eden açık hava koşullarında korunur.

Fidanlıklar: Fidanlık sertifikalandırılabilir çoğaltım materyalinin (anaç, aşılanmamış ve aşılı bitkiler) yetiştiriciliği için BBS tarafından tanınan yapıdır. Sertifikalı bitki materyali, sertifikalı bitkilerin üretimi için kullanılır. Bu bitkiler virüs taşıyan nematotlardan ari parsellerde ve diğer sertifikalı olmayan materyal parsellerinden en az 5 m uzaklıkta tutulurlar. Sertifikalı bitkiler, herhangi bir zararlı organizma ve sağlık koşullarını etkileyen bir hastalık veya bitki çoğaltım materyalinin kullanışlılığını azaltan

herhangi bir belirti ya da işaret yönünden en azından görsel olarak kontrol edilirler. Fidanlıklar yılda en az bir kez sorumlu resmi Ajans tarafından denetlenir. Sorumlu resmi ajans uygun etiket numaralarıyla fidan firmalarını yayımlar. Sertifikalı bitkiler bağımsız olarak etiketlenir.

Sertifika: Çeşitli kategorilerdeki çoğaltım materyaline farklı renklerde bir sertifika eşlik etmektedir. CAC materyaline ait sertifikanın diğer kategorilerle aynı renk ve şekilde olması engellenmiştir. Bunlar;

Ön-temel materyal: menekşe çizgili beyaz

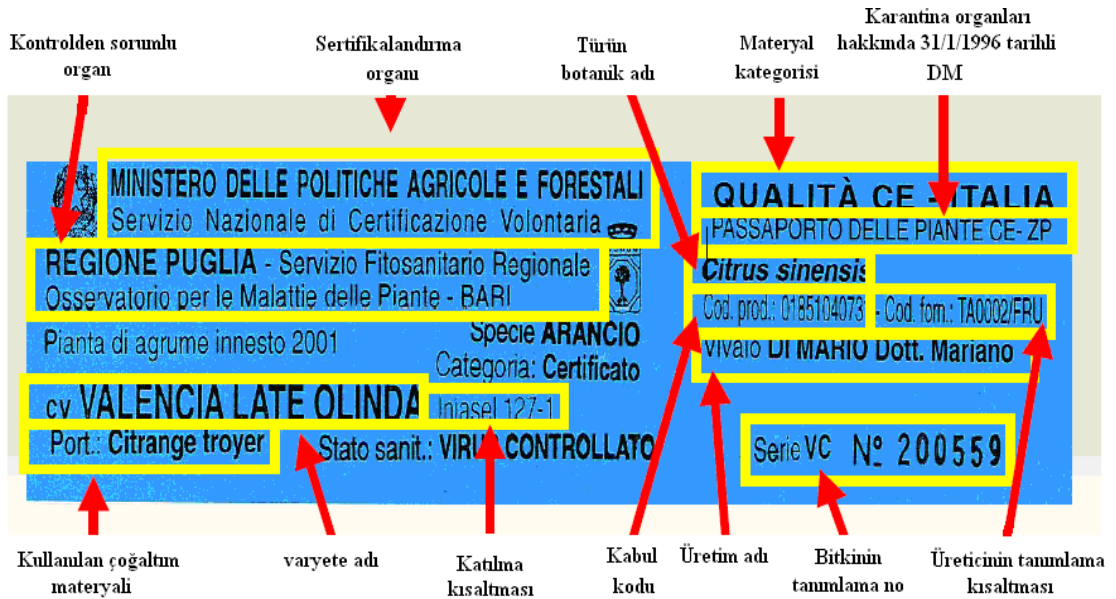
Temel materyal: beyaz (Şekil 3.12)

Sertifikalı materyal (virüsten ari-virüs kontrol edilmiş): mavi (Şekil 3.13)

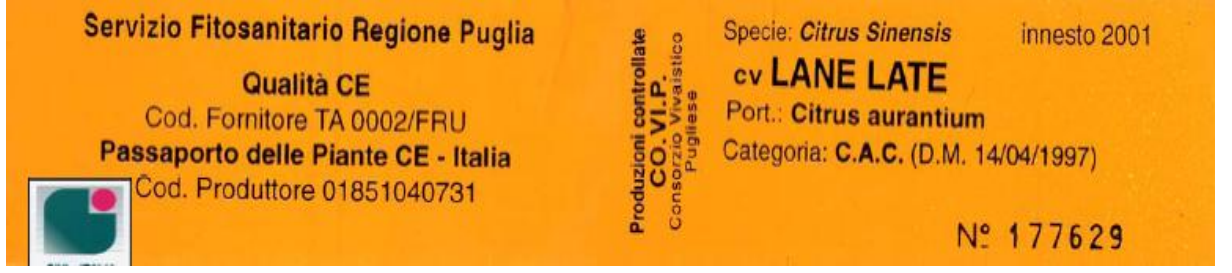
CAC materyali: Turuncu renklidir (Şekil 3.14).

Şekil 3.13. Temel materyal Sertifika Örneği

Şekil 3.14. Sertifikalı Materyale İlişkin Sertifika Örneği

Şekil 3.15. CAC Materyali Sertifika Örneği

Pazarlama: İtalya’da BBS tarafından yayımlanan bir pasaportla pazarlanan standart ve sağlık durumu virüs test edilmiş ve virüsten ari olabilen sertifikalı olmak üzere iki farklı çoğaltım materyali pazarlanır.

3.9.2 Güney İtalya, Apulia Bölgesinde sertifikasyon programları

Apulian sofralık üzüm endüstrisi viral kaynaklı bir çok hastalıktan ağır bir şekilde etkilenmiştir. Yaklaşık 10 yıldır Apulia’da bir sertifikasyon sistemi geliştirilmektedir. Uygulanan protokol şu adımları içermektedir: tarla seleksiyonu, sıhhi değerlendirme, sanitasyon, başlangıç kaynaklarının muhafazası, ve karşılaştırmalı parsellerde aday klonların performansının değerlendirilmesi. Bu faaliyetin sonucunda çok yakında tescile sunulacak 15 farklı çeşide ait 35 aday klonun tanımlanması yapılmıştır (Savino et al. 2006). Savino et al. (1998) tarafından detayları bildirilen sistem şu şekilde özetlemek mümkündür.

Seleksiyon ve çekirdek stokların tanımlanması: Bölgedeki Bari Üniversitesi Pomoloji Enstitüsü ve Bitki Koruma Bölümü, Akdeniz Ürünlerinin Virüs ve Virüs Hastalıkları Çalışmaları için İtalya Merkez Ulusal Araştırma Konseyi ve Akdeniz Agronomi Enstitüsü gibi bilim kuruluşları, bölgesel meyve ağacı endüstrisinin sağlık ve pomolojik yönden geliştirilmesi için yoğun bir program üstlenmişlerdir.

Yalnızca ulusal protokollere dahil olan bulaşıcı etmenlerden ari olan tescilli seleksiyonlar sertifikasyona uygundur. Bu nedenle seçilen stoklar gerektiğinde bitki türlerine göre ısı terapisi, meristem ucu kültürü ya da mikro-aşılama gibi sağlık uygulamalarına tabi tutulmaktadır. Ya sağlık uygulamasından önce ya da sonra sağlık

durumunun kontrolü biyolojik (zeytin hariç tüm çeşitlerin odunsu indikatörleri için indeksleme ve otsu konukçuların mekanik aktarımı), serolojik (poliklonal antisera ve/veya monoklonal antikorlar kullanarak ELISA), moleküler (radyoaktif ya da soğuk sondalar, PCR) ve elektroforetik (viroidler ve dsRNA'lar için) analizlere dayanır.

Apulia bölgesinde üretilen tüm asma klonları, fanleaf, leafroll, rugose wood, benekten aridir; bu nedenle 68/193/AET sayılı Direktifin şartlarından daha katı olan Tarım Bakanlığı Asma Çeşitleri Değerlendirme Komitesinin şartlarına uygundur ve ısı uygulaması ya da meristem ucu kültürü ile sağlıklı hale getirilmektedirler.

Sert çekirdekli meyveler, PPV'den ari virüs test edilmiş ve PPV ve bu türleri enfekte ettiği bilinen ilarvirüsler, nepovirüsler ve trikovirüsler ile şeftali latent mozaik virüsünün bulunmadığı virüsten ari materyal olmak üzere iki tipte üretilmektedir. Tüm seleksiyonlar, halen pomolojik değerlendirme kapsamındadır.

Narenciye seleksiyonları göçüren hastalığı-tristeza (virüs test edilmiş) ya da tristeza ve bulaşıcı alaca hastalığı (infectious variegation), Turunçgil kavlama halkalı benek virüs hastalığı (psorosis-ringspot), Turunçgil palamutlaşma hastalığı (*Spiroplasma citri*), cüceleşme hastalığı ve Turunçgil gözenek virüs hastalığı (virüs ari) aridir. Narenciye için tüm seleksiyonlar, mikro-aşılama ile sağlıklı hale getirilmektedir. Tanımlanan ve tanınan zeytin seleksiyonları tüm virüslerden ve biyolojik ve laboratuvar denemeleriyle araştırıldığı şekliyle (ds RNA'lar mevcut değil) sertifikasyon protokolüne dâhil olan diğer patojenlerden aridir ve virüs belirleme için daha hassas moleküler analizler geliştirilmektedir.

Tüm seleksiyonlar çekirdek stokları temsil etmektedir (başlangıç kaynağı). Çekirdek stoklar, Bari Üniversitesi'nde böcek geçirmez ağ seralarda yetiştirilmektedir.

Ön çoğaltma: Sertifikasyon prosesinin ön çoğaltma aşaması, örneğin sertifikalı kategoriye ait ana bitki parsellerinin kurulması için temel kategoriye ilişkin çoğaltım materyalinin üretimi, Apulian Bölgesi hükümetinin görevlendirmesiyle "Centro di Ricerca e Sperimentazione in Agricoltura "Basile Caramia" (CRSA)'ya tevdi edilmiştir.

Kamu (bölge, il ve yerel ajanslar) ve özel (fidanlıklar) fonlar yanında AB fonları (FEOGA) gerekli altyapı oluşturulmasında kullanılmıştır. Bari Üniversitesi'nce seçilen ve Tarım Bakanlığı tarafından tescil edilen asmanın ön çoğaltımı Cannole'de yapılmaktadır.

Çoğaltma ve Fidanlıklar: Sertifikalı materyal üretimi için belirlenen asma ana parsellerindeki bitkiler çoğunlukla özel fidanlıklarca yetiştirilirken, diğer türler için eğilim, kolektif biçimde çoğaltma fazının idaresi şeklindedir. Asma standart kategorideki materyallere karşılık sertifikalı fidan üretiminde durgun gelişme göstermiştir. Sertifikalı sert çekirdekli meyve fidanlığı üretimleri, neredeyse Standart materyalin yerini almıştır ve sertifikalı materyal üretiminde önemli bir artış gerçekleşmiştir.

3.10. Fransa'nın Narenciye Sertifikasyon Sistemi

Verniere (2007) tarafından Fransa'nın Narenciye Ulusal Sertifikasyon Sistemi şöyle özetlenmiştir;

Fransa'da Ulusal Narenciye Sertifikasyon Programı 1997'den beri yürütülmektedir. Meslekler arası Meyve ve Sebze Teknik Merkezi, CTIFL Tarım Bakanlığı'nın denetimi altında gönüllü prosedürün pratik uygulamasından sorumludur.

1960'lı yılların başlarından beri bir narenciye sağlık seleksiyon programı, San Giuliano'nun INRA-CIRAD Tarım Araştırma İstasyonu'nda yürütülmektedir (SRA INRA-CIRAD). Bu çerçevede, 500'den fazla varyete, çekirdek seleksiyon ve sonrasında sürgün ucu aşılama ile yeniden üretilmiş ve farklı tekniklerle hastalık taşıyıp taşımadığı yönünden test edilmiştir. Bu çeşitler, aşılama çelikleri ve anaçlar pomolojik özellikleri yönünden tanımlanmış ve bunların bir kısmı üretim için değerlendirilmiştir.

Diğer meyve varyetelerine ait kültürlerin muhafazası ve seleksiyon faaliyetleri, CTIFL'nin sorumluluğuna bırakıldığı zaman SRA INRA-CIRAD, bu faaliyetler ile yetiştiricilere narenciye aşı gözü ile tohum sağlanmasından sorumlu hale getirilmiştir.

Genellikle yeni bir varyete tanıtıldığında, sürgün ucu aşılama ile yeniden üretilmektedir. Sonra patojenler, indeksleme prosedürleri ve laboratuvar tekniklerine göre belirlenmektedir (Çizelge 3.10). Varyete, virüsten ari olarak test edilir edilmez, varyete tescil edilmektedir- SRA numarası verilir ve tarlaya iki ila dört örnek pomolojik çalışmalar için dikilir. Sonrasında ise ismine doğruluk gözlemleri yerine getirildikten sonra dağıtımları yapılabilir. Tarla parsellerinde yahut böcek geçirmez ağ seralarda muhafaza edilen varyeteler, periyodik olarak tristeza ve viroidlere karşı yeniden test edilir.

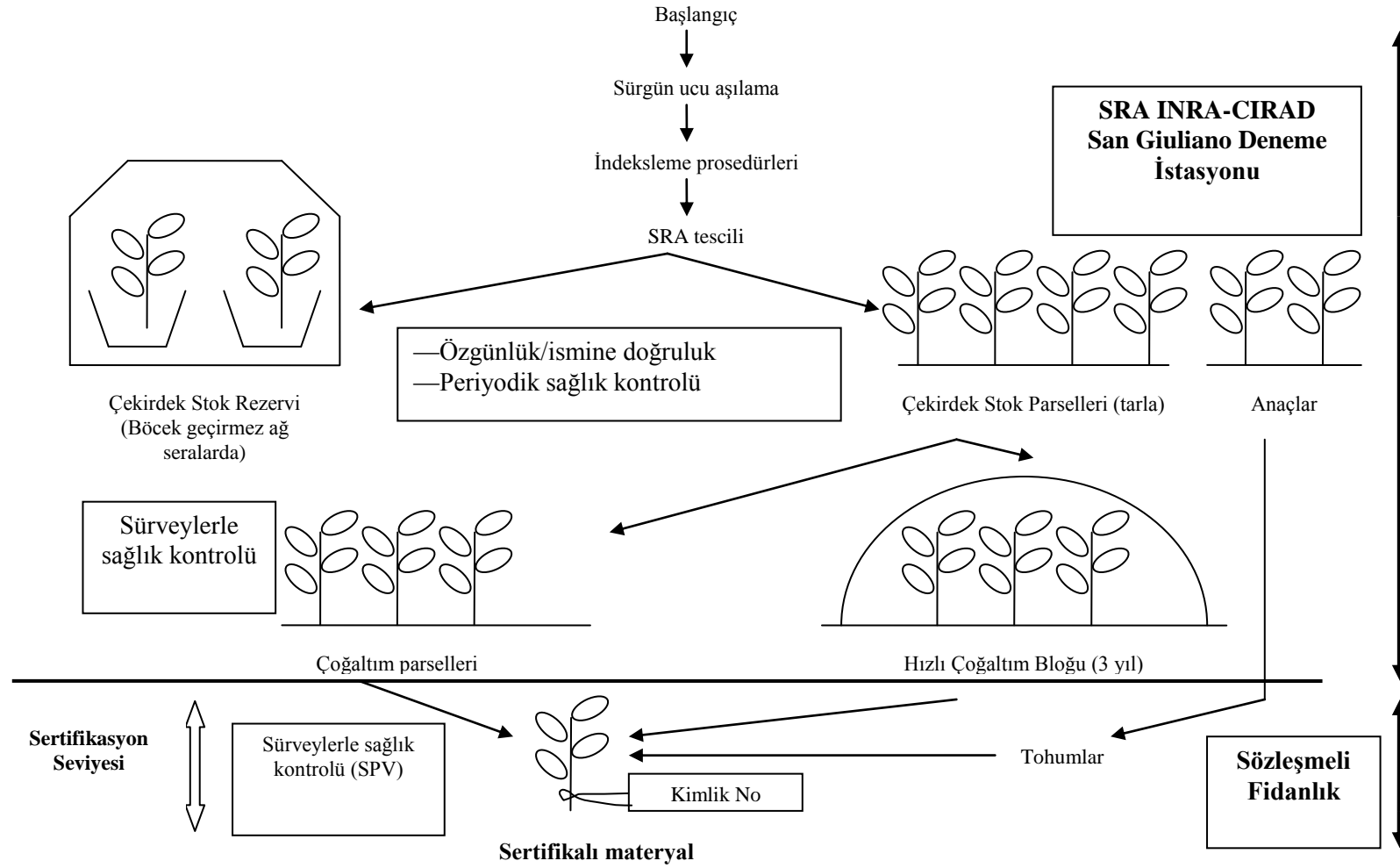
Çizelge 3.10. SRA INRA-CIRAD’da kullanılan teknikler

Hastalıklar	Teknik
Tüm Çeşitler için*	
—Göçüren hastalığı	—ELISA (poliklonal ya da monoklonal antikorlar)
	—Dot-Blot immunoassay (koleksiyonlar ve amplikasyon parseller)
— Turunçgil Cüceleşme Viroid Hastalığı, gözenek hastalığı/viroidler	—Etrog citron 861S1+sPAGE’de amplikasyon
—Turunçgil kavlama virüs hastalığı, Halka çürüklüğü, Kabuk çivileşmesi, Turunçgil taşlama virüs hastalığı, Konkav zank hastalığı	—Ananas ya da Hamlin Tatlı Portakal fideleri
Bazı orjinlere ek olarak**	
—Kiraz halkalı leke virüs hastalığı	—Citrange Rusk ya da C. excelsa
—Turunçgil palamutlaşma hastalığı	ELISA (düşük hassasiyet), PCR

*Yeniden üretim aşaması süresince teşhiste kullanılan teknikler ELISA (CTV), Etrog citron 861S1+sPAGE’de amplikasyon, nükleik asit ve sPAGE’in (viroidler) ekstraksiyonu, Tatlı Portakalda indekslemedir (kavlama ve kavlama benzeri hastalıklar). Koleksiyonlarda muhafaza edilen materyal periyodik olarak Dot-blot immunoassay (CTV) ve önceden belirtilen şekilde viroidler için test edilirler.

**Bazı materyaller riskli bölgelerden geldiğinde diğer hastalıklara karşı test edilebilirler. ELISA, Spiroplasma citri/Stuborn için kullanılmamaktadır. PCR prosedürü, rutin olarak uyarlanabilmiştir.

Sertifikalı materyal bu koleksiyondan gelmekte ve sertifikasyon etiketi alabilmesi için özel bir prosedüre tabi tutulmaktadır. Bu materyal, standart tanımların listelendiği resmi çeşit kataloguna kayıt edilmek zorundadır. Şu anda bu katalogun referans olarak kullanılabilen yaklaşık 30 narenciye varyetesi içerdiği belirtilmektedir. Aşı gözü, ağ seralar altında çoğaltım blokları içindeki başlangıç materyalinden genişletilmektedir. Tohumlar, tarladaki parsellerden üretilmektedir. Sertifikalandırılacak materyal, CTIFL ile sözleşme yapmayı kabul eden fidanlıklara sağlanır. Yetiştiriciler, bitki üretim teknikleri ve etiketleme ile ilgili bazı kurallara uymak zorundadırlar. Üretimin farklı aşamalarında CTIFL tarafından yerine getirilen farklı kontrollerden sonra her bir sertifikalı bitkiye bağımsız numaralı etiket verilir Bitki sağlığı pasaportunun verilmesinden sorumlu olan Bitki Koruma Servisi (SPV), fidanlıkların sağlık kontrollerinde CTIFL’ye yardım etmektedir (Şekil 3.15).

Şekil 3.16. CTIFL tarafından kontrol edilen Ulusal Sertifikasyon Programı (<http://www.corse.inra.fr/sra/certification.htm>)

4. Müzakere Pozisyon Belgeleri

Müzakere pozisyon belgeleri incelendiğinde, Bitki Sağlığı, tohum ve fide kalitesi alanında yer alan asma ve meyve çoğaltım materyalinin sertifikasyonunu doğrudan ilgilendiren taleplerin oldukça az olduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu talepler aşağıdaki gibidir (İKV 2005);

Çek Cumhuriyeti: 92/34/AET sayılı Direktifle ilgili olarak ülkedeki tarımsal üretim koşullarına uygun olmayan yer fıstığı, Antep fıstığı zeytin gibi meyvelere ilişkin kuralların uygulanmasından muaf tutulması talebinde bulunmuştur. Katılım Ortaklığı Belgesinde bu konu hakkında bir düzenleme yer almamıştır.

Slovakya: Çeltik, yer fıstığı, pamuk, zeytin, Antep fıstığı gibi ekolojik nedenlerle Slovakya'da yetiştirilmeyen ürünlerin tohum ve tohumluluklarına dair müktesebatın Slovakya mevzuatına aktarılmaması talep edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesinde bu konu hakkında bir düzenleme yer almamıştır.

5. AB TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE TARAMA TOPLANTILARI

Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'yla ortaklık rejimi çerçevesinde kurulan ve nihai amacı Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, 10–11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye'nin, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmesiyle farklı bir statüye kavuşmuştur. Nihayetinde Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının 17 Aralık 2004 tarihli Zirvesinde aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetler Arası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır.

AB ile Türkiye arasında gerçekleştirilen müzakereler 35 başlık altında yürütülmektedir. Tohum ve Fide Kalitesi ile ilgili alan 12. Fasıl Gıda güvenliği, Veterinerlik ve Bitki sağlığı politikaları başlığıdır. Her bir müzakere faslı için önce tanıtıcı tarama toplantıları ve sonrasında ayrıntılı tarama toplantıları gerçekleştirilmiştir. 12. Fasıl için 9-15 Mart 2006 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen tanıtıcı taramalarda AB tarafı Bitki sağlığı konularının yer aldığı mevzuatları ve mevzuatı uygulamakla yükümlü birimleri içeren bir bilgilendirme sunumu yapmıştır. 24–28 Nisan 2006 tarihleri arasında Brüksel'de gerçekleştirilen ayrıntılı tarama toplantılarında ise ülkemizde Bitki Sağlığı kapsamında uygulanan mevzuatlar sunulmuştur. Zararlı Organizmalar, Bitki Koruma Ürünleri, Bitki Koruma Ürünleri-Rezidüleri, Tohum ve Fide Kalitesi, Bitki Islahçı Hakları, Topluluk Uluslararası Anlaşmaları ele alınan konu başlıklarıdır.

Toplantılar sonucunda, Türkiye'nin DG SANCO'nun sistemine dâhil edildiği ve Türkiye'nin artık izleme sürecine girdiği ifade edilmiş ve AB tarafının her konuda işbirliği yapmak istediği belirtilmiştir. Ayrıntılı tarama toplantısında Tohum ve Fide Kalitesi alanında gündeme gelen önemli konular şunlardır;

—GDO'lu tohum ürünleri konusunda Türkiye'nin tam uyumlu olmadığı

—AB'ye uyumlu ikincil mevzuatların hazırlanması

—Çevre Orman Bakanlığı'yla Orman Çoğaltım Materyali konusunda mutabakat sağlanması

Tarama toplantıları sonucunda Komisyon Fası 12'nin açılmamasına karar vermiş ve Bitki sağlığı alanında genel olarak Türkiye'den yapılması beklenenleri belirtmiştir⁹.

—Tohumluk kalitesi ve üreme materyalleriyle ilgili Bakanlık kontrol sistemini gözden geçirmeli ve orman üreme materyalleriyle konusunda Çevre ve Orman Bakanlığı'yla daha iyi bir koordinasyonu geliştirmelidir.

—Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın, idari, denetim ve kontrol organlarının personel sayısı ve personel eğitimi yanında, prosedürler, teknik ekipmanlar ve olanaklar (tesisler-donanım-araçlar gereçler) bakımından geliştirilmesi yanında laboratuvarlar ve sınır kontrol noktaları ve müktesebat tarafından öngörülen çeşitli danışma ve denetim organlarının da aynı şekilde güçlendirilmesi gereklidir.

—Türkiye'nin tohum ve çoğaltım materyalleri kalitesi, bitki sağlığı, bitki koruma ve tarımsal karantina konularındaki mevzuatını uyumlaştırması beklenmektedir.

5.1. AB'ye Uyum Kapsamında Bakanlıkça Yürütülen Projeler

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Tohum ve Fide Kalitesi alanında 2006 yılı Mali İşbirliği Programı kapsamında “Türkiye’de Tohum Sektörünün Geliştirilmesi ve AB’ye Uyumu” projesi yürütülmektedir (TR06IBAG02). Genel hedefi, tüketicilerin gıda güvenliğini tohum sektörüne ilişkin AB mevzuatına uygun olarak sağlamak olan projenin amacı çeşit kaydı, tohum sertifikasyonu, bitki ıslahçı haklarının uygulanması ve yayım servislerine özel bir vurguyla tohum sektöründe AB kuralları ve uygulamalarını izlemek için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yeterli idari kapasite ve teknik alt yapıya sahip olmasıdır. Projeden beklenen sonuçları şöyle özetlemek mümkündür:

⁹ Komisyonun Fası 12 Açılış Kriterleri Raporundan derlenmiştir.

1. Tohum sağlığı, tohum kalitesi, tohum ticaretine ilişkin dikey mevzuat uyumlaştırılmış ve etkili bir şekilde uygulanmaktadır, ayrıca bitki ışlahçı haklarına ilişkin mevzuat etkili bir şekilde uygulanmaktadır.
2. AB tohumculuk sektörüne dair uygulama ve kuralları ulusal hukuka aktarmak amacıyla, Tarım Köyişleri Bakanlığı'nın ve birimlerinin kurumsal kapasitesi güçlendirilmektedir.
3. Piyasa kontrolünü mümkün kılan kayıt faaliyetlerine yönelik veri tabanına ilişkin idari ve teknik yapılar oluşturulmaktadır.

18 ay sürmesi hedeflenen toplam 2335000 € bütçeli projenin, tohumculuk sektöründe tescil ve sertifikasyon sistemini uyumlaştırması hedeflenmektedir.

6. TÜRKİYE’DE ASMA VE MEYVE SERTİFİKASYON SİSTEMİ

6.1. Ülkemizde Fidancılığın Gelişimi

Ülkemizde standartlara uygun ve modern anlamda meyve fidanı üretimi çalışmaları ilk olarak 1930’lu yıllarda kamu kuruluşlarında başlamıştır. Fidan üretiminde bulunan kamu kuruluşlarının yanı sıra 1960’lı yıllardan sonra özel sektör de özellikle meyve fidanı üretimine başlamıştır (Anonim 2007b). Sonrasında, kalite ve kantitede sağlanan olumlu gelişmelerle birlikte fidancılığımızı bugünkü düzeyine taşıyan “Üretim İstasyonları” kurulmuştur. Üretim İstasyonları yanında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde meyve fidanı üretimi yapan diğer kuruluşlar, Tarım İl Müdürlüklerine bağlı İl Fidanlıkları, Araştırma Enstitüleri ve Tarım İşletmesi Müdürlükleri olmuştur.

Bakanlığın fidan üretimini kademeli olarak özel sektöre kaydırması, dolayısıyla kamu kuruluşlarının zaman içerisinde fidan üretiminde çekilerek, tohum, fidan, fide, aşı gözü gibi çoğaltım materyali sağlayan kuruluşlar durumuna getirilmesi Bakanlığın fidanlıktaki ana politikası olmuştur. Bu politika doğrultusunda, fidan kontrolünün sağlanması ve ülkemizde ılıman iklim meyve türlerinde virüssüz, ismine doğru sağlıklı ve sertifikalı fidan üretimini sağlamak amacıyla 1981 yılında “Ülkemizde Ilıman İklim Meyve Türlerinde Sağlıklı, Fidan Üretimi ve Organizasyonu Projesi” uygulamaya konulmuş, 600 dekarlık tecritli alanda merkez görevi yürütmek üzere 23 Eylül 1994 tarih ve 22060 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 94/5931 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Bursa Karacabey Merkez Üretim İstasyonu kurulmuştur.

Çizelge 6.1.’de isimleri ve ağırlıklı çalışma konuları sunulan Meyvecilik Üretim İstasyonları altında faaliyet gösteren 16 adet işletme’den 3 tanesi asma fidanı üretimi, 1 tanesi zeytin fidanı üretimi, kalan kısmı ise asma fidanı üretimine ilaveten ağırlıklı olarak meyve fidanı üzerine çalışmıştır.

Fidancılıkta arzulanan gelişmenin sağlanabilmesi, özellikle özel sektör fidancılığının bir disiplin içinde geliştirilmesi, fidancılıkta kalitenin yükseltilmesi, sağlıklı, standartlara uygun ve ismine doğru fidan üretimine geçilebilmesi için araştırma, üretim ve yayımla

birlikte özel sektör fidancılarının yakın işbirliği içerisinde olması öngörülmüş, bu bakımdan Meyvecilik Üretim İstasyonlarından 6 tanesi Tarım ve Köyşeri Bakanlığı tarafından “Depo Fidanlığı” olarak görevlendirilmiştir.

Çizelge 6.1. Ülkemizde Faaliyet Göstermiş Meyvecilik Üretim İstasyonları ve Ağırlıklı Çalışma Konuları (Anonim 1992)

Kuruluş Adı	Ağırlıklı Çalışma Konusu
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-TOKAT	Ilıman iklim meyve fidanı, asma ve yaprak dut fidanı üretimi
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-ELAZIĞ	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Eğridir-İSPARTA	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Arifiye-SAKARYA	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-ÇANAKKALE	Asma fidanı ve ılıman iklim meyve fidanı üretimi
*Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Alanya-ANTALYA	Narenciye fidanı üretimi
Zeytincilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Edremit/BALIKESİR	Zeytin Fidanı Üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-ARTVİN	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-BİLECİK	Ilıman iklim meyve fidanı, asma fidanı ve yaprak dut fidanı üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-DÜZCE	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Çal/DENİZLİ	Asma Fidanı Üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Kilis/GAZİANTEP	Asma Fidanı Üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Ödemiş-İZMİR	Asma Fidanı Üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Afşin/KAHRAMANMARAŞ	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-Bartın/ZONGULDAK	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi
Meyvecilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü-VAN	Ilıman iklim meyve fidanı üretimi

Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü ile işbirliği içinde yurt içinden ve dışından temin edilen virüsten arı tür ve çeşitlerden hazırlayacağı materyallerle Tokat, Elazığ ve Arifiye/SAKARYA depo fidanlıklarına yeterli anaç ve kalem damızlıklarını kurmak suretiyle, bunların her yıl sağlık ve kontrollerini yapmak üzere Bakanlık tarafından bu Müdürlük 7. depo fidanlığı olarak görevlendirilmiştir (Yapıcı M., 1992). Daha sonra kuruluşun ismi “Karacabey Fidan ve Fide Sertifikasyonu Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir (Gençtan ve ark. 2004).

Bakanlık bağlı kuruluğu olan Üretme İstasyonlarının bir kısmı doğrudan TÜGEM’e bir kısmı ise İl Müdürlüklerine idari, usul ve işlemler yönünden bağlı kuruluşlar olarak faaliyet göstermekteydiler.

Tarım Köyişleri Bakanlığı TÜGEM’e bağlı Kamu kuruluşlarına ait Karacabey Fidan ve Fide Sertifikasyonu Müdürlüğü ile Edremit Zeytincilik Üretme İstasyonu Müdürlüğü dışındaki tüm üretim istasyonları kapatılmıştır (Gençtan ve ark. 2004).

Ülkemizde her yıl 30-40 milyon adet üretilen meyve fidanlarının yaklaşık 5 milyon adedi kamu kurum ve kuruluşları, kalan kısmı ise özel kişi ve kuruluşlar tarafından üretilmektedir. Mevcut sertifikasyon sistemi dâhilinde, üretilen bu fidanların sadece 7 milyon adet gibi bir miktarı sertifikalı olarak üretilip, pazarlanmaktadır. Sertifikasyonla ilgili mevzuatta boşluk olmamasına rağmen, ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı fidan üretimi için gerekli olan anaç/çeşit ve kalem damızlık parsellerinin oluşturulamaması, fidan üretimi ve kontrolünde dolayısıyla sertifikalı fidan üretiminde önemli problemler yaratmaktadır (Anonim 2005). Daha açık bir ifadeyle, ülkemizde meyve fidanı üretiminde kullanılan tür ve çeşitlerin üstün nitelikli klonlarına ait ismine doğru çeşit ve anaç damızlıkları özellikle özel işletmelerde yok denecek kadar azdır. Bu sebeple, ismine doğruluk tamamen üreticinin beyanına kalmaktadır. Piyasada satışa arz edilen fidanların hiçbir garantisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, asma ve meyve üretimi için gerekli çoğaltma materyallerinin sağlandığı, kalem ve anaç damızlıklarının kamu kurum ve kuruluşlarında ve özel sektöre ait işletmelerde yeterince bulunmamaktadır. Dahası mevcut damızlıkların birçoğunun virüs ve kanser gibi hastalıklarla bulaşık durumdadır (Uslu 2006).

Ülkemizde modern, kapama bağ ve meyve bahçelerin tesisine yönelik ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı fidan üretimi yetersiz düzeyde olması; bahçe tesisi kurmak amacıyla her yıl yıllar itibariyle önemli artışlar kaydeden farklı ülkelerden değişik tür ve çeşitlerde milyonlarca fidan ithalatı yapılmasına neden olmaktadır. Bu durum ülkemiz fidan üreticilerinin ekonomik olarak gelişmesine engel olmakta, rekabet şansını azaltmakta ve ülke ekonomisinde büyük kayıplara neden olmaktadır. Bu nedenle, nitelikleri yüksek fidan üreten işletmelerin sayısının artırılması, daha sağlıklı bir konuma getirilmesi ve asma ve meyve fidan üretimin dünya standartların da rekabet edebilecek koşullara kavuşturulması son derece önem taşımaktadır.

Ülkemizde yetiştirilen meyve türlerinin sayısının çok olması, seleksiyon çalışmalarının değişik ekolojilerde ve geniş alanlarda yapılmasının gerekli olması, tüm bu çalışmaların uzun yılları gerektirmesi nedeniyle meyve türlerine yönelik çeşit geliştirme çalışmalarının uygulamaya aktarılmasında sorunlar mevcuttur. Ticari meyve türlerinin hastalıklara duyarlı olması, yola dayanıklılıklarının az olması ve düşük verim alınması gibi nedenlerle terk edilen türlerin yerini adaptasyon çalışmalarıyla uygun bulunan yabancı çeşitler almakta (Gülcan ve ark. 2000) ve günümüze kadar uzanan sorunların temelini teşkil etmektedir.

Özel sektörün yatırımda zorlandığı, ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı çoğaltım materyalinin kamu, özel ve üniversite işbirliği sağlanarak temini, mevcut kaynakların iyileştirilmesi ve elde edilen kaynakların AB normlarına uygun olarak tescili, sertifikasyonu ve pazarlanmasının sağlanması ile tüm fidan üretimimizin sertifikalı hale getirilmesi gerekmektedir (Anonim 2005).

6.2. Türkiye’de Meyve ve Asma Fidanı Üretimi

2005 yılında kamu ve özel sektör tarafından 26 tür bazında toplam 18.684.214 adet sertifikalı meyve ve asma fidanı üretilmiştir (Çizelge 6.2.). Bu üretimin, 300455 adeti kamu, 18383759 adeti özel sektör eliyle gerçekleştirilmiştir. Kamu sektörüne ait sertifikalı meyve fidanı üretiminde ilk sırayı yumuşak çekirdekli meyveler grubu (94.375 adet) alırken, bu grubu sert çekirdekli meyveler (59.510 adet), asma (58.150 adet), turunçgiller (55.730 adet) ve sert kabuklu meyveler (32.690 adet) izlemiştir. Özel sektöre ait sertifikalı meyve fidanı üretiminde ise ilk sırayı zeytin (9.785.818 adet) almış, zeytini sırasıyla sert çekirdekli meyveler (2580599 adet), yumuşak çekirdekli meyveler (2461485 adet), sert kabuklu meyveler (1.266.7955 adet), asma (1115912 adet), üzüksü meyveler (1057000 adet), subtropik meyveler (100150 adet) ve turunçgiller (16000 adet) izlemiştir. 2005 yılında sertifika alan zeytin, subtropik meyveler ve üzüksü meyvelerin tamamı özel sektöre aittir (Anonim 2006).

Çizelge 6.2. 2005 Yılı Türlerine Göre Sertifikalı Meyve ve Asma Fidanı üretimi ve Sektörlere Göre Dağılımı (Anonim 2006)

Türler	Kamu Sektörü	Özel Sektör	Toplam	GENEL TOPLAM
Yumuşak Çekirdekli Meyveler				
Elma	85465	2043870	2129335	
Armut	4960	334515	339475	
Ayva	3950	76850	80800	
Muşmula	-	6250	6250	
TOPLAM	94375	2461485		2555860
Sert Çekirdekli Meyve				
Erik	3090	343310	346400	
Kayısı	3995	406710	410705	
Kiraz	40160	1007834	1047994	
Vişne	4255	137655	141910	
Nektarin	715	116475	117190	
Şeftali	7295	568615	575910	
TOPLAM	59510	2580599		2640109
Sert Kabuklu Meyve				
Antepfıstığı	3100	-	3100	
Ceviz	-	1080040	1080040	
Badem	29590	186755	216345	
TOPLAM	32690	1266795		1299485
Turunçgiller				
Altıntop	4400	4000	8400	
Portakal	36990	4000	40990	
Mandarin	600	4000	4600	
Limon	13700	4000	17700	
Bergamut	40	-	40	
TOPLAM	55730	16000		71730
Subtropik Meyveler				
İncir	-	15200	15200	
Nar	-	62850	62850	
Kivi	-	3000	3000	
Trabzon Hurması	-	19100	19100	
TOPLAM	-	100150		100150
Üzümsü Meyveler				
Dut	-	7000	7000	
Çilek	-	1050000	1050000	
TOPLAM	-	1057000		1057000
Zeytin				
TOPLAM	-	9785818	9785818	9785818
Asma	58150	1115912	1174062	
TOPLAM	58150	1115912		1174062
GENEL TOPLAM				18684214

2006 yılı verilerine göre, 9'u kamu kuruluşu, 484'ü özel sektöre ait olmak üzere toplam 493 adet işletme, meyve ve asma fidanı için sertifika ve etiket talebinde bulunmuş, bu talebe karşılık toplam 18.684.214 adet meyve ve asma fidanı ile 3.315.580 adet anaç fidanı sertifikalandırılmıştır (Çizelge 6.2 ve Çizelge 6.3, Anonim 2006).

Çizelge 6.2. 2005 Yılı Sertifikalı Aşılı/Aşısız Asma Fidanı, Çilek Üretimi ve Sektörlere Göre Dağılımı (Anonim 2006)

Sektörler	Üretici Sayısı	Asma Fidanı	Asma Anacı	Çilek	TOPLAM
Kamu	9	77750	-		
Özel	484	3939340	1142200	30945000	
TOPLAM	493	4017090	1142200	30945000	77658704

2005 yılında kamu ve özel sektör eliyle üretilen aşısız meyve ve asma fidanı üretim miktarları ise Çizelge 6.3'de sunulmaktadır. 2005 yılı verilerine göre kamu ve özel sektör eliyle toplam 3315580 adet sertifikalı anaç niteliğinde aşısız meyve ve asma fidanı üretilmiştir.

Çizelge 6.3. 2005 Yılı Sektörlere Göre Sertifikalı Aşısız Meyve ve Aşısız Asma Fidanı (Anaç) Üretimi (Anonim 2006)

Anaç Türleri	Kamu Sektörü	Özel Sektörü	Toplam	Genel Toplam
Asma anacı	217800	885000	1102800	-
Elma Anacı	22000	2187780	2209780	-
Antepfıstığı Anacı	3000	-	3000	-
Toplam	242800	3072780	-	3315580

2005 yılında kamu ve özel sektörlere ait kuruluşlardan tarafından talep edilen aşılı ve aşısız meyve-asma türlerine ait toplam 10.918.223 adet etiket talebi karşılanmıştır (Çizelge 6.4). Çizelgenin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, bu talebin 101.782 adeti kamu sektörüne, 10.816.441 adeti özel sektöre aittir. En fazla etiket talebini 10365465 adet ile aşılı meyve fidanı alırken, bunu sırasıyla, aşılı asma fidanı etiketi, aşısız meyve fidanı etiketi, aşısız meyve fidanı etiketi, aşısız asma fidanı etiketi ve çilek izlemiştir.

Çizelge. 6. 4. 2005 Yılı Sektörlere Göre Aşılı ve Aşısız Fidan Etiket Miktarları
(Anonim 2006)

	Kamu Sektörü	Özel Sektör	TOPLAM
Aşılı Meyve Fidanı Etiketi	93043	10272422	10365465
Aşılı Asma Fidanı Etiketi	1163	514229	515392
Aşısız(anaç) Meyve Fidanı Etiketi	3220	11040	14260
Aşısız (anaç) Asma Fidanı Etiketi	4356	17700	22056
Çilek Etiket Miktarı	-	1050	1050
TOPLAM	101782	10816441	10918223

6.3. Yasal Zemin

Ülkemizde tohumluklarla ilgili üretim, tescil, sertifikasyon, kontrol ve ticaret işlemleri ilk olarak 1963 yılında yürürlüğe giren 308 Sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun ve bu Kanuna bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklere göre yürütülmüştür. 1960'lı yıllarda çıkarılan bu yasa ile tohumculuk sistemi, üretimden ticarete kadar Devletin ağırlıklı görev aldığı bir yapıyı ortaya koymuştur.

1985 yılından itibaren fidan üretiminin özel sektöre kaydırılması amacıyla bazı çalışmalar başlatılmıştır. Bu doğrultuda 1988 yılından itibaren kamu kuruluşlarına bir genelge gönderilerek, fidan üretimlerinin kademeli olarak azaltılması; özel sektöre damızlık materyal sağlamak amacıyla anaç ve kalem damızlıklarının genişletilmesi, mevcut anaç ve kalem damızlıklarının artırılması ve çeşitlendirilmesi istenmiş ve ekonomik ömrünü dolduran damızlıkların yenilenmesi planlanmıştır (Gençtan ve ark 2004, Anonim 2007b).

Sertifikasyonun amaçları doğrultusunda ülkemizde yetiştirilen ve fidan üretim programlarında yer alan bütün meyve ve üzüm çeşitleri ve bunların anaçları 3 Mayıs 1990 tarih ve 20507 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak tescil edilmiştir (Uslu 2006).

1991 yılında "Meyve Üzüm Çeşitleri ve Anaçlarının Tescili ile Fidan Sertifikasyonunun Genel Esasları" hakkında bir talimat çıkarılmıştır. Bu talimata bağlı olarak da il müdürlüklerindeki ilgili elemanların eğitimi sağlanarak, fidanların sertifikasyonu işlemi başlatılmıştır

Sonrasında, 308 sayılı yasa çerçevesinde 5.01.1997 tarihinde 22868 sayılı Gazete'de yayımlanan 11 no'lu Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği doğrultusunda sertifikasyon işlemleri sürdürülmüştür. Daha sonra bu tebliğ, 9.07.2006 tarih ve 26223 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Meyve/Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanların Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ve 23.01.2007 tarih ve 26412 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Meyve ve

Asma eşit/Anaç Damızlığı Fidan retim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ'lerle revize edilmiştir. 5553 sayılı yasa kapsamında hazırlanan ilgili ikincil mevzuatın yürürlüğe girmesine kadar sertifikasyon işlemleri bu tebliğ kapsamında yrtlmeye devam edecektir.

1999 yılında Bakanlığımızca 04.07.1999 tarihli ve 23475 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "ilek Fidelerinin Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar" Tebliği ile ilek fidesi sertifikasyonu uygulamaya konmuştur.

Ülkemizde halen tohumlukların tescili, kontrolü, sertifikasyonu, üretimi, satışı, dağıtımı, ithalatı, ihracatı ve tohumculukla ilgili diğer faaliyetler; 08 Kasım 2006 tarih ve 26340 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile yürütülmektedir. İlgili AB mevzuatına uyum çerçevesinde ikincil mevzuatın (her ürün grubuna özel tohum ve fide çoğaltım materyaline ilişkin mevzuat-dikey düzenleme) hazırlanmasına imkân tanıyan ve sektördeki yeni gelişmelere cevap verebilecek bu kanunla, tohumluk üretim alanları ve bölgeleri belirlenmiş, gerçek ve tüzel kişilerin ruhsatlandırılması ve tazminat taleplerine ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiş, ayrıca tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu statüsünde alt birlikler ve Tohumculuk Kanununun yayımlandığı tarihten itibaren en az 3 meslek kuruluşunun bir araya gelmesi suretiyle Türkiye Tohumcular Birliği'nin kurulmasına ilişkin yasal zemin hazırlanmıştır.

ereve kanun niteliğindeki 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu altında Kanunun yayım tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde ikincil mevzuatların yürürlüğe girmesi gerekmektedir. AB ilgili mevzuatlarına uyum kapsamında hazırlanan yönetmelik taslakları ve mevcut durumları aşağıda sunulmuştur (Anonim 2007a);

1. Sebze Tohumlarının Pazarlanmasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)

2. Tane Baklagil ve Yem Bitkileri Tohumluklarının Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)

3. Meyve / Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (ABGS'ye görüş için gönderilmiştir)

4. Patates Tohumluklarının Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
5. Süs Bitkileri Çoğaltım Materyallerinin Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
6. Sebze Fidelerinin Tedarik, Üretim ve Ticaretine Dair Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
7. Tahıl Tohumluklarının Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
8. Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınmasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
9. Yağlı, Lifli, Tıbbi ve Aromatik Bitki Tohumluklarının Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
10. Şeker Pancarı Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik (Taslak hazır, Hukuk Müşavirliği'ne gönderilme aşamasında)
11. Tohumluk Üretim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik (Taslak, TÜGEM tarafından hazırlanmıştır).
12. Yetki Devrine İlişkin Yönetmelik (Yönetmelik çalışmaları devam ediyor)
13. Tohumluk Üretici Kuruluşlarının ve Bayilerin Yetkilendirme ve Denetimi ile İlgili Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik (Yönetmelik çalışmaları devam ediyor)
14. Orman Yetiştirme Materyallerinin Sertifikasyonu ve Pazarlanmasına İlişkin Yönetmelik (Çevre ve Orman Bakanlığına Protokol çerçevesinde devredilmiştir).

6.4. Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği'nin Ana Hatları

Tebliğ dâhilinde sertifikalı fidan üretim materyali ve fidanı ancak tebliğdeki esaslara uymayı taahhüt eden kişi ve kuruluşlarca üretilebilir. Sertifikalı fidan üretimi gerçekleştirecek üreticilerin ise üretim materyallerini elde etmek üzere kendi damızlıklarını kurmaları ve bu damızlıkları tebliğde belirtilen kurular tarafından üretilmiş Baz Materyalle kurmaları gereklidir. Çeşit/Anaç damızlık ana parseli kuracak üretici kuruluşlarda aranacak şartlar; hastalık test laboratuvarına sahip olması ve zararlı organizmalar konusunda ilgili konu uzmanlarının bulunması ve uzmanlık belgesinin ibrazı veya bir sözleşme ile bu hizmetin alınması ve belgelendirilmesi gereklidir.

Sertifikalı fidan üretimi için üreticilerin öncelikle Tarım İl Müdürlüğü'nden Üretici Belgesi alması gereklidir. Üretici Belgesi alabilmek için Kontrol ve Bitki Koruma Şube Müdürlükleri tarafından yapılan kontrollerle aranan koşullar şu şekildedir;

- 1) Üreticinin kendisinin Ziraat Mühendisi olması veya kamu kuruluşu olması ya da çeşit/anaç damızlığı veya üreticide fidan üretimi için en az bir Ziraat Mühendisi çalıştırıldığına dair sigorta bildiriminin bulunması,
- 2) Kamu kurum ve kuruluşları hariç, çalıştırılan Ziraat Mühendisinin sigorta bildirim cetvelinin her 6 ayda bir Tarım İl Müdürlüğü'ne üretici tarafından ibrazı,
- 3) Üreticinin en az 10 da arazi ve bu arazide kullanmak üzere yeterli alet ve ekipmana ya da bunların üretici tarafından en az 5 yıllığına kiralandığını gösteren bir belgeye sahip olması,
- 4) Virüsten arî fidan üretiminin tamamıyla kapalı sera ortamında yapılması ve bu üretim için üreticinin en az 500 m²'lik bir serası olması ya da bu serayı en az 5 yıllığına kiraladığını gösterir bir belgeye sahip olması.

Üretici Belgesi olan üreticinin üretim yaptığı parsellerin kontrol ve sertifikasyonu için fidan üretim parselinin bulunduğu ilin Tarım İl Müdürlüğü'ne, Müdürlükten temin edilecek bir Beyanname ile üreticilerin kendilerinin ilgili kuruluşlardan alacakları Toprak Analiz Raporu ve Nematod Tahlil Raporu sunmaları ve her sertifikasyon

ünitesi¹⁰ için ayrı bir beyanname vermeleri gereklidir. Beyannamede parselde yetiştirilen fidanların türü, çeşidi, anacı ve miktarı belirtilmektedir. 1000 adetten daha az fidanlar için beyanname kabul edilmemektedir ve parselde yetiştirilen tüm çeşitler için ayrı bir beyanname düzenlenmektedir.

Tarım İl Müdürlüğü tarafından onaylanan beyannameler 15 gün içinde üreticiye gönderilmektedir. Tespit edilmesi halinde üzerindeki bilgiler hatalı ve sahte olan beyannameler onaylanmış olsa dahi iptal edilir ve yetiştirilen ürün için kontrol raporu düzenlenmez. Virüsten arı sertifikalı fidan üretimi için beyannameler aynı yılın (sertifika düzenlenmesine esas olacak fidanlık parseli kontrollerinin yapılacağı yıl) 1 Ocak-31 Mart tarihleri arasında, meyve ve asma çeşit ve anaç damızlık materyalleri ile açık köklü, tüplü ve çelikten üretilen meyve ve asma fidanları için aynı yılın 1 Ocak-30 Nisan tarihleri arasında sunulur. Beyannameler ancak, tescil edilmiş ve “Milli Çeşit Listesi”nde yayımlanmış çeşitler için düzenlenir. Diğer bir deyişle tescil edilmeyen ve Milli Çeşit Listesinde yer almayan çeşitlerin sertifikasyona tabi tutulmaları mümkün değildir.

Onaylanan beyannameler doğrultusunda, fidan üretim parselleri Tarım İl Müdürlüğü, Bitki Koruma ve Kontrol Şube Müdürlükleri tarafından, baz materyal niteliğindeki damızlık üretim parselleri ile çeşit ve anaç damızlık parsellerinin kontrolü ise Tarım İl Müdürlüğü, Ziraî Mücadele Araştırma Enstitüleri ve/veya ilgili Araştırma Enstitüleri ve Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlükleri tarafından üreticinin müşahitliğinde kontrol edilir.

Kontroller, vejetasyon başında ve sonunda (söküm döneminde) olmak üzere iki kez görsel olarak yapılır. Kontroller, beyannamedeki bilgilerin doğruluğu, fidanlıktaki anaçlar ile bunlara aşılardan çeşitlerin sağlık durumları, ismine doğruluk ve ambalajlama ve etiketlemenin Tebliğ’de belirtilen esaslara uygunluğu üzerinedir.

¹⁰ Her beyannamenin temsil ettiği parsel bir sertifikasyon ünitesini temsil eder.

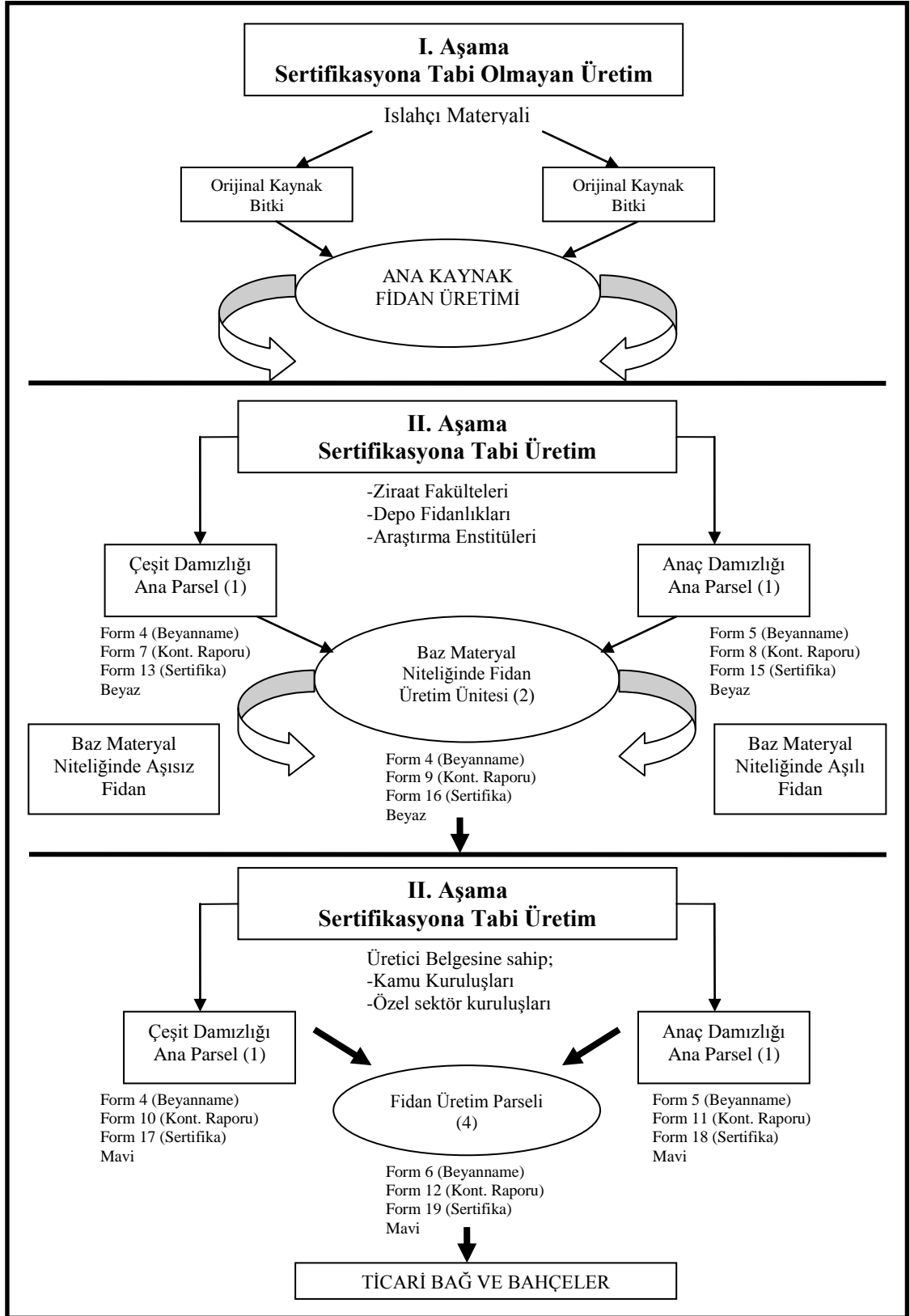
Olumlu sonuç alan parseller için kontrolü yapan görevlilerce Fidanlık Kontrol Raporu düzenlenir. Tarım İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen fidanlık kontrollerinin Türkiye genelinde üretimin % 10' unu geçmeyecek şekilde KORGEM ve TTSM tarafından müştereken tesadüfi olarak belirlenen tür ve kuruluşlarda KORGEM'in görevlendirmesi ile TTSM tarafından ikinci bir kontrol yapılır. TTSM ve Tarım İl Müdürlüğüne ayrı ayrı yapılan kontrol sonuçları karşılaştırılarak farklılık olup olmadığı belirlenir. Şayet farklılık söz konusu ise sertifikalandırılmak üzere TTSM tarafından düzenlenen kontrol raporu esas alınır. Denetim amaçlı kontrol raporunun bir sureti TTSM tarafından KORGEM ve İl Müdürlüğüne gönderilir.

Kontrollerin tamamlanmasından sonra etiket ve sertifika almak isteyen üreticiler¹¹, TTSM tarafından yayımlanan "Etiket Talep Dilekçesi" ve "Talep Formu"nu doldurarak, Tarım İl Müdürlüğü'ne vermelidirler. Tarım İl Müdürlüğü, uygun bulunan başvurulara ilişkin beyanname, kontrol raporunun aslı ve etiket talep formunu son kontrol tarihinden itibaren en geç 30 gün içinde TTSM'ye gönderir. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı adına sertifika düzenlemeye yetkili ve Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'ne bağlı kuruluş olan TTSM, sertifikalandırılan her bir fidandan alınan "sertifikasyon ücreti" ve verilen her bir etiketten alınan "etiket bedeli"nin tahsil edilmesinden sonra sertifika ve etiket düzenler.

Fidan ve fidan üretim materyalleri için düzenlenen sertifika ve etiketler o üretim yılı için geçerlidir.

Türkeli 2007, meyve/asma çeşit ve anaç damızlığı fidan üretim materyali, fidan üretimi ve bu materyallerin kontrol safhalarını Şekil 6.1'de gösterildiği gibi özetlemiştir.

¹¹ Etiket talebi kontrolün yapıldığı yılda yapılmalıdır.

Şekil 6.1. Türkiye’de meyve/asma çeşit ve anaç damızlığı fidan üretim materyali, fidan üretimi ve bu materyallerin kontrol safhaları (Türkeli 2007)

Etiketleme: Tebliğdeki standartlara göre boylarına ayrılan fidanlar, ambalaj veya demetler halinde satışa arz edilirler.

Etiketlerin üzerinde aşağıdaki bilgiler bulunmalıdır.

1- 308 ve 6968 Sayılı Kanunların yürütülmesinden sorumlu otorite olarak "Tarım ve Köyişleri Bakanlığı" ibaresi,

2- Sertifika ve etiketi düzenleyen yetkili otorite olarak TTSM ismi,

3- Üreticinin adı, adresi, kodu,

4- Tür, çeşit ismi, varsa klon numarası

5- Çeşit / anaç damızlığı fidan üretim materyali veya fidanı mı olduğu,

6- "SERTİFİKALI" buna ilaveten virüsten arı olanlar için "VİRÜSTEN ARI" ibaresi,

7- Etiketin seri numarası ve tarihi

8- Etiketin bağlandığı ambalajdaki çeşit/anaç damızlığı fidan üretim materyalinin veya fidanların cinsi, adedi, tohum miktarı

9- Parti numarası

TTSM, etiket seri numarasını il kodları ile birlikte numaralandırır ve kayıtları bilgisayara işler.

Etiket renkleri;

- Ana parsellerden elde edilen SERTİFİKALI çeşit/anaç damızlığı fidan üretim materyali için (1 Nolu Ünite) –Beyaz Üzerine Mor Kuşak
- Baz Materyal niteliğinde SERTİFİKALI çeşit/anaç damızlığı fidanlar/fidan üretim materyalleri için (2 Nolu Ünite) –Beyaz
- Fidanlıklardaki çeşit/anaç damızlık parsellerinden elde edilen SERTİFİKALI fidanlar/fidan üretim materyalleri için (3 Nolu Ünite) –Beyaz Üzerine Mavi Kuşak
- SERTİFİKALI fidanlar için–Mavi'dir.

Etiketlemede etikette belirtilen miktardaki fidan veya fidan üretim materyali ayrılır ve etiketler üretici tarafından ambalajlara bağlanır veya yapıştırılır. Üreticiler Tarım İl Müdürlüğü'ne ambalajlama ve etiketleme ile ilgili bilgi vermek zorundadırlar. Bilgi

verilmemesi halinde Tarım İl Müdürlüğü bilgi vermeyen üreticinin Üretici Belge'sini iptal eder.

Şekil 6.2'de 308 sayılı kanun kapsamında Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği doğrultusunda kullanılan meyve ve asma etiketi sunulmaktadır.

 TÜRKİYE	Tür: ASMA	Anaç: 5BB	T.C. TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü Kanun No: 3008		 TTSM
	Çeşit: SYRAH				
	Niteliği: AÇIK KÖKLÜ AŞILI FİDAN				
	Üretici Kodu: 45.291	Üretim Yılı: 2006	50 Bitki için geçerlidir.		
	Üretici Adı: ERGUN ÇETİN TEL: 0236 714 43 44/715 25 28 GAZİLER MAH. 590 SOK. NO: 30/1 SALİHLİ/MANİSA		Etikette Adı ve Kodu Belirtilen üretici bu etiketteki tüm bilgilerden sorumludur.	Seri No F-18259903	

Şekil 6. 2. Tebliğ kapsamında kullanılan sertifikalı meyve ve asma etiket örneği

Sert çekirdekli meyvelerin sertifikasyonunda bazı mantar ve bakteri etmenleriyle birlikte aşağıdaki virüs hastalıkları da dikkate alınmaktadır (Çağlayan vd. 1999);

- Şeftali mozaik virüsü
- Erikte dar yapraklılık virüsü
- Ahududu halkalı leke virüsü
- Elma Klorotik yaprak leke virüsü
- Erik- Prunus nekrotik halkalı leke virüsü
- Şarka virüsü
- Kiraz yaprak kıvrılma virüs hastalığı

6.5. Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlanmasına İlişkin Yönetmelik Taslağı'nın Ana Hatları

Bir örneği EK-1'de sunulan ve ABGS'ye görüş için gönderilen yönetmelik taslağı, genel olarak Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği ile aynı esaslar üzerine oturtulduğu ve ilgili AB mevzuatlarına uyumun söz konusu taslağın yayınlanmasından itibaren en geç bir yıl içinde yayımlanacak **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı** ile sağlanmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Ambalajlama ve standartlarla ilgili esasların yine aynı talimatla düzenlenmesi planlanmıştır. Taslak hükümleri uyarınca, söz konusu talimat yayımlanıncaya kadar, 5 Ocak 1997 tarih ve 22868 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2006/35 sayılı Tebliğ ile revize edilen (09.07.2006 tarih ve 26223 sayılı Resmi Gazete) Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinin, Yönetmelik taslağı hükümlerine hâle getirmeksizin uygulanmasının devamına karar verilmiştir.

Bu taslağa göre, üretimi yapılacak ya da ithal edilecek meyve/asma üretim materyalinin ait olduğu çeşit ve anaçların kayıt altında olması ve sertifikalı üretim materyalinin Bakanlık tarafından yetki verilen gerçek ve tüzel kişilerce üretilmesi ve pazarlanması gereklidir. Taslak yönetmelik hükümlerine göre belgelendirilen fidan ve üretim materyallerinin 10.06.2005 tarih ve 25841 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik esaslarına göre belgelendirilmesi durumunda organik fidan/üretim materyali olarak belgelendirilmesi söz konusudur.

Sertifikalandırma için İl Müdürlüğü ya da Bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşa uygun olan beyanname¹² ve fidan üretici belgesi sureti, üretilen materyale ait menşei sertifikasının aslı ve onaylı sureti, bitki yetiştirme ruhsatı, toprak analiz raporu, parselleri gösteren krokiler, bir ve üç no'lu üniteler için üretim materyali kapasite raporu verilmesi gereklidir. Bir, iki ve üç no'lu üniteler için beş nüsha, dört no'lu

¹² Her beyannamenin temsil ettiği parsel bir sertifikasyon ünitesini temsil eder.

üniteler için üç nüsha düzenlenecek (dört nolu ünite-virüsten ari üretim için dört nüsha) beyannamelerde çeşit anaç listeleri Meyve, Asma Çeşit Listesi'nde yayımlandığı gibi yazılmalıdır. Virüsten ari üretimler için 1 Ocak-31 Mart tarihleri arasında verilen beyannameler diğer üretimler için 1 Ocak-31 Mayıs tarihleri arasında verilir. Üzerindeki bilgiler hatalı ve sahte olan beyannameler onaylanmış olsa dahi iptal edilir ve yetiştirilen ürün için kontrol raporu düzenlenmez; düzenlenmiş kontrol raporlarına sertifikalandırma yapılamaz.

Bir, iki ve üç no'lu ünitelerin¹³ kontrolleri, İl Müdürlüğü, hastalık kontrol kuruluşu, hastalık kontrol kuruluşu ve sertifikasyon kuruluşlarından konu uzmanlarının katılımı ile dört nolu ünitelerin kontrolleri, İl Müdürlüğü Kontrol Şubesi ve Bitki Koruma Şubesi tarafından birlikte veya bakanlığın yetki verdiği kuruluş tarafından yapılır. Bu kontrollere, ihtiyaç duyulması halinde ilgili hastalık kontrol kuruluşu veya TTSMM den konu uzmanları da davet edilebilir. Dört no'lu ünitelerde virüsten arî üretim yapılıyorsa kontrole ilgili türdeki hastalık kontrol kuruluşu da katılır.

İsmine doğruluk kontrolü çeşit ayırımının en iyi görüldüğü dönemde en az iki defa kontrol edilir. Hastalık ve zararlılarla bulaşıklık yönünden parselde bulunan her bitki vejetasyon dönemi ve söküm döneminde olmak üzere en az iki defa kontrol edilir. Kontrole esas birim, bir ve üç no'lu ünitelerde bitkilerin tümü, iki ve dört nolu ünitelerde ünitedeki üretim materyali sayısının % 1'idir. Bu oran % 10'a kadar çıkarılabilir. Bir, iki ve üç nolu ünitelerde yapılan makroskobik kontrollerle birlikte serolojik testlerin yapılması ve belgelenmesi gerekir. Bir ve üç ünitelerde hastalık ve zararlı etmenlerle bulaşık ağaç veya omca görülmesi halinde, üreticiden bu etmenlere karşı tekniğine uygun mücadele yapması istenir. Mücadeleden olumsuz sonuç alınırsa materyaller imha edilebilir.

Bunun yanında izolasyon mesafesi¹⁴, standartlar yönünden kontroller yapılır. Kontrolörler, parsele dikilen bitkilerin menşei ile ilgili diğer kayıtları da üreticiden

¹³ Bir ve üç no'lu ünitelerde her ağaç veya omca, iki ve dört no'lu ünitelerde her çeşit/anaca ait parsel ayrı bir sertifikasyon ünitesidir.

¹⁴ İki ve dört no'lu ünitelerde her parsel belirgin şekilde birbirinden ayrılmış olmalıdır. Açık alanda yapılan üretimlerde parseller arası mesafe en az bir metre olmalıdır.

isteyebilir ve inceleyebilir. Söküm öncesindeki uygulamalar ve kontroller 69/68 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanununa göre yapılır. Kontroller beyanname başvurusunun yapıldığı aynı takvim yılında yapılır. Kontroller sonucunda, sertifikasyonu engelleyen hususların yetiştirici tarafından giderilmesinin mümkün olduğu durumlarda yetiştiriciye Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında yer alacak “Parsel Kontrol İhbarnamesi” verilir. Belirtilen süre sonunda bu hususun yerine getirilip getirilmediği kontrol edilir. Yerine getirilmezse sertifika düzenlenmez. Standartlar yönünden kontrol edilen üretim materyallerinin standartlara uymadığı tespit edilirse, uymayan üretim materyalleri beyannamedeki üretim materyali miktarından düşülür.

Kontrolör, bir ve üç no’lu üniteler için Üretim Kapasite Raporunu düzenler. Parsel kontrolünün tamamlanmasından sonra da Parsel Kontrol Raporu düzenler. Üretici bir ve üç no’lu ünitelerde üretimin yapıldığı her yıl bitki muayene raporu almalıdır. Üretici kontrol raporunun asıl nüshası ile Etiket Talep formunu kontrol tarihinden en geç 30 gün içinde TTSM’ye gönderir ve TTSM’nin gönderdiği etiketi her fidana bağlar. Bununla birlikte üretici söküm dönemi kontrol raporuyla sertifikasyon kuruluşuna başvurur ve sertifika düzenlenir. İki ve dört nolu ünitelerde, fidanlar için düzenlenen sertifika ve etiketler, sertifikanın veriliş yılını takip eden senelerde, talimatta belirtilen söz konusu tür için sertifikasyona esas teknik şartlara uygun sürelerde, her sene Bitki Muayene Raporu başvuru kuruluşuna ibraz edildiği takdirde geçerlidir. Virüsten arî üretimlerde ise serolojik test ve diğer testlerin sonuçlarına ait asıl belgeler üretici tarafından gönderilmedikçe sertifika düzenlenmez.

Tarım İl Müdürlüğü veya Bakanlıkça yetkilendirilen kuruluş eliyle gerçekleştirilen fidanlık kontrollerinin (dört no’lu ünite) Türkiye genelinde üretimin % 10’ unu geçmeyecek şekilde KORGEM ve TTSM tarafından müştereken tesadüfi olarak belirlenen tür ve kuruluşlarda KORGEM’in görevlendirmesi ile TTSM ve hastalık kontrol kuruluşu tarafından denetleme yapılır.

Etiketleme: Taslaktaki standartlara göre etikette aşağıdaki bilgiler yer almaktadır;

- a) Etiketı dzenleyen sertifikasyon kuruluşunun adı ve logosu
- b) Üretim partisinin numarası,
- c) Üretim Yılı,
- d) Tür adı,
- e) Çeşit adı,
- f) Üretim materyalinin sınıfı,
- g) Üretici firmanın adı ve adresi.
- h) Anaç ismi
- I) Virüsten arı” dir ibaresi

Etiket renkleri, ön temel materyal için, beyaz üzerine mor kuşak, temel materyal için beyaz, sertifikalı materyal için mavidir.

7. Sonuç ve Öneriler

Seçilen Üye Ülkelerin ulusal mevzuatları incelendiğinde, AB mevzuatlarında belirtilen sağlık koşullarından daha katı koşulları olan çoğu uluslararası sertifikasyon protokolleriyle uyumlu sertifikasyon programlarını uygulamaktadırlar. İkincil mevzuatların temel çerçevesi AB direktifleriyle çizilmesine rağmen sertifikasyon programlarının içerikleri ve ulusal protokoller değişebilmektedir. İncelenen sertifikasyon sistemleri arasında özellikle İtalya, İspanya ve Fransa'nın sertifikasyon programları oldukça katıdır. Hazırlanan ikincil mevzuatta, bu sistemlerden yararlanılmasının ileride uygulama açısından değer taşıyacağı düşünülmektedir. Letonya, AB'nin asma ve meyve sertifikasyonu ile ilgili tüzüklerini anlaşılır ve sade bir şekilde ulusal sertifikasyon sistemine aktarabilmeyi başarabilmiştir. Bu anlamda Letonya'nın asma ve meyve ile ilgili tüzüklerinden yararlanmak mümkün olabilir.

Uyum çalışmalarına katkı sağlamak üzere, ilgili AB mevzuatına uyum kapsamında hazırlanan, 8.11.2008 tarihine kadar yürürlüğe girmesi gereken ve bir örneği EK-1'de sunulan **Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı**'nın ABGS'ye gönderilen metni (Anonim 2007c) incelenmiş ve detayları aşağıda sunulan tavsiye ve görüşlere ulaşılmıştır.

1. Zorunlu Sertifikasyon ya da Gönüllü Sertifikasyon: AB asma sertifikasyon programı zorunlu olmasına rağmen, meyve sertifikasyon programı gönüllüdür. Ancak, ülkemizde asma ve meyve sertifikasyonu ile ilgili bugüne kadar yayımlanan tebliğ ve yönetmelik taslağı her iki materyal için zorunlu sertifikasyon programını ortaya koymaktadır. Ülkemizde ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arî fidan üretimi için gerekli olan anaç/çeşit ve kalem damızlık parsellerinin oluşturulamaması nedeniyle, fidan üretimi ve kontrolünde dolayısıyla sertifikalı fidan üretiminde önemli problemler olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, asma ve meyve için önce zorunlu daha sonra meyve için kademeli olarak diğer AB ülkelerinde olduğu gibi (örneğin, Almanya, Fransa, İtalya) gönüllü sertifikasyon programına geçilmesi önerilmektedir.

2. Yeni Meyve Sertifikasyon Sistemi: 92/34/AET sayılı Direktifi güncelleme çalışmaları kapsamında hazırlanan taslak direktif görüşe açılmıştır. 92/34/AET sayılı direktifte çeşit tanımının olmaması, direktifin zayıf noktalarından biri olarak nitelendirilmiştir. Bunun yanında önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, direktifte yer alan “pazarlama” ve “tedarikçi” tanımları da son gelişmeler ışığında yetersiz kabul edilmektedir. Klon tanımı da taslağa dâhil edilmiştir. Ülkemizde AB’ye uyum kapsamında hazırlanan yönetmelikte “çeşit”, “üretici” (92/34/AET sayılı Direktifte geçen tedarikçi tanımına eşdeğer) ve “pazarlama” tanımına yer verilmiş, ancak pazarlama tanımı, 92/34/AET sayılı direktifte geçen şekliyle yönetmeliğe dahil edilmiştir. “Üretici” tanımı ise direktifi güncellemeye iten sebeplerden biri olarak gösterilen ithalat kavramından bahsetmemektedir. Gerçi, taslak yönetmelikte ithalat ve ihracatla ilgili usul ve esasların her yıl Bakanlık tarafından belirlenecek bir genelge ile düzenleneceği ifade edilmiştir. Tüm bu hususlar dikkate alınmalıdır. Bu durumda “pazarlama” tanımının 2002/11/AT sayılı direktifte geçen ya da güncelleme çalışmalarına konu olan taslaktaki şekliyle yönetmeliğe dahil edilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde “Klon” tanımı da eklenmelidir.

3. Ortak tanımlar: Anlam ve kavram kargaşasına yol açmamak için AB’ye uyum kapsamında hazırlanan yönetmelikte yer alan tanımların isimlerinin ve içeriklerinin, ya AB direktiflerinde yer alan şekliyle yer alması ya da uluslararası sertifikasyon programları ya da protokollerinde kullanılan şekliyle yer alması uygun olacaktır.

4. EPPO Sertifikasyon Programı: 92/34/AET sayılı Direktifin revizyonu henüz tamamlanmamasına rağmen, yeni Direktifin sertifikasyonla ilgili teknik detayları içermeyeceği, ancak EPPO sertifikasyon programları gibi uluslararası kabul edilen bir standardı referans alacağı açıktır. Asma fidanlık materyalinin sertifikasyonu ile ilgili sadece asma yaprak kıvrılması virüsü ve asma kısa boğum virüsünden arınmışlığı şart koşması nedeniyle eleştiri toplayan 68/193/AET sayılı Direktif ise 2002/11/AT ve 2005/43/AT sayılı Direktiflerce tadil edilmiştir. Ancak, bu direktiflerle yapılan düzenlemelerin de bir asma çoğaltım materyalinin sertifikasyon sistemine dâhil edilebilmesi için gereken minimum hastalıklardan arılık açısından, özellikle EPPO

standartlarının gerisinde kaldığı dikkati çekmektedir¹⁵. Bu nedenle, bazı AB Üye Devletlerinin Direktifte tanımlanan sağlık şartlarından daha katı şartları olan sertifikasyon programlarını uyguladığı bilinmektedir. Bu bağlamda, şu sıralar AB'ye uyum kapsamında asma ve meyve sertifikasyon sistemi ve pazarlamasıyla ilgili kendi ulusal mevzuatını hazırlama aşamasında olan ve mevcut damızlıklarının bir çoğunun virüs ve kanser gibi hastalıklarla bulaşık olduğu bilinen ülkemizde, hastalık ve zararlılardan arı fidan üretimi son derece önemlidir. Bu bağlamda, taslak yönetmelikte bilhassa EPPO ya da NAPPO gibi uluslararası bir sertifikasyon programının baz alınması son derece faydalı olacaktır. Taslak yönetmelikte hiçbir sertifikasyon programına gönderimde bulunulmamış, sadece 69/68 sayılı Kanuna gönderimde bulunulmuştur. Taslak yönetmelikte diğer AB Üye Devletlerinin mevzuatlarında olduğu gibi sertifikasyon programı açıkça tanımlanmalı, virüsten arı ve virüs test edilmiş materyal için hangi zararlı organizmaların değerlendirildiği belirtilmelidir.

5. Meyve ve Asma için Ayrı Yönetmelikler: Meyve ve asma sertifikasyonunun tek bir yönetmelik taslağında birleştirilmesinin, AB asma ve meyve sertifikasyon direktiflerinin farklı akreditasyon hükümleri, farklı etiket bilgileri, farklı tanımlar, farklı sertifikasyon programları ve farklı kategoriler gibi bilgileri içermesi nedeniyle sakıncalı olabileceği düşünülmektedir. Üstelik, 92/34/AET sayılı Direktif güncellenme aşamasındadır. Bu nedenle tüm AB Üye Devletlerinin mevzuatlarında olduğu gibi asma ve meyvenin ayrı yönetmelikler halinde ele alınmasının uygulamada ortaya çıkabilecek bir takım sorunların önüne geçebileceği düşünülmektedir.

6. AB'ye Uyum: İlgili AB mevzuatlarına uyum kapsamında ve son zamanlarda yürürlüğe giren 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu çerçevesinde hazırlanan **Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlanmasına İlişkin Yönetmelik Taslağı**, organik fidan ve üretim materyali hükmünü içermesi dışında **Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği** ile aynı ana hatları paylaşmaktadır. Hatta söz konusu Yönetmelik kapsamında

¹⁵ Yeni düzenleme ile bulaşıcı dejenerasyon kompleksi; GFLV, ArMV, asma yaprak kıvrılması virüsü; GLRaV-1 ve GLRaV-3, yalnızca anaçlar için GFkV'den arınmışlığa özel vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte, çoğaltım materyalinin yayılmasını azaltan zararlı organizmaların mümkün olabilir en düşük düzeyde tutulmalıdır.

yayımlanacak **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı**'na atfedilen ekler aynı **Tebliğ**'de yer almaktadır ve söz konusu talimat yayımlanıncaya kadar bu Tebliğin, Yönetmelik taslağı hükümlerine hanel getirmeyen maddelerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Ambalajlama ve standartlarla ilgili esasların yine yeni talimatla düzenlenmesi planlanmıştır. Bu, standartlar ve ambalajlama ilgili esasların Tebliğin ilgili hükümleri uyarınca yürütüleceğı anlamına gelmektedir. Bu durumda yönetmelik taslağının ilgili AB mevzuatlarına büyük ölçüde uyumsuz olduğı, ancak asıl uyumun **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı** ile sağlanmasının planlandığı söylenebilir. Yönetmelik taslağı ve yeni oluşturulacak **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı**'nın en azından 92/34/AET sayılı meyve temel direktifi ve 2002/11/AT ve 2005/43/AT sayılı asma temel direktifleri ışığında (ya da doğrudan 68/193/AET ve 92/34/AET sayılı direktiflerin konsolide metinleri üzerinden) bir kez daha değerlendirilmesinin gerekli olduğı düşünülmektedir.

7. Teknik Talimatlar: Tek başına hazırlanan yönetmelik taslağı sertifikasyon için yetersizdir. Her ürün grubu için dikkate alınan zararlı organizmalar, sanitasyon teknikleri ve kullanılan protokoller farklılık göstermektedir. Bu nedenle hazırlanan yönetmelik taslağının uygulama kapsamında her ürün grubuna özel teknik talimatlar (sert çekirdekli, yumuşak çekirdekli, özellikle turunçgiller vs.) ile desteklenmesi gerekmektedir. Ülkemizde turunçgiller ve zeytin üretimi son derece önemlidir. Turunçgiller için diğ er sertifikasyon sistemlerinden ayrı olarak Fransa örneğı verilmiştir.

8. Akreditasyon ve Yetki Devri: Şu anda AB meyve sertifikasyon sistemi dâhilinde (92/34/AET sayılı direktif) tüm görevler delege edilebilmektedir. Ancak güncelleme çalışmaları kapsamında hazırlanan taslakta sadece resmi kontrollerle ilgili görevler delege edilebilmektedir. Ayrıca sorumlu resmi organın, her ne kadar 92/34/AET sayılı Direktifin güncelleme çalışmaları altında eleştirilse de tedarikçiler ve laboratuvarları akredite etmesi gerekmektedir. 92/34/AET sayılı Direktifin güncellenmesi için hazırlanan taslakta tedarikçilerin sadece kayıt altına alınması şartı varken laboratuvarların akreditasyonu koşulu ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte 68/193/AET sayılı Direktifte akreditasyonla ilgili özel bir hüküm mevcut değildir. Ülkemizde tüm bu

konuların Yetki Devrine İlişkin Yönetmelikle ele alınması planlanmaktadır. Bu nedenle en geç 8.11.2007 tarihinde yürürlüğe girecek Yetki Devrine İlişkin Yönetmelik'in 92/34/AET sayılı Direktifin güncelleme çalışmaları tamamlandığında, revizyona uğraması kaçınılmaz gibi gözükmektedir. Bu durumda ülkemizin en iyi ihtimalle 2013 yılında AB'ye üye olması beklendiğinden, Yetki Devrine İlişkin Yönetmelik'te tedarikçilerin basit tescili ve sadece resmi kontrollerin delege edilmesi hususunun dikkate alınmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

9. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO): 2002/11/AT sayılı direktifte ve 92/34 sayılı direktifi güncellemek için hazırlanan taslakta Genetiği Değiştirilmiş Organizmalarla ilgili yalnızca insan sağlığı ve çevre açısından uygun önlemlerin alınması halinde Üye Devletlerin GDO'lu ürünlere izin verebilecekleri belirtilmiştir. Ayrıntılı tarama toplantısında gündeme gelen konulardan biri de GDO'lu tohum ürünleri konusunda Türkiye'nin AB'ye tam uyumlu olmamasıdır. Hazırlanan yönetmelikte bu konuyla ilgili hiçbir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle, hazırlanan taslak yönetmeliğin gelecekte bu konuyla ilgili bir revizyona uğrayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, GDO'lu ürünler konusunun ülkemizde hangi mevzuatla düzenlendiği taslağa ilave edilmelidir.

10. Etiket Yerine Bitki Pasaportu: AB asma ve meyve (belirli ürünler için) sertifikasyon sistemi dâhilinde üzerinde uygun bilgilerin yer alması halinde etiket yerine Bitki Pasaportu kullanılabilir. Bitki Pasaportu listelerde yer alan bitkilerin üretim sezonu boyunca en az bir kere üretim yerinde belirli zararlı organizmalar yönünden kontrol edilmesi ve uygun bulunması halinde söz konusu kontrolün yapıldığını gösteren çiftçi ve ürünle ilgili bilgileri içeren bir belgedir. Bitki Pasaportu uygulamasıyla ürünün geriye dönük orijin takibini yapmak mümkündür ve bitki pasaportuna sahip bitkiler, Bitki Sağlık Sertifikasına gerek duyulmaksızın ve başka bir kontrole tabi tutulmaksızın Üye Devletler arasında serbestçe dolaşıma çıkabilmektedir. Ülkemizde 69/68 sayılı Zirai Karantina ve Mücadele Kanununun yerini alacak yeni kanun ve 2007 yılı Mali İşbirliği programı kapsamında teklif edilen ve söz konusu yeni kanunun çıkmasına bağlı olarak şartlı kabul edilen "Bitki Pasaportu Sistemi ve İşletmecilerin Kaydı" projesiyle Bitki Pasaportu Sistemine geçiş için zemin hazırlanmaktadır. Bu durumda gelecekte

asma ve bazı meyve türleri için etiket yerine Bitki Pasaportu kullanılması gündeme gelebilecektir.

11. Müzakere Pozisyon Belgesi: Türkiye, 2006 yılı T.C.-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı çerçevesinde kabul edilen “Türkiye’de Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi ve AB’ye Uyumu” projesi ile tohumculuk sektörünü AB’ye uyum kapsamında yeniden yapılandırmaktadır. Bununla birlikte, asma ve meyve sertifikasyonu ile ilgili üye ülkelerin müzakere pozisyon belgeleri incelendiğinde, bu alanda üye ülkelerin geçiş süresi ve istisna taleplerinin kabul edilmediği anlaşılmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, 2005/43/AT sayılı direktif uyarınca 2011 (Madde 5.1 ve 5.2) ve 2012 (Madde 5.3) yıllarına kadar Üye Devletlerin; zararlı virüs hastalıklarından, özellikle asma kısa boğum virüsü ve asma yaprak kıvrılması virüslerini, başlangıç çoğaltım materyali ve temel materyalin üretimi amaçlı ürünlerden elemine etmesinin gerekli olduğu şeklinde bir istisna vardır. Ayrıca, 92/34/AET sayılı Direktifte çoğaltım materyalinin, CAC materyalinin minimum koşullarını karşılamak zorunda olduğu, ancak resmi olarak kontrol edilecek tüm stoklar için bir yükümlülük bulunmadığı kaydedilmektedir. Bu bağlamda, uygulama anlamında uyum sağlanamadığı takdirde belirtilen zaman tahdidinde düşük standartlarla üretim yapma seçeneği de mevcuttur. Bu nedenle, en erken 2013 yılında üye olması beklenen ülkemizde müzakere pozisyon belgesinde asma ve meyve sertifikasyon sistemiyle ilgili herhangi bir geçiş dönemi ve istisna talebine gerek duyulmayacağı düşünülmektedir.

Taslak yönetmelikle ilgili yorum ve öneriler ise şu şekildedir;

Taslak Yönetmelik incelendiğinde,

1. Bu yönetmelikte geçen;...“Araştırma Kuruluşu”, ve “Fidanın Niteliği” tanımları, Yönetmelik taslağının 4. Maddesi Tanımlar Bölümünde yer almasına rağmen, tanımlar bölümü hariç taslak içerisinde kullanılmamıştır. Bu tanımların çıkartılması yerinde olacaktır. “Çoğaltım Materyali Kapasite Raporu” tanımı ise metin içerisinde “Üretim Materyali Kapasite Raporu” olarak geçmektedir. Bu nedenle uygun bir düzenleme yapılmalıdır.
2. Madde 4 (f) tanımı; “KKGM: Bakanlık, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünü,” şeklinde yeniden düzenlenmelidir.

3. Madde 5 (2) “Yurtdışından ithal edilen üretim materyalleri bir ve üç no’lu ünitelerin kurulmasında kullanılabilir” şeklinde bir hüküm içermesine rağmen, Madde 4 (p) **iki no’lu ünite** tanımı, iki no’lu ünitelerin de yurt dışından temel sertifika ile ithal edilen çoğaltım materyalleriyle kurulabileceğini belirtmektedir. Bu bölüm uygun şekilde düzenlenmelidir.
4. Yönetmelikte geçen Etiketleme kuralları (Ek-2) bölümündeki üretim materyalleri sınıfları; ön temel, temel, sertifikalı olarak belirtilmiştir. Ancak, bu sınıflar ilgili AB direktifleri ve Üye Devlet mevzuatlarında olduğu gibi tanımlanmamış ve koşulları belirtilmemiştir.
5. Kapsam Madde 2- (1) Bu yönetmelik EK 1’de yer alan meyve/asma türlerine ait tohumlukların sertifikasyon sistemi dâhilinde üretim ve pazarlanmasına ilişkin iş ve işlemleri kapsar... ifadesi, 1992L0034 sayılı Direktifin 1. Maddesi 2. bendinde yer aldığı üzere, “Bu yönetmelik EK 1 de yer alan meyve/asma türlerine ait tohumluklar ve hibritlerinin sertifikasyon sistemi dâhilinde üretim ve pazarlanmasına ilişkin iş ve işlemleri kapsar...” şeklinde düzenlenmelidir. Ayrıca, “Diğer cins ya da türlere ait anaçlar ile diğer bitki parçaları ya da bunların hibritleri, EK 1’de yer alan tür, cins ya da hibritlerinden birine ait bir materyale aşılırsa ya da bunların üzerlerine aşılacaksa, diğer cins ya da türlere ait anaçlar ile diğer bitki parçaları ya da bunların hibritleri de bu yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilecektir” ifadesi Madde 2’ye ilave edilmelidir.
6. Asma için çelik fidanlıkların bir bağ ya da stok fidanlık bünyesinde kurulamayacağı ve çelik fidanlıkların bir bağ ya da stok fidanlıktan minimum 3 metre uzaklıkta olması gerektiği belirtilmiştir. Taslakta bu koşul yoktur.
7. Taslakta yer alan “Bir no’lu ünite tanımı ön temel sınıftaki materyal üretiminin Bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından da yapılabileceğini ifade etmektedir (Metin yetkilendirilen kuruluşların özel sektör olabileceği anlamını da kapsıyor-Yetki Devri). Fakat, çalışmanın Almanya bölümünde yer aldığı üzere EPPO, bu aşamaya kadarki prosedürün hükümet ya da resmi bir teşkilat tarafından yerine getirilmesini önermiştir. Materyalin çoğaltılmasındaki sonraki aşamalar, resmi bir teşkilatın sıkı denetimi altında tutulmak kaydıyla özel sektöre aktarılabilirdiği bildirilmiştir. Bu konunun tekrar değerlendirilmesi yararlı olabilir.

8. Bir no'lu ünite, iki no'lu ünite, üç no'lu ünite tanımlarında izolasyon mesafelerinden bahsedilmiş, ancak bu izolasyon mesafeleri diğer AB Üye Ülkelerinin mevzuatlarında olduğu gibi (örneğin Letonya) yönetmelikte net bir şekilde tanımlanmamıştır. Sadece Madde 8 (b)'de açık alanda yapılan üretimlerde parseller arası mesafe en az 1 m olmalıdır ibaresi vardır. Bu mesafenin her materyal kategorisi ve her ürün grubu için yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Bu izolasyon mesafelerinin ya yönetmelikte ya da **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı'nda** her ürün grubuna özel olarak tanımlanması gereklidir.

9. Taslak yönetmeliğin Madde 15'inde ithalatla ilgili usul ve esasların her yıl Bakanlıkça yayımlanacak bir talimatla düzenleneceği belirtilirken, taslak yönetmeliğin Madde 5'inde ithal edilecek materyallerle ilgili hükümlerde yer almaktadır. Bu konu yönetmelik içerisinde tekrar düzenlenmelidir. Ayrıca, 68/193/AET ve 92/34/AET sayılı direktiflerde tanımlanan ithalatla ilgili hususlar tamamen taslak yönetmeliğe yansıtılmalıdır (örneğin, üçüncü ülkelerden ithal edilen materyalin eşdeğerliği-bu gibi konuların taslak yönetmeliğin Madde 15'inde belirtildiği gibi Bakanlıkça yayımlanacak bir talimatla düzenlenmesi gerekmektedir).

10. Geçici Madde 1'de belirtildiği üzere, Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı yayımlanıncaya kadar, Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde değişiklik yapılmasına dair tebliğ'in taslak yönetmelik hükümlerine aykırı olmayan maddelerin uygulanmasına devam edilmesinin uygulama anlamında sakıncalı olacağı düşünülmektedir. Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasından sorumlu kuruluşların (Taslak yönetmelikte tanımlanan KKGM, İl Müdürlükleri, TTSM, Yetki verilen kuruluşlar, hastalık kontrol kuruluşları, özel sektör vs.) çok olmasının taslak yönetmeliğin yorumlanmasında ve ülke çapında bir örnek bir uygulamanın sergilenmesinde sıkıntı verebileceği düşünülmektedir. Üstelik taslak yönetmelikte belirtildiği üzere, üretimden kontrole kadar hemen hemen tüm konuların Bakanlık tarafından yetki verilen kuruluşlara tevdi edilebilmesi sonucunda hem sorumlu resmi kuruluşların tevdi edilen görevler açısından yetki verilen kuruluşları hangi kriterlerle kontrol edeceği hem de bu kuruluşların hangi kriterlerle çalışacağının açık olmaması

ülke çapında birörnek bir uygulamayı güçleştirecektir. Bu nedenle Yetki Devri Yönetmeliği çok dikkatli hazırlanmalıdır.

11. Yönetmelik taslağında standart materyal tanımlanmamıştır. 68/193/AET sayılı direktifte asma için standart materyal mevcuttur ve etiket rengi sarıdır. 92/34/AET sayılı direktifte ise standart materyale karşılık gelebilen CAC materyali mevcuttur. Ayrıca taslak yönetmelikte referans-başlangıç materyallerde tanımlanmamıştır. Tüm materyal kategorisi tanımlarının 68/193/AET (konsolide metin) ve 92/34/AET (konsolide metin) sayılı direktiflerde belirtilen şekilde yapılmasının hem birörneklik hem de uygulama anlamında değer taşıyacağı düşünülmektedir.

12. Taslak yönetmelikte üreticinin hangi kayıtları kaç yıl süreyle tutacağı belirtilmemiştir. Tüm kayıtlar 3 yıl süreyle muhafaza edilmelidir. Yalnızca dağıtım faaliyetiyle uğraşan kayıt altına alınan kişinin tutacağı bilgiler için istisna söz konusudur.

13. Taslak yönetmelikte kontrollerde hangi hususların dikkate alınacağı açıkça tanımlanmamıştır. Ön temel, temel ve sertifikalı materyalin üretiminde şu kontroller gerçekleştirilmelidir

—Üretim aşaması başlamadan önce materyalin kalitesi

—Dikim materyali

—Materyalin bitki sağlığı normlarına uygunluğu

—Toprak uygulamaları için plan ve yöntem

—Bitkilerin genel işlenmesi

—Materyalin çoğaltımı ve hasat edilmesi

—Materyal, işletme ve çalışma araçlarına kimyasal uygulanması

—Materyalin paketlenmesi, depolanması ve nakliyatı

Taslak yönetmelikte bu kontroller açıkça tanımlanmalıdır.

14. Yetiştiricinin herhangi bir hastalık görülmesi durumunda servisi derhal bilgilendirmesiyle ilgili bir husus taslak yönetmelikte mevcut değildir.

15. Taslak yönetmeliğin Madde 8 (c) bölümünde yapılan kontrollerle ilgili olarak belirtilen hususun yerine getirilmemesi halinde sertifikalı olamaz raporu verileceği hükmü konulmuştur. Bu konuda Letonya örneğinde olduğu gibi materyalin istenen koşulları karşılamadığına karar verilirse, materyalin kalitesi de düşürülebilir şeklinde bir hüküm ilave edilebilir.

16. Madde 8 (4g) “Bir, iki ve üç nolu ünitelerde yapılan makroskobik kontrollere ilaveten bitkilerin virüslerden arı olduklarını belirlemek amacıyla serolojik testlerin yapılması ve belgelenmesi gerekir” şeklindedir. Bu bendin virüsten arı üretim yapılan dört no’lu üniteleri de kapsamı için “Bir, iki ve üç nolu ünitelerde **ve virüsten arı üretim yapılan dört no’lu ünitelerde** yapılan makroskobik kontrollere ilaveten bitkilerin virüslerden arı olduklarını belirlemek amacıyla serolojik testlerin yapılması ve belgelenmesi gerekir” şeklinde düzenlenmesi gerekir.

17. 2002/11/AT sayılı direktifte bilimsel amaçlar, denemeler, seleksiyon çalışmaları ve genetik çeşitliliği koruma amacıyla piyasada uygun miktarlarda çoğaltım materyalinin yer alması konusunda üreticilere izin verilebileceği ve 92/34/AET sayılı direktifte belirtildiği üzere denemeler, seleksiyon çalışmaları ve genetik çeşitliliği koruma tedbirleri için amaçlanan çoğaltım materyali ve meyve bitkileri için bir istisna varken taslak yönetmelikte bu konulara hiçbir gönderimde bulunulmamıştır. Bu konuları kapsayacak bir hüküm ilave edilmelidir.

18. 2002/11/AT sayılı direktifte her Üye Devlet’in uygun olması durumunda sertifikasyon için resmi olarak kabul edilen klon listesi oluşturması gerektiği bildirilmiştir. İspanya mevzuatında olduğu gibi “Kabul edilecek klonlar, diğer Avrupa Birliği üye ülkelerinin sertifikasyonuna uygun klonlar listesinde yer almalıdır” ibaresi taslak yönetmeliğin Madde 5.1’ine ilave edilebilir.

19. 2005/43/AT sayılı direktifte saksı, sandık ya da kutulardaki asmalar için tanımlanan istisnalar, etikette yer alacak bilgilerle ilgili istisnalara (2005/43/AT-küçük miktarlarla ilgili son tüketici için istisna) taslak yönetmelikte değinilmemiştir.

Sonuç olarak, EK-1’de yer alan Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı’nın ilgili AB mevzuatına genel olarak uyumsuz olduğu ve ilgili AB mevzuatı uyarınca ve yapılan öneriler ışığında yeniden değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim. 2005. Türkiye Meyve Asma Anaç /Çeşit Tescil Sertifikasyon Sisteminin ve Baz Materyal Üretimine Geliştirilmesi Projesi Taslağı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ziraî Karantina ve Tohum Hizmetleri Daire Başkanlığı, Mart 2005, Ankara.
- Anonim. 2006. Meyve - Asma Fidan ve Çilek Fide Sertifikasyonu 2006 yılı Gelişme Raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tohum Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü.
- Anonim. 2007a. Bitki Sağlığı Strateji Belgesi Taslağı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı
- Anonim. 2007b. Bilgi İstemi konulu 2.10.2007 tarih ve 15752 sayılı Resmî Yazı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- Anonim. 2007c. Meyve/Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ziraî Karantina ve Tohum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı. (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ne gönderilen metin, 24.10.2007 tarihli e-posta mesajı, İrtibat; H. ÇELEN)
- Anonymous. 1992. Proposed scheme for grapevine certification in the European Economic Community. Istituto Agronomico Mediterraneo, Bari, Quaderno n. 3, pp. 101-130.
- Anonymous 2003. Reglamento técnico de control y certificación de plantas de vivero de vid. Pt. 16/08/06.
http://www.mapa.es/agricultura/pags/semillas/legislacion_nacional/RD_208_2003.pdf. Erişim Tarihi: 03.09.2007
- Anonymous. 2004. Review of Vine Health Parameters, Implementation Priorities and Capabilities for Vine Improvement Groups and Accredited Nurseries. Final Report to Grape and Wine Research & Development Corporation. Project Number: NVH 03/01. Principal Investigators: Dr Fiona CONSTABLE, Charles DREW. Research Organisation: Scholefield Robinson Horticultural Services Pty Ltd. 10 September 2004.
<http://www.gwrdc.com.au/downloads/ResearchTopics/NVH%2003-01.pdf>. Erişim tarihi. 20 Eylül 2007.
- Anonymous 2005a. Cabinet Regulation No. 91 Adopted 25 February 2003 "Regulations on Material for Propagation of the Vine" 1/20/2005 2:08:32 PM.
<http://www.vaad.gov.lv/print.aspx?tabID=4&lang=5&id=565>. Erişim Tarihi: 14.08.2007
- Anonymous 2005b. Cabinet Regulation No. 423 Adopted 17 September 2002 "Regulations on Propagating Material of Fruit Trees and Berry Bushes". 1/21/2005 11:46:265
<http://www.vaad.gov.lv/print.aspx?tabID=4&lang=5&id=560>. AM. Erişim Tarihi: 14.08.2007
- Anonymous. 2007a. Explanatory document Proposal Concerning Amendments to Be Made to Council Directive 92/34/EEC of 28 April 1992 on the Marketing of Fruit Plant Propagating Material and Fruit Plants Intended Fruit Production.
http://ec.europa.eu/food/plant/propagation/fruit/fruit_expl_doc.pdf

- Anonymous. 2007b. Twinning Development of the Seed Sector in Turkey and Alignment to the EU Twinning Number TR 06 IB AG 02 Between France and Italy. Proposal for Twinning Tender.
- Anonymous. 2007c. Twinning Development of the Seed Sector in Turkey and Alignment to the EU Twinning Number TR 06 IB AG 02 Between Turkey and Italy. Proposal for Twinning Tender.
- Barba, M. 1995. The Italian Certification of Fruit Tree Propagative Material in the Frame of the European Union. Atti XIV Congresso Venezolano de Fitopatologia, Merida, 22-26 Ottobre 1995 (Venezuela). <http://sichuan.iao.florence.it/documenti/CERTIFICATION.PDF>
- Barba, M. 1998. Virus certification of fruit tree propagative material in Western Europe. See ref. Rowhani et al. 2007.
- Boehm, H. J., Rosario, C. and Martins, A. 1999. Tradition und Erneuerung der Rebsorten des Weinbaugebietes Alenjeto, XXIV WELTKONGRESS OIV, Weinbau, Mainz.
- Boehm, H. J., Roque, T. and Cardoso, H. 2001. Certificação Vitícola, Prémultiplicação. Vida Rural June Lisboa.
- Boehm, H. J. 2005. Portugal as a Center of *Vitis vinifera* Genes. Proc VIIth IS on Grapevine Ed. L.E. Williams. Acta Hort. 689, ISHS 2005.
- Boscia, D., Minafra A., Martelli, G. 1997. In: Filamentous viruses of woody plants, (P. Monette, Ed.), Research Singpost, Trivandrum, India, 19-26.
- Catalano, L. 2007. Ruolo Del Civi –Italia Per La Qualificazione Delle Produzioni Vivaistiche. Vivaismo professionale e produzioni certificate: strumento di sviluppo per la filiera ortofrutticola? <http://www.macfrut.com/english/convegni/meetings3.php>. Erişim Tarihi. 18 Ağustos 2007.
- Caudwell, A. 1993. Advances in grapevine yellow research since 1990. In: Extended Abstracts, 11th Meeting ICVG, Montreux,, France, 79-83.
- Connellan, J. 2004 (Principle Author). Australian Vine Improvement Association Inc. Study Tour of Germany, France, Canada and the United States of America. FINAL REPORT to Grape and Wine Research and Development Corporation. Project No: AVI 04/01, October 2004. <http://www.gwrdc.com.au/downloads/ResearchTopics/AVI%2004-01.pdf>
- Çağlayan, K. Gazel, M.H., Çalı, S. 1999. Stone fruit tree certification programme in Turkey. Di Terlizzi B. (ed.), Myrta A. (ed.), Savino V. (ed.) Stone fruit viruses and certification in the Mediterranean countries: problems and prospects Bari : CIHEAM-IAMB, 1998. 232 p. http://ressources.ciheam.org/util/search/detail_numero.php?mot=520&langue=fr
- David, L. E. 2003. Principle of Plant Health and Quarantine. CABI Publishing. CAB International Wallingford Oxon OX10 8DE, UK. ISBN 085199 680 9, page 143-183.
- Davis, R., Prince J. 1993. In: Extended Abstracts 11th Meeting ICVG, Montreux,, France, 93-94.
- Doğan, E. Ç. 2003. Genişleme Sürecindeki Avrupa Birliği'nde Asma Fidanı Sertifikasyonu. Ankara Ü., Fen Bilimleri Ens. Yüksek Lisans Semineri.
- Dussaud, G. 1998. Certification of stone fruits in France. Option Méditerranéennes. Série B/no 19, -Stone fruit viruses and certification in the Mediterranean:

- problems and prospects. Bari: CIHEAM-IAMB, 1998. 232 p. (Options Méditerranéennes: Série B. Etudes et Recherches; n. 19).
- Dussaud G., Malbec J.P., Cluzeau J. 2003. Fruit Certification in the chain. More than half a century of history . Infos-Ctifl (No. 197): 25-29, Abstract.
- EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization), 1991. Certification Scheme. Virus-free or virus-tested fruit trees and rootstock. Part I. Basic scheme and its elaboration. Bulletin 21: 267-277.
- EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization), 1994. General scheme of the production certified pathogen tested material of grapevine varieties and rootstocks. EPPO Bulletin 24, 347-367
- FAO 2007. <http://faostat.fao.org>. Erişim Tarihi: 20.10.2007
- Fontana, M. 2007. Wine production: the adopted agronomic methodologies to obtain a high quality production. www.cap-to-wineculture.eu/doc/fontana_1.pdf, 2007.
- Giogetti, P. 2007. Stato dell'arte del Servizio Nazionale di Certificazione. Vivaismo professionale e produzioni certificate: strumento di sviluppo per la filiera ortofrutticola? Macfrut Cesena, 26 aprile 2007.
<http://www.macfrut.com/english/convegni/meetings3.php>. Erişim Tarihi. 18 Ağustos 2007.
- Golino, D.A., Savino, V. 2005. Certification and international regulation planting material. In Compendium of Grape Diseases, ed. WF Wilcox, WG Gubler, JK Uyemoto. St. Paul, MN: APS press.
- Gülcan, R., Tekintaş, E., Mısırlıoğlu, A., Sağlam, H., Günver, G., Adanacioğlu, H. 2000. Meyvecilikte Üretim Hedefleri. V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi. 17-21 Ocak 2000, Ankara s. 645-678.
<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/partial-ia.pdf>. Erişim Tarihi: 24.10.2007.
<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/comm-proposal.pdf>
Erişim Tarihi: 24.10.2007.
<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/consultation.pdf>.
Erişim Tarihi: 24.10.2007.
<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/dir9234rev-fruitplants/appendix-comparison.pdf>. Erişim Tarihi: 24.10.2007.
http://www.tokattarim.gov.tr/bitki_koruma/bit_vir_tan.htm. Erişim tarihi 24.11.2007
http://www.eppo.org/MEETINGS/2007_meetings/fruit_certification.htm. Erişim Tarihi: 8.10.2007.
<http://www.pv.fagro.edu.uy/fitopato/cursos/fitopato/praticas/2/leafroll.JPG>. Erişim Tarihi: 9.9.2007
<http://www.agf.gov.bc.ca/cropprot/grapeipm/virus.htm> Erişim Tarihi: 18.09.2007
<http://www.omafra.gov.on.ca/english/crops/hort/news/tenderfr/tf0801a4.htm>. Erişim Tarihi: 20.10.2007
<http://www.corse.inra.fr/sra/certification.htm> Erişim Tarihi: 29.07.2007
- İKV 2005. Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 184, Şubat 2005, İstanbul, sayfa 109-206. Erişim Tarihi: 14.08.2007
- Jacop, A.P., Boehm, H.J. and Sequeira, O.A. 2000. Eliminação de virus na protecção sanitária da videira. Vida Rural, Junho. Page 87-89.
- Kamenova, I., Tsvetkov, I. and Atanassov, A. 2007. Virus testing of Certified Grapevine Planting Material in Bulgaria. Biotechnol. & Biotechnol. EQ. 21/2007/1, page 66-68.

- Kölber, M., Lázár, J., Davis, R., Dally, E., Tökés, G., Szendrey, G., Mikulás, J., Krizbai, L. and Papp, E. 1997. Occurrence of grapevine yellowa disease in grapevine growing regions of Hungary. 12th Meeting of ICVG, Lisbon (Portugal), 28Sep-2 Oct 1997. Extended Abstracts, page 73-74.
- Lázár, J. 2003. Sanitary Aspects and Results of the Hungarian Grape Breeding. Proc. VIIIth IC on Grape Eds: E. Hadju&É. Borbás Acta Hort 603, ISHS 2003, page 755-762.
- Lehoczky, J., Luntz, O., Kölber, M., Mikulás, J., Farkas, G. 1992. Production of virus-free grape propagating material in Hungary. Abstracts of 44th International Symposium on Crop Protection, Gent, Belgium, 5 May 1992. page 333-339.
- Martelli, G. P., 1992. Grapevine viruses and certification in the EEC Countries: State of the art. *Meditere. Agron. Inst. Bari, Quad. No. 3*:130 pp.
- Martelli, G. P. 1993. In: *Graft-transmissible diseases of grapevines. Handbook for detection and diagnosis*, (G. Martelli, Ed.), FAO Publication Division, Rome, Italy, 19-27.
- Martelli, G. P., De Sequeira, O., Kassemeyer, H., Padilla, V., Prota, U., Quacquarelli A., Refatti E., Rudel M., Rumbos I., Savino V., Walter B. 1993. In: *Plant health and the European single market*, (D.Ebbels, Eds.), British Crop Protection Council Monograph, 54, 279-284.
- Martelli, G. P., Saldarelli, P., Boscia, D. 1997. In: *Filamentous viruses of woody plants*, (P. Monette, Ed.), Research Singpost, Trivandum, India, 1-9.
- Martelli, G. P. 1999. In: *Options Mediterranennes. Serie B: Studies and Research*, (CINEAM, Eds.), Bari, Italy, 29, 47-64.
- Neszmélyi, K., Bach, I., Szönyegi, S. 1996. *The Certification Scheme of Propagating Materials in Hungary*. Edited. BACH-SZÖNYEGI, National Institute for Agricultural Quality Control, Plant Health and Soil Conservation Station, Coordination Unit, Budapest.
- Palas, V., Badenes, M.L., Llacer, G. 1998. Requirements for the stone fruit certification programme in Spain. *Stone fruit viruses and certification in the Mediterranean countries: problems and prospects Bari: CIHEAM-IAMB, 1998. 232 p.* (Options Méditerranéennes: Série B. Etudes et Recherches; n. 19).
- Regner, F., Stadlhuber, A. 1997. In: *Extended abstracts 12th Meeting ICVG*, (O. Sequera, J. Sequera, M. Santos, Eds.), 29.09-02.10.1997, Lisbon, Portugal, 151-152.
- Rowhani, A., Uyemoto, J. K., Golino, D. A. and Martelli, G. P. 2005. Pathogen Testing and Certification of Vitis and Prunus Species. *Annu. Rev. Phytopathol.* 2005. 43: 6.1-6.18.
- Rovekamp, I.F. 2000. The importance of certification of fruit plant material-Control of virus diseases. *Gesunde Pflanzen* 52 (2/3): 46-51, Abstract.
- Sabanadzovic, S., Saldarelli, P., Savino, V. (1996) *Vitis*, 35, 137-140.
- Saponari, M., Notte, P. la, Bottalico, B., Bazzoni, A., Amenduni, T., Cardone, A., Pirolo, C., Campanale, A. 2003. Sanitary improvement of stone fruit, olive and grapevine. *Italus Hortus* 10 (4, Supplemento): 301-307, Abstract.
- Savino, V., Terlizzi B. Di, D'Onghia A.M, Digiario M., Murolo O., Catalano L. and Martelli G.P. 1998. Production of Sanitarily Improved Material and Implementation of Certification Programmes in Apulia (Southern Italy). *World Conference on Horticultural Research. 17-20 June 1998 in Rome, Italy.* <http://www.agrsci.unibo.it/wchr/wc5/savino.html>. Erişim Tarihi: 20.06.2007.

- Savino V., Notte P. la, Digiario M., Boscia, D., Martelli G.P., 2006. Sanitary improvement of table grapes in Puglia and hypothesis of new regulations. *Rivista di Frutticoltura e di Ortofloricoltura*, 68 (2): 34-38, Abstract.
- Savino, V. La certificazione volontaria delle produzioni vivaistiche in Italia: aspetti normativi e tecnici. *Vivaismo professionale e produzioni certificate: strumento di sviluppo della filiera ortofrutticola?*
<http://www.macfrut.com/english/convegni/meetings3.php>. Erişim Tarihi. 18 08. 2007.
- Terlizzi, B. Di and Savino, V. Certification of stone fruits in Italy. problems and prospects. Bari: CIHEAM-IAMB, 1998. 232 p. (Options Méditerranéennes: Série B. Etudes et Recherches; n. 19).
- Tsvetkov, I., Atanassov, A., Jankulova, M., Vulchev, V., Todorov I., Pandeliev, S., Katerov, K., Atanassov, I., Hvarleva, T., Tsvetkov, Y., Genova, I. Dzambazova, T., Antonov, I., Marinov, L., Dimitrov, E., Panamska, M., Varadinova, G., Slavova K., Atanassov I., Shishmanov, G., Ivanova., G. and Laginova, M. 2005. Grapevine Plant Genetic Resources-Improvement, Preservation and Biodiversity. *Biotechnol. & Biotechnol. Eq.* 19/2005, Special Issue, p. 13-21.
http://www.diagnosisp.com/dp/journals/view_pdf.php?journal_id=1&archive=0&issue_id=8&article_id=222&PHPSESSID=7232fca9fdf004bedd4f92d2641d27ae. Erişim Tarihi 10.07.2007.
- Türkeli, Y. 2007. Meyve/Asma Sertifikasyonu. Power Point sunusu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohum Tescil Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. 16 Eylül 2007.
- Uslu, F. 2006. Meyve-Asma Fidanı Üretimi ve Sertifikasyonu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Yayın Dairesi Başkanlığı, Çiftçi Eğitim Serisi Yayın No: 2006/30, Ankara-Aralık 2006, sayfa 85-107.
- Verniere, C. 2007. French National Certification Scheme of Citrus. The involvement of the SRA INRA-CIRAD of San Giuliano.
<http://www.corse.inra.fr/sra/certification.htm>. Erişim tarihi 12.09.2007
- Walter, B. 1993. Extended Abstracts 11th Meeting ICVG, Montreux., France, 127-130.
- Walter, B. 1996. *Progres Agricole et Viticole*, 112, 460-461.
- Walter B., Martelli G. 1997. *Les Colloques*, (INRA, Eds.), Paris, France, 86, 43-95.
www.omafr.gov.on.ca/.../tenderfr/tf0801a4.htm. Erişim Tarihi 22.09.2007
- Yapıcı, M. 1992. Meyve Fidanı Üretim Tekniğı (Kışın Yaprağını Döken Türler). *Mesleki Kitaplar Serisi*. Editör M. Hadi Gökçe. TKB, Yayın Dairesi Başkanlığı, Ankara-1992.
- Yuste, J. 2005. Grapevine Clonal Selections from Castilla Y León, Spain Now Available from FPS. *Fps Grape Program Newsletter*, November 2005. page 8-10
- Varveri, C. 1998. Production of certified stone fruit propagation material in Greece. 68/193/EEC. Council Directive of 9 April 1968 on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. *OJ L 93*, 17.4.1968, p. 15. 1968L0193 — EN — 14.07.2005 — 017.001 — 1.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1968/L/01968L0193-20050714-en.pdf>
- 77/93/EEC. Council Directive 77/93/EEC of 21 December 1976 on protective measures against the introduction into the Member States of harmful organisms of plants or plant products. *OJ L 26*, 31.1.1977, p. 20–54

- 92/34/EEC. Council Directive 92/34/EEC of 28 April 1992 on the marketing of fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production. OJ L 157, 10.6.1992, p. 10. 1992L0034 — EN — 26.01.2005 — 010.001 — 1
- 93/64/EEC. Commission Directive 93/64/EEC of 5 July 1993 setting out the implementing measures concerning the supervision and monitoring of suppliers and establishments pursuant to Council Directive 92/34/EEC on the marketing of fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production. Official Journal L 250, 07/10/1993 P. 0033 – 0034.
- 93/48/EEC. Commission Directive 93/48/EEC of 23 June 1993 setting out the schedule indicating the conditions to be met by fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production, pursuant to Council Directive 92/34/EEC. Official Journal L 250 , 07/10/1993 P. 0001 – 0008
- 2000/29/EC: Council Directive 2000/29/EC of 8 May 2000 on protective measures against the introduction into the Community of organisms harmful to plants or plant products and against their spread within the Community. OJ L 169, 10.7.2000, p. 1. 2000L0029 — EN — 14.04.2006 — 013.001 — 1
- 2002/11/EC. Council Directive 2002/11/EC of 14 February 2002 amending Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine and repealing Directive 74/649/EEC. L 53/20 Official Journal of the European Communities 23.2.2002.
- 2003/111/EC. Commission Directive 2003/111/EC of 26 November 2003 amending Annex II to Directive 92/34/EEC on the marketing of fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production (Text with EEA relevance) OJ L 311, 27.11.2003, p. 12–13
- 2005/43/EC Comission Directive 2005/43/EC of 23 June 2005 amending the Annexes to Council Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. Official Journal of the European Union L 164/37. 24.06.2005

EK 1. Meyve / Asma Fidan Sertifikasyonu ve Pazarlamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, KAPSAM, DAYANAK, TANIMLAR

Amaç

Madde 1- (1) Bu yönetmeliğin amacı meyve/asma türlerine ait fidan ve çoğaltım materyallerinin sertifikasyon sistemi dâhilinde üretim ve pazarlanması esaslarını belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- (1) Bu yönetmelik EK 1 de yer alan meyve/asma türlerine ait fidan ve çoğaltım materyallerinin sertifikasyon sistemi dâhilinde üretim ve pazarlanmasına ilişkin iş ve işlemleri kapsar.

Hukuki Dayanak

Madde 3- (1) Bu yönetmelik, 08.11.2006 tarih 26340 sayılı resmi gazetede yayımlanan, 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun 6'ncı Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- (1) Bu yönetmelikte geçen;

- a) **Araştırma kuruluşu:** Bitki çeşitlerinin ıslahı veya bulunması ve geliştirilmesi ile ilgili faaliyet gösteren, nitelikleri ve çalışma usul ve esasları Bakanlıkça belirlenen kamu veya özel kuruluşlar ile üniversiteleri
- b) **Bakanlık:** Tarım ve Köyişleri Bakanlığını,
- c) **Başvuru Kuruluşu:** Üretimin yapıldığı ildeki Bakanlık İl Müdürlüğü veya Bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşu,
- d) **Çeşit:** Bir veya birden fazla genotipin birleşmesinden ortaya çıkan ve kendine has özelliklerle tanımlanan, sözü edilen özelliklerden en az biriyle diğer herhangi bir bitki grubundan ayrılan, değişmeksizin çoğaltılmaya uygunluğu bakımından bir bütün olan, botanik taksonomi içinde yer alan genetik yapıyı,
- e) **Islahçı:** Bir çeşidi ıslah eden ya da bulan ve geliştiren gerçek veya tüzel kişileri,
- f) **Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü:** Bakanlık, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünü, (KKGM)
- g) **TTSM:** Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğünü,
- h) **Üretici:** Çoğaltım materyali veya meyve fidanı konularında üretim, koruma ve/veya işlem den geçirme ve pazarlama faaliyetlerinden en azından birini profesyonel olarak yapan, Fidan Üreticileri Alt Birliği üyesi gerçek yada tüzel kişileri,
- i) **Pazarlama:** Çoğaltım materyali veya fidanlarını hangi şekilde olursa olsun kullanılmaya hazır olarak stokta bulundurma, satış için teşhir veya teklif etme, diğer kişiye satış veya teslimat işlemlerini,
- j) **Kontrolör:** Meyve/asma çoğaltım materyali ve fidanlarının sertifikasyonuna ilişkin kontrolleri yapan, örnek alan ve piyasa denetimlerini yaparak bu konularda belge düzenleyen kamu görevlilerini veya özel kişileri,
- k) **Üretim materyali:** Meyve/asma fidanlarının üretilmesinde kullanılan çelik, aş gözü, aş kalemi, köklü klon ve sürgün ucu meristemi gibi vejetatif ve tohum, çöğür ve yoz gibi generatif materyali,

- l) **Hastalık Kontrol Kuruluşu:** Bakanlık tarafından, hastalık ve zararlıların kontrolü için yetkilendirilen kuruluşları,
- m) **Fidan:** Anaç, çöğür, yoz veya çelik üzerine aşılama veya doğrudan eşeysiz vejetatif yollarla çelik, daldırma, doku kültürü yöntemleri ile üretilen aşılı ve aşısız meyve, asma fidanlarını,
- n) **Parti:** Türü, çeşidi, anacı, yaşı, boyu ve ambalajları aynı olan ve bir seferde muayeneye ve kontrole sunulan fidan çoğaltım materyali/fidanların yeknesaklığı ve kökeniyle tanımlanabilir birimi,
- o) **Bir nolu ünite:** Araştırma kuruluşları veya bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından ıslahçı materyalinden, tel seralarda veya izolasyon mesafesine uygun açık alanlarda kurulan virüsten arı Ön temel sınıfta üretim materyali elde edilen ağaç/omcaları,
- p) **İki nolu ünite:** Araştırma kuruluşları veya bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından bir nolu ünitelerden elde edilen veya yurtdışından temel sertifika ile ithal edilen çoğaltım materyallerinden tel seralarda veya izolasyon mesafesine uygun açık alanlarda kurulan virüsten arı temel sınıfında fidan parsellerini,
- q) **Üç nolu ünite:** Bir veya iki nolu ünitelerden elde edilen veya yurtdışından ön temel veya temel sertifika ile ithal edilen materyallerden, bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından tel seralarda veya izolasyon mesafesine uygun açık alanlarda kurulan ve virüsten arı temel 1 sınıfta üretim materyali elde edilen meyve/asma damızlık ünitelerini,
- r) **Dört nolu ünite:** Üç nolu ünitelerden elde edilen materyallerden çoğaltılan, sertifikalı sınıfta açık köklü veya tüplü fidanların üretildiği parselleri,
- s) **Bitki muayene raporu:** Sertifikasyona esas olmak üzere Tarım İl Müdürlüğü veya Hastalık Kontrol Kuruluşu tarafından düzenlenen raporu,
- t) **Sertifikasyon kuruluşu:** Bakanlık tarafından bu yönetmelikte belirtilen sertifikasyon işlemlerini yapmakla yetkilendirilen kuruluşları,
- u) **Bitki Yetiştirme Ruhsatı:** 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu'na göre Tarım İl Müdürlüğü tarafından düzenlenen belgeyi,
- v) **Çoğaltım Materyali Kapasite Raporu:** Bir ve üç nolu ünitelerde her biri bir sertifikasyon ünitesi sayılan ağaç veya omcalardan alınabilecek çoğaltım materyali miktarını belirten raporu,
- w) **Fidanın niteliği:** Fidanın tüplü fidan, tüplü aşılı fidan, açık köklü aşılı fidan veya açık köklü aşısız fidan olması özelliğini,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Genel Şartlar

Madde 5- (1) Sertifikasyon sistemi dâhilinde üretimi yapılacak veya ithal edilecek olan meyve/asma üretim materyalinin ait olduğu çeşit ve anaçların kayıt altında olması şartı aranır.

(2) Yurtdışından ithal edilen üretim materyalleri bir ve üç nolu ünitelerin kurulmasında kullanılabilir.

(3) Sertifikalı meyve/asma üretim materyali, Bakanlık tarafından yetki verilen gerçek veya tüzel kişiler tarafından üretilir ve pazarlanır.

(4) Bu yönetmelik hükümlerine göre üretilip belgelendirilen fidan ve üretim materyalleri, 10 Haziran 2005 tarih ve 25841 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik esaslarına göre belgelenmesi durumunda organik fidan/üretim materyali olarak pazarlanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sertifikasyon, Ambalajlama ve Etiketleme Esasları

Beyanname Verilmesi

Madde 6- (1) Meyve/asma üretim materyalinin sertifikalandırılabilmesi için, beyanname verilmesi gerekir.

(2) Beyannamelerin düzenlenmesi ve kabul edilmesi aşağıdaki yöntemle yapılır;

a) Meyve/asma üretim materyali üretimlerinde, Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında yer alan beyannamelerden uygun olanı doldurulur,

b) Her meyve/asma çeşidi/anacı ile her üretim parseli için ayrı beyanname düzenlenir.

c) Beyannamelerde belirtilen çeşit ve anaç isimleri Meyve Asma Çeşit Listesi’nde yayımlandığı şekilde yazılır.

d) Beyannameler bir, iki ve üç nolu üniteler için beş nüsha, dört nolu üniteler için üç nüsha düzenlenir. Dört nolu ünitelerde virüsten arı üretim yapılması halinde beyanname dört nüsha düzenlenir.

e) Beyannameler başvuru kuruluşuna verilir,

f) Beyannamelerinin veriliş tarihleri 1 Ocak – 31 Mayıs tarihleri arasında olup virüsten arı üretimler için ise 1 Ocak – 31 Mart tarihleri arasındadır,

g) Nematod tahlili için numune alındıktan sonra fidan üretim alanında, beyannamede belirtilen fidan dışında herhangi bir bitki ekilemez veya dikilemez,

h) Başvuru sırasında beyannamelere aşağıdaki belgeler eklenir;

1. Fidan üretici belgesi sureti,

2. Üretilen materyale ait menşei sertifikanın aslı veya onaylı sureti,

3. Bitki yetiştirme ruhsatı,

4. Toprak analiz raporu,

5. Parselleri gösteren krokiler,

6. Bir ve üç nolu üniteler için Üretim Materyali Kapasite Raporu.

i) Başvuru kuruluşu tarafından kabul edilerek onaylanan beyannamelerin birinci nüshası beyannameyi kabul eden kuruluşa saklanır. İkinci nüsha parsel kontrollerinde kullanılması için kontrolörlere, üçüncü nüsha “**SERTİFİKALANDIRMADA KULLANILAMAZ**” kaşesi vurularak yetiştiriciye verilir. Bir, iki ve üç nolu ünitelerde dördüncü nüsha TTSM ye gönderilir. Virüsten arı üretimlerde dördüncü nüsha veya bir, iki ve üç nolu ünitelerde beşinci nüsha, ilgili türde yetkilendirilmiş hastalık kontrol kuruluşuna gönderilir.

j) Bir ve üç nolu üniteler için verilen beyannameler, Üretim Materyali Kapasite Raporunda belirtilen miktarın % 10 unu aşamaz.

k) Beyannamelere ait tüm bilgiler elektronik ortamda CD’ye kayıtlı olarak 31 Mayıs tarihinden itibaren 15 gün içinde üst yazı ile TTSM ye gönderilir.

(3) Beyannamedeki bilgilerin yönetmeliğin ilgili maddelerine göre uygun olmadığı belirlenen beyannameler, onaylanmış olsalar dahi iptal edilir ve kontrol raporu düzenlenmez. Bu beyannameler sonucunda düzenlenen kontrol raporuna, sertifikalandırma yapılmaz.

Parsel Kontrolleri

Madde 7- (1) Bir, iki ve üç nolu ünitelerin kontrolleri üretimin yapıldığı İl Müdürlüğü koordinatörlüğünde, İl müdürlüğü, hastalık kontrol kuruluşu ve sertifikasyon kuruluşlarından konu uzmanlarının katılımı ile yapılır.

(2) Dört nolu ünitelerin kontrolleri, Bakanlık İl Müdürlüğü Kontrol Şube ve Bitki Koruma Şubesi tarafından birlikte veya bakanlığın yetki verdiği kuruluş tarafından yapılır. Bu kontrollere, ihtiyaç duyulması halinde ilgili hastalık kontrol kuruluşu veya TTSM den konu uzmanları da davet edilebilir. Dört nolu ünitelerde virüsten arı üretim yapılıyorsa kontrole ilgili türdeki hastalık kontrol kuruluşu da katılır.

Parsel kontrolleri Esasları

Madde 8- (1) Parsel kontrolleri aşağıdaki esaslar dâhilinde yapılır;

- a) Parsel kontrolü, Bakanlıkça yetkilendirilen kontrolörler tarafından yapılır.
- b) Her beyannamenin temsil ettiği parsel veya ünite bir sertifikasyon ünitesidir. Ünite, beyannamedeki parsel numarası ile anılır. Bir ve üç nolu ünitelerde her ağaç veya omca, iki ve dört nolu ünitelerde her çeşit/anaca ait parsel ayrı bir sertifikasyon ünitesidir. İki ve dört nolu ünitelerde her parsel belirgin şekilde birbirinden ayrılmış olmalıdır. Açık alanda yapılan üretimlerde parseller arası mesafe en az bir metre olmalıdır.
- c) Yapılan kontrollerde, parseldeki bitkilerin sertifikasyonunu engelleyen hususların teknik olarak yetiştirici tarafından giderilmesinin mümkün olduğu tespit edilirse yetiştiriciye Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında yer alan “Parsel Kontrol İhbarnamesi” verilir. Belirtilen süre sonunda bu hususun yerine getirilip getirilmediği kontrol edilir. Belirtilen husus yerine getirilmemiş ise kontrol raporu “sertifikalı olamaz” olarak işaretlenir.
- d) İsmine doğruluk kontrolü amacıyla parsellerdeki üretim materyalleri çeşit ayırımının en iyi görüldüğü dönemde en az iki defa kontrol edilir. Parsellerde bulunan bitkiler botanik bakımdan ait olduğu çeşidin özelliğini taşımalıdır. Kontrol edenler, parselde dikilen bitkilerin menşei ile ilgili diğer kayıtları üreticiden istemeye ve incelemeye yetkilidir.
- e) Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında belirtilen standartlar yönünden kontrol edilen parsellerde, standartlara uymayan üretim materyalleri, yapılan ikinci veya gerektiğinde tekrarlanan kontrollerde beyannamede belirtilen üretim materyali miktarından düşülerek, kontrol raporunda “Sertifikalı Olabilir” kısmı işaretlenir.
- f) Hastalık ve zararlılarla bulaşıklık yönünden parselde bulunan her bitkinin vejetasyon dönemi ve söküm döneminde olmak üzere en az iki defa kontrol edilmesi şarttır. Zararlı etmenin mücadelesi mümkün değilse, bulunduğu parseldeki bitkileri imha etmeye kontrol edenler yetkilidir. Kontrole esas olacak birim, bir ve üç nolu ünitelerde bitkilerin tümü, iki ve dört nolu ünitelerde ünitedeki üretim materyali sayısının % 1 i dir. Gerekirse bu oran % 10’a kadar çıkarılabilir.
- g) Bir, iki ve üç nolu ünitelerde yapılan makroskobik kontrollere ilaveten bitkilerin virüslerden arı olduklarını belirlemek amacıyla serolojik testlerin yapılması ve belgelenmesi gerekir. Yapılan testler sonucunda düzenlenen raporların bir nüshası üreticiye veya başvuru kuruluşuna, bir nüshası TTSM’ye gönderilir. Bir ve üç

ünitelerde hastalık ve zararlı etmenlerle bulaşık ağaç veya omca görülmesi halinde, üreticinin bu etmenlere karşı tekniğine uygun mücadele yapması istenir. Daha sonra istenen hususların yerine getirilip getirilmediği kontrol edilir. İkinci kontrolde hastalık ve zararlılarla mücadelenin başarılı olmadığı tespit edilirse, parseldeki ağaç veya omcalar 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu hükümlerine göre imha edilir

h) Bir ve üç nolu ünitelerde Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında bulunan Üretim Kapasite Raporu da kontrol eden kontrolör tarafından doldurulur. Bir ve üç nolu ünitelerde üretimin yapıldığı her yıl için üretici tarafından bitki muayene raporu alınması gerekir.

i) Söküm öncesi tüm kontroller ve uygulamalar 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu hükümlerine göre yapılır.

j) Kontroller, beyanname başvurusunun yapıldığı aynı takvim yılı içinde yapılır.

Parsel Kontrol Raporunun Düzenlenmesi

Madde 9- (1) Parsel kontrolünün tamamlanmasından sonra Kontrolör, beyanname bilgileri ve parsel kontrol standartlarını göz önünde bulundurarak, Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında bulunan parsel kontrol raporunu üç nüsha halinde düzenlenir ve mühürlenir.

(2) Raporlarda silinti veya kazıntı yapılmaz. Değişiklik zorunlu ise yanlışlığın üzeri

çizilerek doğrusu yazıldıktan sonra kontrolör tarafından paraflanır.

(3) Parsel kontrol raporunun iki nüshası üreticiye verilir. Bir nüshası kontrol eden kuruluşa muhafaza edilir.

Sertifikasyon Kuruluşuna Müracaat ve Sertifikalandırma

Madde 10- (1) Üretici, bu yönetmeliğin 8 inci maddesi d bendi kapsamında yapılan herhangi bir kontrolden sonra düzenlenen kontrol raporunun asıl nüshası ile Etiket Talep Formunu, kontrolün yapıldığı tarihten itibaren en geç 30 gün içinde TTSM'ye gönderir. Belirtilen süre içerisinde gönderilmeyen raporlar için sertifika düzenlenmez. Etiket talep formunda ve sertifikada belirtilen üretim materyali miktarı, Parsel Kontrol Raporunda belirtilen miktarın üzerinde olamaz.

(2) TTSM uygun görülen miktardaki etiketi düzenleyerek üreticiye gönderir. Üretici her fidana bir etiket bağlar. Söküm kontrolleri sırasında kontrolör, etiketlerin fidanlara takılıp takılmadığını da kontrol eder.

(3) Sertifika kuruluşu üreticinin söküm dönemi kontrol raporu ile başvurusuna istinaden sertifika düzenleyerek üreticiye gönderir. Söküm döneminde yapılan kontrol sonucuna göre düzenlenen kontrol raporu ile etiket talebine esas teşkil eden kontrol raporu arasında farklılık olması durumunda söküm dönemi kontrol raporu esas alınır. Söküm dönemi kontrol raporuna göre, imha edilmesi gereken etiket varsa, TTSM tarafından üreticiden talep edilerek imha edilir.

(4) İki ve dört nolu ünitelerde, fidanlar için düzenlenen sertifika ve etiketler, sertifikanın veriliş yılını takip eden senelerde, talimatta belirtilen söz konusu tür için sertifikasyona esas teknik şartlara uygun sürelerde, her sene Bitki Muayene Raporu başvuru kuruluşuna ibraz edildiği takdirde geçerlidir.

(5) Virüsten arî üretimlerde sertifikasyon kuruluşuna serolojik test ve diğer testlerin sonuçlarına ait asıl belgeler üretici tarafından gönderilmeden sertifika düzenlenmez.

Denetleme

Madde 11- (1) Başvuru kuruluşu tarafından gerçekleştirilen dört nolu ünite kontrollerinin, Türkiye genelinde üretimin % 10 unu geçmeyecek şekilde denetlemesi yapılır.

(2) Denetlenecek üretim alanları tesadüfi olarak KKGGM ve TTSM ve hastalık kontrol kuruluşu tarafından belirlenir.

(3) KKGGM nin görevlendirmesi ile TTSM ve hastalık kontrol kuruluşu tarafından denetleme kontrolü yapılır.

(4) Denetleme kontrolü ve başvuru kuruluşunca yapılan kontrol sonuçları karşılaştırılarak farklılık olup olmadığı belirlenir. Şayet farklılık söz konusu ise sertifikalandırılmak üzere denetleme sonucunda düzenlenen kontrol raporu esas alınır.

(5) Denetim amaçlı kontrol raporunun bir sureti denetleme raporunu düzenleyen kuruluşlar tarafından KKGGM ve başvuru kuruluşuna gönderilir.

İtiraz

Madde 12- (1) Başvuru kuruluşu tarafından verilen kontrol raporlarına üreticiler tarafından KKGGM ye kontrol raporunun düzenleme tarihinden itibaren beş iş günü içinde itiraz edilebilir.

(2) KKGGM söz konusu itirazı değerlendirmek üzere, üretim materyali nitelikleri veya ismine doğruluk gibi hususlar içermesi halinde TTSM den bir konu uzmanı, hastalık ve zararlılarla ilgili ise söz konusu türde görevlendirilmiş olan hastalık kontrol kuruluşundan bir uzmanı görevlendirir ve bu durumu itiraz sahibine bildirir.

(3) İtiraz sahibi, itirazının kabul edildiğine dair bilgiyi aldıktan sonra görevlendirilen kuruluşun döner sermaye hesabına itiraz ücretini yatırır.

(4) Yapılan kontrolde itiraza konu olan durumla ilgili işleme esas olmak üzere İtiraz Kontrol Raporu düzenlenir. Düzenlenen İtiraz Kontrol Raporu, kontrol tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde KKGGM'ye gönderilir. KKGGM, İtiraz Kontrol Raporu'nu ilgili sertifikasyon kuruluşuna ve başvuru kuruluşuna gönderir. İtiraz Kontrol Raporu sertifikasyona esas nihai rapordur.

(5) Denetleme amacıyla yapılan kontroller itiraz kapsamı dışındadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pazarlama İle İlgili Esaslar

Ambalajlama

Madde 13- (1) Üretim materyalleri, türlere ait Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında belirtilen standartlar esas alınarak ambalajlanır ve satışa arz edilir.

Etiketleme

Madde 14- (1) Etiketleme ile ilgili kurallar ve etiketlerde bulunması gereken asgari bilgiler **Ek-2** de belirtilmiştir.

İthalat ve ihracat

Madde 15- (1) İthalat ve ihracat ile ilgili usul ve esaslar her yıl bakanlık tarafından belirlenerek genelge ile düzenlenir. Bu düzenlemelerde ülkemizdeki mevcut üretim

kapasitelerinin olumsuz etkilenmemesi, kalitesiz ve sağlıksız materyalin ticaretinin engellenmesi, İthalat ve ihracat ile ilgili bu alanlarda faaliyet gösteren ihtisaslaşmış kuruluşlara öncelik verilmesi ve verimlilik hususu ile ilgili kriterler yer alır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ücretler ve Çeşitli Hükümler

Ücretler

Madde 16- (1) Bu yönetmelik kapsamında sertifikasyon hizmetleri ücrete tabidir. Ücretler hizmeti veren kuruluşun döner sermaye işletmesi hesabına peşin olarak yatırılır. Bu ücretler, Bakanlık tarafından her yıl ocak ayında belirlenir ve yayımlanır.

Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı

Madde 17- (1) Üretim materyallerine ait standartlar ve ambalajlama esasları, bu yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde yayımlanacak olan “Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatında” belirlenir.

Geçici Madde 1- (1) Bu yönetmeliğe esas olmak üzere **Meyve/Asma Fidan Üretim Esasları Talimatı yayımlanıncaya kadar**, 5 Ocak 1997 tarih ve 22868 sayılı resmi gazetede yayımlanan Meyve Ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali Ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliği ve 09.07.2006 tarih ve 26223 sayılı resmi gazetede yayımlanan Meyve Ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali Ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde değişiklik yapılmasına dair tebliğ’in bu yönetmelik hükümlerine aykırı olmayan maddelerin uygulanmasına devam edilir.

Geçici Madde 2- (1) 23.01.2007 tarih ve 26412 sayılı resmi gazetede yayımlanan Meyve Ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali Ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde değişiklik yapılmasına dair tebliğin süre uzatımı ile ilgili tebliğ uzatım süresi geçerlidir.

Yürürlük

Madde 18-(1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 19-(1) Bu Yönetmelik hükümlerini Tarım ve Köyişleri Bakanı yürütür

EK:1 Meyve Türleri

<i>Pyrus communis</i> L.)	Armut
<i>Cydonia oblonge</i> Mill.)	Ayva
<i>Eriobotrya japonica</i> (Thunb.))	Yeni Dünya
<i>Malus communis</i> L.)	Elma
<i>Prunus domestica</i> L.)	Avrupa Eriği
<i>Prunus saliciana</i> Lindl.)	Japon Eriği
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.)	Yeşil Erik
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.)	İğde
<i>Maspilus germanica</i> L.)	Muşmula
<i>Prunus armeniaca</i> L.)	Kayısı
<i>Prunus avium</i> L.)	Kiraz
<i>Prunus cerasus</i> L.)	Vişne
<i>Olea europaea</i> L.)	Zeytin
<i>Pistacia vera</i> L.)	Antepfıstığı
<i>Prunus persica</i> L.)	Şeftali
<i>Prunus nectarina</i> L.)	Nektarin
<i>Prunus amygdalus</i> Batsch.)	Badem
<i>Cestanea sativa</i> Mill.)	Kestane
<i>Juglans regia</i> L.)	Ceviz
<i>Carya illinoensis</i> C. Koch.)	Pikan Cevizi
<i>Corylus avellana</i> L.)	Fındık
<i>Ceratonia siliqua</i> L.)	Keçiboynuzu
<i>Morus alba</i> L.)	Beyaz Dut
<i>Morus nigra</i> L.)	Kara Dut
<i>Rubus fruticosus</i> L.	Böğürtlen
<i>Rubus ideaus</i> L.	Ahududu
<i>Vaccinium corymbosum</i> L.	Yaban Mersini
<i>Morus rubra</i> L.	Mor dut
<i>Ribes rubrum</i> L.	Kırmızı Frenk Üzümü
<i>Ribes nigrum</i> L.	Siyah Frenk Üzümü
<i>Crataegus oxyacantha</i> L.	Alıç
<i>Cornus mas</i> L.	Kızılçık
<i>Fragaria x ananassa</i> Duch.	Çilek
<i>Diospyros kaki</i> L.)	Trabzon Hurması
<i>Actinidia deliciosa</i> Ferg	Kivi
<i>Persea americana</i> Mill.	Avokado
<i>Citrus aurantium</i> L.	Turunç
<i>Citrus reshni</i> Tan.	Kleopatra Mandarin
<i>Citrus sinensis</i> (L) Osb.	Portakal
<i>Citrus lemon</i> (L) Burm.	Limon
<i>Citrus reticulata</i> Blanco	Mandarin
<i>Citrus paradisi</i> Macf.	Altıntop (Greyfurt)
<i>Citrus grandis</i> (L.) osb (syn. <i>Citrus maxima</i>)	Şadok
<i>C.reticulata</i> Blanco x <i>C.paradisi</i> macf.	Tangelo
<i>Poncirus trifoliata</i> Raf.	Üç Yapraklı
<i>P.trifoliata</i> Raf. x <i>Cinensis</i> Osb.	Sitranjlar
<i>P.trifoliata</i> Raf. x <i>C. paradisi</i> Macf.	Sitrumelo
<i>P.trifoliata</i> Raf. x <i>C. limon</i> L. Burm.	Sitremon
<i>Vitis</i> sp.)	Amerikan Asma Anacı Asma

Tablolarda yer alan türlerin ait olduğu cinslerdeki yer almayan diğer türlere ait çeşitler bu yönetmelik Maddeleri kapsamında tescil denemelerine alınır.

EK-2 Etiketleme Kuralları

1. Üretim Materyali Etiketlerinde Bulunması Gereken Minimum Bilgiler;
 - a) Etiketi düzenleyen sertifikasyon kuruluşunun adı ve logosu
 - b) Üretim partisinin numarası,
 - c) Üretim Yılı,
 - d) Tür adı,
 - e) Çeşit adı,
 - f) Üretim materyalinin sınıfı,
 - g) Üretici firmanın adı ve adresi.
 - h) Anaç ismi
 - I) Virüsten ari” dir ibaresi
2. Üretim materyali sınıflarına göre etiketler aşağıdaki renklere uygun olarak düzenlenir.

Üretim Materyali Sınıfı	Etiket Rengi
Ön temel	Beyaz üzerine Mor Kuşak
temel	Beyaz
Sertifikalı	Mavi

3. Üretim materyali etiketlerinin en az boyutları 35 x 120 mm boyutlarında olmalıdır.
4. Etiketler bağlama veya yapıştırma olarak hazırlanır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Burçak YÜKSEL

Doğum Yeri : Ankara

Doğum Tarihi : 1978

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Ankara Başkent Lisesi–1994

Lisans : Ankara Ü. Ziraat F. Toprak Bölümü–1998

Yüksek Lisans : Ankara Ü. Fen Bilimleri Ens. Toprak Anabilim Dalı–2002

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, DİABK–2004-2006 Kasım

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, KKGM–2006 Kasım-2007 Mayıs

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, DİABK-2007 Mayıs-